شەرقىي تۈركىستان

1994

ئىيول (قوش سان)

(3 - ۋە 4 - سان)

ئايلىق
سىياسىي گېزىت

ŞARKİ TÜRKİSTAN (DOĞU TÜRKİSTAN)

مىللىتىمىز تۈرك، دىنىمىز ئىسلام، ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستان

شەرقىي تۈركىستان ئىگىسىز ئەمەس! ئەيسا ئەفەندىمگە پەخرىي دوكتورلۇق ئۇنۋانى بېرىلدى

بۇيىل 6 - ئاينىڭ 3 - كۈنى 25 مىليون شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئۈچۈن ئۇنتۇلغۇسىز شەرەپلىك ۋە بەختلىك بىر كۈن بولدى. بۈگۈن، تۈركىيەنىڭ ئەڭ نوپۇزلۇق ئۇنىۋېرسىتېتلىرىنىڭ بىرى بولغان كونيا سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتى شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ لىدېرى، بۈيۈك، ھارماس مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالىپتېكىنگە پەخرىي دوكتورلۇق ئۇنۋانىنى بەردى.

داۋامى 3 - بەتتە

خىتاينىڭ «ئەيسا گۇرۇھى»نى پارچىلاش قەستىنى بىت - چىت قىلايلى!

باش ماقالە

ھەربىر شەرقىي تۈركىستانلىق شۇنى ئەگە كىلىك بىلەن تونۇپ يېتىشى كېرەككى، نۆۋەتتە خەلقىمىز ئۆزلىرىنىڭ مىللىي كىملىكىنى ۋە مەۋجۇتلۇقىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى ھايات - ماماتلىق كۈرەش ئېلىپ بارماقتا. خىتاي فاشىستلىرىنىڭ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان دەھشەتلىك زۇلمى، خەلقىمىزنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سەۋرى - تاقىتىنى تاشتۇرۇپ، شەرقىي تۈركىستاننى ھەرزامان پارتلاش ئالدىدا تۇرغان بىر ئەتلەك بومبا ھالىغا كەلتۈردى.

ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى مۇجاھىتلىرىمىز ۋە كۈرەشچىلىرىمىز ئىنسانلىق ئالىمىنىڭ ياردىمىدىن مەھرۇم قالغان بۇ مۇقەددەس تۇپراقنى مۇستەملىكىچىنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئىنتايىن جاپالىق ۋە قىيىن شارائىتلار ئىچىدە قولىدىن كېلىدىغان ئىلكى بارلىق تىرىشچانلىقلىرىنى كۆرسەتمەكتە.

داۋامى 2 - بەتتە

قازاقىستاندا خىتايغا قارشى نامايىش

ئۆز خەۋىرىمىز: بۇيىل 6 - ئاينىڭ 17 - كۈنى، ئوتتۇرا ئاسىيادا پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان يۈسۈپبەك مۇخلىس رىياسەتچىلىكىدىكى «شەرقىي تۈركىستان دېموكراتىك مىللىي بىرلىك سېپى»، قەھرىمان غوجامبەردى رىياسەتچىلىكىدىكى «دۆلەتلەر ئارا ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقى» ۋە قازاقىستان «نېۋادا - سېمەي» ئاتوم سىناقلىرىغا قارشى تۇرۇش كومىتېتىنىڭ لوپنۇر بۆلۈمى قاتارلىقلار بىرلىكتە ئالمۇتا شەھىرىدە بىرلەشمە نامايىش ئۆتكۈزۈپ، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ 6 - ئاينىڭ 13 - كۈنى شەرقىي تۈركىستاندا يەنە بىر قېتىم ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بارغانلىقىغا قاتتىق نارازىلىق بىلدۈردى.

بۇ قېتىمقى نامايىشقا، ئوتتۇرا ئاسىيادا ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز، رۇس، قازاق، قىرغىز، ئۆزبېك قاتارلىق مىللەتلەرنىڭ بىر قىسىم ۋەكىللىرى بولۇپ 500 گە يېقىن كىشى قاتناشتى.

نامايىشچىلار قوشۇنى ئالمۇتادىكى خىتاي ئەلچىخانىسىنىڭ ئالدىغا توپلىنىپ، شوئار توۋلاپ، خىتاي ھۆكۈمىتىدىن شەرقىي تۈركىستاندىكى ئاتوم سىناقلىرىنى توختىتىشنى كۈچلۈك تەلەپ قىلدى. ئەمما، خىتاي ئەلچىخانىسىدىكىلەر سىرتقا چىقىشقا جۈرئەت قىلالمىدى.

نامايىش ئەتىگەن سائەت 11 دىن چۈشتىن كېيىن سائەت 4 كە قەدەر داۋام قىلدى. نامايىشچىلار شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقىنى كۆتۈرۈپ چىقتى.

زىيا سەمەدى 80 ياشتا

ئۆز خەۋىرىمىز: بۇيىل 6 - ئاينىڭ 17 - كۈنى، قازاقىستان دۆلەتلىك يازغۇچىلار بىرلەشمىسى ئالمۇتا شەھىرىدىكى مەشھۇر «ئاباي» تىياتىرخانىسىدا داغدۇغىلىق مۇراسىم ئۆتكۈزۈپ، شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيادىكى لىدېرى، مەشھۇر دراماتورگ، ياز غۇ-

داۋامى 4 - بەتتە

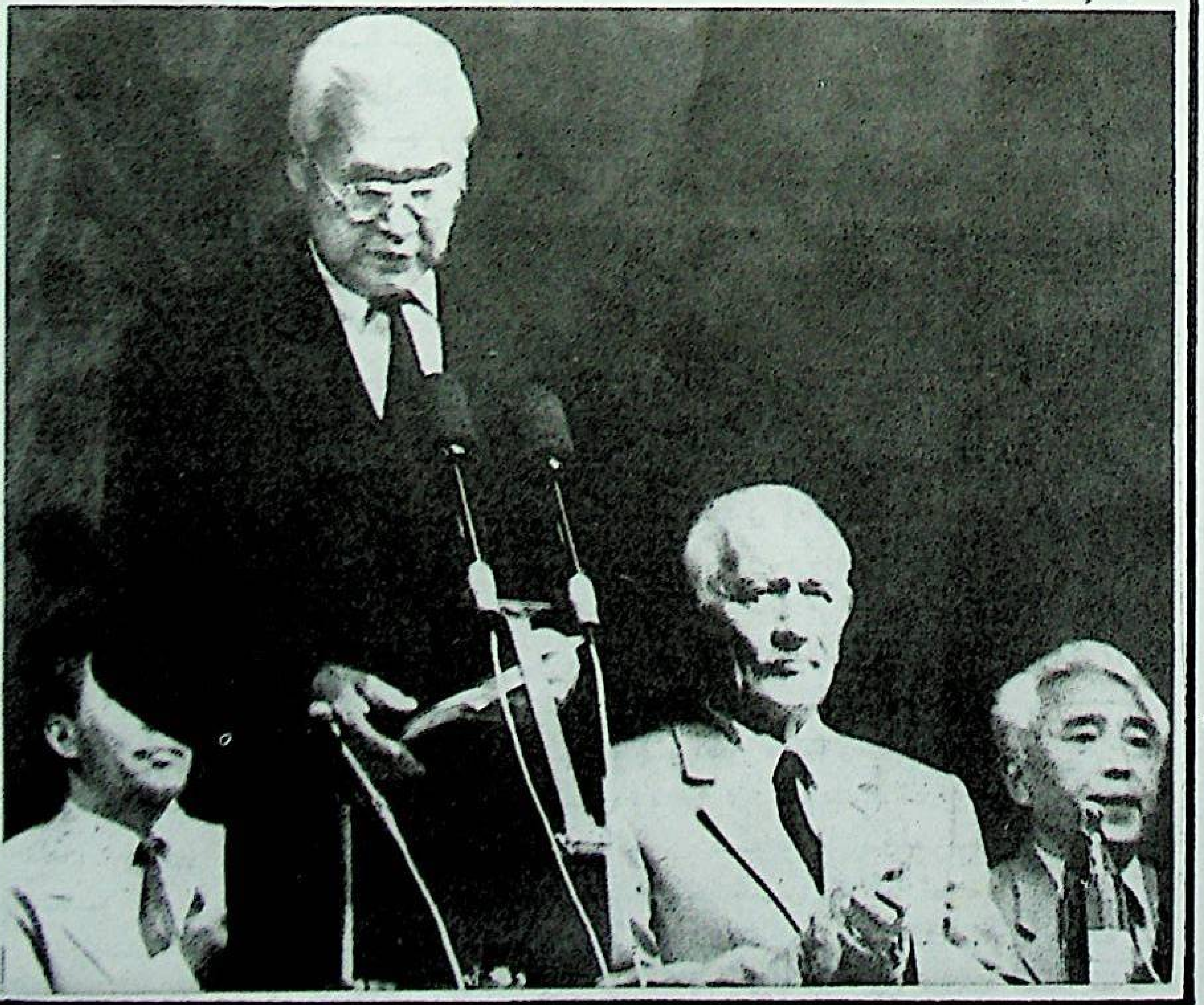

خىتاينىڭ « ئەيسا گۇرۇھى » نى پارچىلاش قەستىنى بىت - چىت قىلايلى !

(بېشى 1 - بەتتە)

ئەمما، شۇنىڭغا ھوشيار بولۇشىمىز كېرەككى، بىزنىڭ خىتاي زۇلمىغا قارشى كۈرەشلىرىمىز قانچە كۈچەيگەنسېرى، خىتاي فاشىستلىرىمۇ ئۆزلىرىنىڭ شەرقى تۈركىستاندىكى مۇستەملىكىسىنى ئۇزۇن مۇددەت ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان نەيرەڭلىرى ھەم ۋەھشىلىكلىرىنى شۇنچە كۈچەيتمەكتە. ۋەتەن ئىچىدىكى مۇجاھىدلىرىمىزغا قارىتا قانلىق باستۇرۇش، قىرىش، تۇتۇش، سولاش، قىيناشنى جىددىيلەشتۈرمەكتە، ۋەتەن سىرتىدىكى مۇجاھىدلىرىمىزغا قارىتا پارچىلاش، بۆلۈش، ئالداش ۋە سېتىۋېلىشنى جىددىيلەشتۈرمەكتە !

ھەممىمىزگە مەلۇمكى، 40 نەچچە يىلدىن بۇيان ۋەتەن سىرتىدىكى مۇجاھىدلىرىمىزنىڭ پائالىيەت مەركىزى بولۇپ كەلگەن ئەزىز تۈركىيەدىكى جەڭگىۋار كۈرەشچىلىرىمىز خىتايلار ئۈچۈن ئەڭ زور تەھدىت ئىدى، بولۇپمۇ بۈيۈك لىدەرىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالىپتېكىن خىتاي فاشىستلىرىنىڭ ئەزەلدىن «كۆزگە قادالغان مىخ» ى ۋە ئەڭ چوڭ «ئاپەت» ى ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ۋەتەن سىرتىدا پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان مۇجاھىتلىرىمىزنى يىغىنچاقلاپ « ئەيسا گۇرۇھى » دەپ ئاتىغان ھەمدە « ئەيسا گۇرۇھى مىللىي بۆلگۈنچىلىك ھەركىتىدىكى ئەڭ خەۋىپلىك كۈچ » دەپ ئېتىراپ قىلىشقان ئىدى.

ھەقىقەتەن « ئەيسا گۇرۇھى » ئۆزلىرىنىڭ جانلىق، كۈچلۈك ۋە ئەمەلىي مۇجادىلىسى ئارقىلىق خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە ئەجەللىك زەربە بېرەلەيلا قالماي، بەلكى، « شەرقى تۈركىستان » دېگەن بۇ مۇبارەك ئىسىمنى تۈركىيەنى مەركەز قىلغان ئاشقى دۇنياغا تونۇتقان ئىدى.

كىشىنى سۆيۈندۈرىدىغىنى شۇكى، ئەيسا ئەپەندىمنىڭ چوڭ ئوغلى ئەركىن ئالىپتېكىننىڭ، « بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتى » نىڭ رەئىسى بولۇپ سايلىنىشى ۋە ئۇنىڭ رىياسەتچىلىكىدىكى « ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى » نىڭ ياۋروپادىكى جانلىق پائالىيەتلىرى، شەرقى تۈركىستان داۋاسىنىڭ ئۇزۇن يىللاردىن بېرى غەرب دۇنياسىغا يوشۇرۇپ كېلىنگەن مەسىلە ھالىتىگە ئۈزۈل - كېسىل خاتىمە بېرىپ، شەرقى تۈركىستان داۋاسىنىڭ گېرمانىيەنى مەركەز قىلغان پۈتۈن ياۋروپا قىتئەسىدە ئومۇمىي يۈزلۈك قانات يېيىشىغا سەۋەپ بولغان ئىدى. بولۇپمۇ، ئەيسا ئەپەندىم بىلەن ئەركىن ئالىپتېكىننىڭ تەشەببۇسى ۋە تىرىشچانلىقى نەتىجىسىدە ياۋروپادا قۇرۇلغان « شەرقى تۈركىستان - تىبەت - ئىچكى موڭغولىيە خەلقلىرى بىرلەشمە كومىتېتى » نىڭ بىر قانچە يىللاردىن بېرى دۇنيا مىقياسىدا ئېلىپ بارغان ماس قەدەملىك كۈرەشلىرى خىتايغا ئەجەللىك زەربە بولۇپ، شەرقى تۈركىستان داۋاسىنى تېخىمۇ يۇقىرى پەللىگە كۆتەرگەن ئىدى.

مانا مۇشۇنداق ھالقىلىق ۋەزىيەت ئاستىدا، يېقىنقى يىللاردىن بېرى مەككار، ھىيلىگەر خىتاي فاشىستلىرى بىزنىڭ ۋەتەن سىرتىدا ئېلىپ بېرىۋاتقان پائالىيەتلىرىمىزنى يۇمشۇتۇش، توسۇش ۋە يوقۇتۇش ئۈچۈن قولىدىن كېلىدىغان بارلىق تىرىشچانلىقلىرىنى ئىشقا سېلىشقا باشلىدى، بولۇپمۇ ئۇلار پۈتۈن كۈچىنى « ئەيسا گۇرۇھى » نى پارچىلاش، ئاجىزلىتىش ۋە يوقۇتۇشقا قاراتتى، ھەتتا « ئۆزىنىڭ يېغىدا ئۆزىنى قورۇش » تاكتىكىسىنى ئىشلىتىپ، « ئەيسا گۇرۇھى » نى مىللىي داۋادىن سىقىپ چىقىرىشقا ئۇرۇندى. خىتاي فاشىستلىرى بۇزۇق مەقسەتلىرىگە يېتىش ئۈچۈن، ۋەتەن سىرتىدا پاناھ تاپقان شەرقى تۈركىستانلىقلار ئارىسىدىكى مىللىي مۇناپىقلارنى، ئىرادىسى زەئىپ ئۇششاق ئىنسانلارنى، پۇل - مال ئۈچۈن ئاتا - ئانىسىنى سېتىشتىن يانمايدىغان بەزى بەدبەخت تىجارەتچىلەرنى، ئابروي ۋە شان - شەرەپ ئۈچۈن ئىمانىنى ساتىدىغان ۋىجدانسىز ئەبلەخلەرنى، نادان، جاھىل ئىنسانلارنى بىۋاستە ياكى ۋاستىلىق ئىشقا سېلىپ، يىللاردىن بېرى خىتاي ئۈچۈن زور تەھدىت ئېلىپ كېلىۋاتقان « ئەيسا گۇرۇھى » غا تۇتۇشمۇ - تۇتۇش ھۇجۇم قىلىشقا باشلىدى.

بۇنىڭ كونكرېت ئىپادىلىرى شۇكى، يۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان مۇناپىقلار ئەيسا ئەپەندىم ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىرسەپتىكى مۇجاھىدلىرىمىز ئۈستىدىن پىتنە - پاسات تېرىش، زەھەرلىك ئۇرۇق چېچىپ ئۆز ئارا كاللا سوقۇشتۇرۇش، پارچىلاش، چەتكە قېقىش، ئىختىسادى ۋە ئىجتىمائى جەھەتتىن بوغۇش قاتارلىق تۈرلۈك ۋاستىلارنى قوللىنىپ، ئۇلارنىڭ كۈچىنى ئاجىزلاشتۇرۇشقا ئۇرۇندى. كىشىنى تېخىمۇ ئېچىندۇرىدىغىنى شۇكى، مۇجادىلە سېپىمىزدىكى شان - شەرەپ، ئابروي ۋە شەخسىي مەنپەئەت ئۈچۈن ۋىجدانىنى ۋە ئىمانىنى ساتىدىغان ئىنتايىن ئاز ساندىكى بىر قىسىم ئىنسانلار ۋە بىر قىسىم مۇتەئەسسىپ كۈچلەرمۇ خىتاينىڭ دۈشمەنلىك ئويۇنى پەيدا قىلىشىنىڭ ماھىيىتىنى ۋە خەتەرلىكلىكىنى ئەتراپلىق تونۇپ يەتمەستىن تۇرۇپ، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىدىن ئىبارەت بۇ ئەشەددىي دۈشمىنىمىزنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، پۈتۈن كۈچىنى ئەيسا ئەپەندىم ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىرسەپتىكى مۇجاھىدلارنى چەتكە قېقىش، ئىختىسادى جەھەتتىن بوغۇش ۋە پارچىلاشقا، ھەتتا مىللىي داۋادىن سىقىپ چىقىرىشقا ئۇرۇندى. بەزى مۇتەئەسسىپ ۋە كونىراپ كەتكەن كۈچلەر، « يۇرتداشلار بىلەن ئىش بىرلىكى ئېلىپ بارمايمىز » دەپ چاقىرىپ، شەرقى تۈركىستان داۋاسى ئۈچۈن ئەڭ ئۈنۈملۈك خىزمەت قىلىۋاتقان « شەرقى تۈركىستان - تىبەت - ئىچكى موڭغولىيە خەلقلىرى بىرلەشمە كومىتېتى » نى ئىنكار قىلسا، بىر كېچىدىلا داھىي ۋە لىدەر بولۇش تاماسىدا بولغان ئابرويپەرەس ئىنسانلار ئەيسا ئەپەندىمنىڭ بۈيۈك تۆھپىلىرىنى ئىنكار قىلىش ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ رەزىل مەقسىدىگە يەتمەكچى بولدى. مىللىي داۋانىڭ بىر قىسىم ئىختىسادى مەنبىيىنى كونتۇرول قىلىۋالغان بەزى مۇتەئەسسىپ، مەسئۇلىيەتسىز، خىتاپەرەس ئىنسانلار « ئەيسا گۇرۇھى » نى ئىختىسادى جەھەتتىن بوغۇپ، مىللىي داۋانىڭ تەسىر كۈچىنى ئاجىزلىتىشقا ئۇرۇندى. يەنە بەزى تەشكىلاتلىرىمىزنى چاڭگىلىغا ئېلىۋالغان كۆزبوياماچىلار، كىشىلەر ئارىسىدا « خەلقىمىز تۇتۇلۇپ كەتتى، قىرىلىپ كەتتى » دېگەننى تەشۋىق قىلىپ، مۇجادىلىنى يۇمشۇتۇشنى، خىتاينىڭ چىشىغا تەگمەي جىم يېتىشنى، ئىتائەتمەن بولۇشنى ۋە قۇللۇقنى تەرغىپ قىلدى. ئۇلارنىڭ رەزىللىكى شۇ دەرىجىگە بېرىپ يەتتى: ھەتتا 1992 - يىلى 12 - ئايدا تۈركىيە ئىستانبۇلدا چاقىرىلغان « شەرقى تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى » دىمۇ قىلچە تەپ تارتماي دېموكراتىيەنى دەپسەندە قىلىپ، ئەيسا ئەپەندىم ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىرسەپتىكى غوللۇق مۇجاھىدلىرىمىزنى مىللىي داۋادىن سىقىپ چىقىرىش خام خىيالىدا بولدى !

يۇقارقىلاردىن شۇنى ئېنىق كۆرۈۋالغىلى بولىدۇكى، « ئەيسا گۇرۇھى » نى پارچىلاش ۋە بۆلۈش، خىتاي فاشىستلىرىنىڭ ۋەتەن سىرتىدىكى كۈرەشلىرىمىزنى يوقۇتۇش ستراتېگىيىسىنىڭ مۇھىم تەركىبى قىسمىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ! خالاس !

مەيلى خىتاي فاشىستلىرى ياكى ئۇلارنىڭ مادىق غالچىلىرى ھەرقانداق ھىيلە - مىكىرنى ئىشقا سالسا سالسۇن، ئەمما، ئەيسا ئەپەندىم لىدەرلىكىدىكى مىللىي مۇجاھىدلىرىمىز ۋە ۋەتەنپەرۋەر خەلقىمىز ئۇلارنىڭ سۇيىقەستىنى بىر - بىرلەپ تارمار قىلىپ، ئۇلارنى يەر بىلەن يەكسان قىلىدۇ ! دوست بىلەن دۈشمەننى، ھەق بىلەن ناھەقنى ھەقىقىي يوسۇندا تونۇپ يەتكەن خەلقىمىزنىڭ كۈرەش ئىرادىسى تېخىمۇ كۈچىيىدۇ ! دۈشمەنگە ۋە بۇزغۇنچىلارغا بولغان ھوشيارلىقى تېخىمۇ ئاشىدۇ !

بىز شۇنىڭغا تولۇق ئىشىنىمىزكى، دۈشمەنلىرىمىزنىڭ ھەرقانداق تىرىشچانلىقى ئەيسا ئەپەندىم لىدەرلىكىدىكى مۇجاھىدلىرىمىزنىڭ ۋە خەلقىمىزنىڭ كۈرەش ئىرادىسىنى قىلچە بوشاشتۇرالمايدۇ ! ئادالەت ھامان ئادالەتسىزلىك ئۈستىدىن غالىپ كېلىدۇ !

بەس، يېتەر ! بىزنىڭ خەلقنى ئالداشقا ھېچبىر ھەققىمىز يوق، بىز ئۆزىمىزنى پەقەت ۋەتەن مەسىلىسىگە بولغان مەسئۇلىيىتىمىز ۋە ساداقەتمەنلىكىمىز ئارقىلىقلا ئاقلىيالايمىز !

خۇشخەۋەر

ھۆرمەتلىك ۋەتەنداشلار، گېزىتىمىزنىڭ 1 - سانىدا، گېزىتىمىز ساھىبى ئارسلان ئالىپتېكىننىڭ تۈركىيەنىڭ پىرېزىدېنتى سۇلايمان دەمىرەل بىلەن كۆرۈشۈپ، بىر قىسىم شەرقى تۈركىستان مۇھاجىرلىرىنىڭ تۈركىيەگە جايلىشىشقا ئۆتۈنۈش مەسىلىسى ھەققىدە سۆزلەشكەنلىكى توغرىسىدا خەۋەر بەرگەن ئىدۇق. يېقىندا تۈركىيە ھۆكۈمىتى لىدەرىمىز ئەيسا ئەپەندى ۋە گېزىتىمىز ساھىبى ئارسلان ئالىپتېكىننىڭ تەلىۋىگە ئاساسەن، تۈركىيە ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكى ئارقىلىق ئۇختۇرۇش چۈشۈرۈپ، تۈركىيەگە كېلىپ جايلىشىپ ئولتۇرۇشنى ئارزۇ قىلغان 30 دىن ئارتۇق كىشىگە بىر يىللىق ۋاقىتلىق نوپۇس تەستىقلاپ بەردى ھەمدە ئۇلارنى تۈركىيەگە جايلىشىشقا رەسمىي قوبۇل قىلىش ھەققىدە بۇيرۇق چۈشۈردى.

لىدەرىمىز ئەيسا ئەپەندىم شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ تۈركىيەگە كېلىپ يەرلىشىش مەسىلىسى ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دېدى: « تۈركىيە ۋەتەنداشلىقىغا قوبۇل قىلىنىدىغان كىشىلىرىمىز چەزمەن ۋەتەن داۋاسىغا كۈچ قوشالايدىغان، خىتايغا قايتىپ كېتىش ئىمكانىيىتى زادىلا بولمىغان، ئىشەنچلىك، غۇرۇرلۇق، مىللەتچى كىشىلەردىن بولۇشى شەرت ! ».

ئەيسا ئەفەندىمگە پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانى بېرىلدى

بېشى 1- بەتتە

بۇ شەرەپ يالغۇزلا بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا ئەفەندىمگە بېرىلگەن شان - شەرەپ بولماستىن، بەلكى، ئۆزلىرىنىڭ مىللى كىملىكى ۋە مىللى مۇستەقىللىقى ئۈچۈن مۇجادىلە قىلىۋاتقان پۈتۈن شەرقى تۈركىستان خەلقىگە بېرىلگەن شان - شەرەپتىن ئىبارەت! بۇ، شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ ئۆلگەن ئەمەسلىكىنى، شەرقى تۈركىستان داۋاسىنىڭ يالغۇز شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭلا داۋاسى ئەمەس، بەلكى ئەزىز تۈركىيە لىدەرلىكىدىكى پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنىڭ ئورتاق داۋاسى ئىكەنلىكىنى تارىخى پاكىت ئارقىلىق تولۇق ئىسپاتلىدى!

بۇ يىل 6 - ئاينىڭ 3 - كۈنى، 94 ياشقا كىرىپ قالغان بۈيۈك لىدېرىمىز ئەيسا ئەفەندى تەكلىپكە ئاساسەن ئىستانبۇلدىن كونيادىكى 15 مىڭدىن ئارتۇق ئوقۇغۇچىسى بار مەشھۇر سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىگە يېتىپ باردى. شۇ كۈنى سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئەيسا ئەفەندىمگە پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانى بېرىش ئۈچۈن ھازىرلىغان مۇراسىم زالى شەرقى تۈركىستاننىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقى ۋە ئەزىز تۈركىيەنىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق قىزىل بايرىقى بىلەن چىرايلىق بېزەلگەن ئىدى. لىدېرىمىز ئەيسا ئەفەندى بېشىغا چىمەن دوپپا، ئۇچىسىغا بەقەسەم تون كىيىپ خۇشچىراي، تېتىك ھالدا يىغىن زالىغا كىرىپ كەلگەندە، مۇراسىم زالىدىكى نەچچە مىڭ كىشى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، ئۇزۇن- ئۇزۇن ئالقىش ياڭرىتىپ، پۈتۈن ئۆمرىنى ۋەتەن - مىللىتىنىڭ بەختىگە ئاتىغان بۇ ئۇلۇغ مۇجاھىدقا بولغان ئالىي ھۆرمىتىنى ئىپادىلىدى. پۈتۈن زالدا «ياشىسۇن ئالپتېكىن!»، «تۈركىستانلىق تۈرك تۇرۇر، تۈرك قالىدۇ! تۈركىستان ئۇلۇغ تۇرۇر، ئۇلۇغ قالىدۇ!»، «شىنجاڭ ئەمەس، شەرقى تۈركىستان!» دېگەندەك ئوخشاش كىشىنىڭ يۈرىكىنى تىترىتىدىغان شوئارلار ئۈنلۈك، ئۈنلۈك ياڭراپ كەتتى! مۇراسىم باشلىنىپ، كىشىلەر ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ تۈركىيەنىڭ ئىستىقلال مارشىنى ئوقۇغاندا، ئەيسا ئەفەندىم ۋە ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ يىغىنغا بىللە كەلگەن 40 تىن ئارتۇق شەرقى تۈركىستانلىق ھاياجىنىنى باسالماي ئۈن سېلىپ يىغلىۋېتىشتى! بۇ ئەھۋالدىن قاتتىق تەسىرلەنگەن يىغىن ئەھلى ئەيسا ئەفەندىمگە: «ئىنشائاللاھ يېقىن كەلگۈسىدە شەرقى تۈركىستان زېمىنىدىمۇ ئىستىقلال مارشى چوقۇم ياڭرايدۇ!» دەپ تەسەللى بېرىشتى.

تۈرك ئوچاقلىرى جەمئىيىتى (تۈرك ئەنئەنىسىنى قوغداش جەمئىيىتى) بىلەن تۈركىيە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتى بىرلىكتە ئۇيۇشتۇرغان بۇ قېتىمقى ئۇنۋان بېرىش مۇراسىمىغا، كونيا ۋالىيسى ئاتىللا ۋۇرال، تۈركىيە «مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى» نىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، كونيا مىللەت ۋەكىلى مەرۋەت تۈركگۆز، سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدىرى فىراپپىسور. دوكتور خالىل جىن، تۈركىيە «تۈرك ئوچاقلىرى» (تۈرك ئەنئەنىسىنى قوغداش جەمئىيىتى) جەمئىيىتى كونيا شۆبىسىنىڭ رەئىسى ياشار چال ئەفەندى ھەمدە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ فىراپپىسور. دوكتورلىرى ۋە ئوقۇغۇچىلىرىدىن بولۇپ مىڭدىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. ئىستانبۇل، ئەنقەرە، قەيسەرى شەھەرلىرىدە ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزدىن 40 تىن ئارتۇق كىشى ئالاھىدە كونيا شەھرىگە كېلىپ بۇ قېتىمقى مۇراسىمغا قاتناشتى.

مۇراسىمدا ئالدى بىلەن سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدىرى. فىراپپىسور. دوكتور خالىل جىن ئەفەندى مەھىنگە چىقىپ، 94 يىللىق ئۆمرىنى شەرقى تۈركىستاننىڭ مىللى مۇستەقىللىق داۋاسىغا سەرپ ئەتكەن، تۈرك دۇنياسىنىڭ بىرلىك ۋە باراۋەرلىكى ئۈچۈن بۈيۈك تۆھپە قوشقان تۈركلۈك مۇجاھىدى ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىنگە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىدىن پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانى بەرگەنلىكىنى ئەنئەنىلىك جاكالىدى ھەمدە قىزغىن ئالقىش سادالىرى ئىچىدە، ئەيسا ئەفەندىمنى مەھىنگە تەكلىپ قىلىپ ئاچىپ، دوكتورلۇق تونىنى ئۇنىڭغا ئۆز قولى بىلەن كەيگۈزۈپ قويدى ۋە پەخرى دوكتورلۇق گۇۋانامىسىنى تەقدىم قىلدى.

ئارقىدىنلا خالىل جىن ئەفەندى سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «تۈرك دۇنياسىدىكى سىمۋولۇق خاراكتېرلىق ئۇلۇغ شەخس ئەيسا ئەفەندىمگە پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانى بەرگەنلىكىمىزدىن پەخىرلىنىش ھېس قىلىمىز. ئەيسا ئەفەندىم ۋەتىنىنىڭ ۋە مىللىتىنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆزىنىڭ جېنىدىن ئەزىز كۆرۈپ، ۋەتىنى ۋە مىللىتىگە بولغان ئەڭ يۈكسەك دەرىجىدىكى سۆيگۈسىنى ئىزھار قىلدى! تۈركنىڭ تۈركتىن باشقا دوستى يوق. ئەيسا ئەفەندىمگە ساھىپ چىقماق، ئۇنىڭ ۋەتەن ۋە مىللەت ئۈچۈن كۆرسەتكەن بۈيۈك خىزمەتلىرىنى تەقدىرلىمەك ۋە ئۇنىڭغا مەدەت بەرمەك - پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنىڭ ئورتاق مەجبۇرىيىتىدۇر!».

پەخرى دوكتورلۇق تونىنى كەيگەن ئەيسا ئەفەندىم ھاياجانلانغان ھالدا سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ماڭا پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانى بەرگەنلىكى، شەرقى تۈركىستاننىڭ ئۆلگەن ئەمەسلىكىنى نامايەن قىلدى. خىتايلار مەندىن خۇددى ۋابادىن قاچقاندەك قاچاتتى ۋە ۋابادىن قورققاندەك قورقاتتى. تۈركىيە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ماڭا پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانى بەرگەنلىكى ئەڭ زور مەدەنىي جاسارەت ۋە خىتايغا بېرىلگەن ئەڭ چوڭ زەربە! بۇ ئارقىلىق، شەرقى تۈركىستاننى يۇتۇۋېلىش قەستىدە بولغان خىتايغا شەرقى تۈركىستاننىڭ ئۆلگەن ئەمەسلىكىنى تولۇق بىلدۈردى!».

مۇراسىمدا يەنە تۈركىيە «مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى» نىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، كونيا مىللەت ۋەكىلى مەرۋەت تۈركگۆز سۆز قىلىپ، تۈركىيە «مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى» نىڭ شەرقى تۈركىستاندىكى خىتاي زۇلمىنى تەتقىق قىلىش ھەققىدە تۈركىيە دۆلەت مەجلىسىگە مەخسۇس ئىلتىماس سۇنغانلىقىنى بىلدۈردى ھەمدە، نەق مەيداننىڭ ئۆزىدىلا شەرقى تۈركىستاندىكى خىتاي زۇلمىنى تەتقىق قىلىش ھەققىدە، دۆلەت مەجلىسىگە سۇنغان ئىلتىماسىنىڭ مەزمۇنىنى ئوقۇپ ئۆتتى.

ئۇ، مۇنداق دېدى: «بۈگۈن، شەرقى تۈركىستاندا ھامىلدار ئاياللارنىڭ قورسىقىدىكى بوۋاقلار ئۆلتۈرۈلمەكتە ۋە مەجبۇرى چۈشۈرۈۋېتىلمەكتە،

ئاتوم سىناقلىرى توختىماي داۋام قىلماقتا... بىز قىزىل خىتاينىڭ چېكىدىن ئاشقان بۇ زۇلۇملىرىنى پۈتۈن دۇنياغا لايىقىدا ئاڭلىتىشىمىز لازىم!».

مۇراسىم ئاخىرىدا دوكتور ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن كۆپچىلىككە ئۆزىنىڭ مۇجادىلە ھاياتىنى قىسقىچە تونۇشتۇرۇپ ئۆتكەندىن كېيىن، «شەرقى تۈركىستاننىڭ بۈگۈنى ۋە ئەتىسى» دېگەن تېمىدا مەخسۇس سىياسى ۋە ئىلمى دوكلات بەردى.

دوكتور ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن تەكلىپكە ئاساسەن كونيا شەھىرىدە بىر ھەپتىگە يېقىن قېلىپ، كونيادىكى ھەر ساھە، ھەر كەسپتىكى زاتلار ئارىسىدا مەخسۇس شەرقى تۈركىستان مەسىلىسى ھەققىدە، ئۆتكۈزۈلگەن 15 قېتىمغا يېقىن تۈرلۈك چوڭ - كىچىك يىغىنلاردا جامائەتكە شەرقى تۈركىستان داۋاسىنى ئاڭلاتتى ھەمدە پۈتۈن كونيا خەلقىنى ئۆزلىرىنىڭ قانداش، دىنداش قېرىندىشى بولغان شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللى مۇستەقىللىقىنى قوغداش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان ھەققانىي كۆرەشلىرىنى قوللاپ - قۇۋۋەتلەشكە ۋە ئۇلارغا ئەمەلى ياردەم بېرىشكە چاقىردى.

زىيا سەمەدى 80 ياشتا

بېشى 1 - بەتتە

چى ۋە جامائەت ئەربابى زىيا سەمەدىنىڭ 80 ياشقا كىرگەنلىكىنى قىزغىن تەبرىكلىدى. تەبرىكلەش يىغىنىغا، قازاقىستان ھۆكۈمەت ئەربابلىرى، قازاقىستان، قىرغىزىستان، ئۆزبېكىستاندىكى يازغۇچىلار ۋەكىللىرى، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى شەرقىي تۈركىستانلىق يازغۇچىلاردىن بولۇپ ئىككى مىڭغا يېقىن كىشى قاتناشتى.

ۋەتەن سىرتىدىكى مۇھاجىرلىرىمىزغا ۋاكالىتەن تۈركىيەدىن «شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى» ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى، يازغۇچى ۋە سىنارىست مۇھەممەت ئىمىن ھەزرەت، گېرمانىيەدىن «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىرلىكى» نىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئەنۋەرجان ئالاھىدە ئالمۇتاغا بېرىپ، زىيا سەمەدىنىڭ 80 ياشقا كىرگەنلىكىنى مۇبارەكلىدى.

تەبرىكلەش مۇراسىمىدا ئالدى بىلەن، قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پىرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نەزەرباييېۋنىڭ زىيا سەمەدىنىڭ 80 ياشقا كىرگەنلىكىنى تەبرىكلەپ يوللىغان تېلېگراممىسى ئوقۇپ ئۆتۈلدى، ئارقىدىن، قازاقىستاننىڭ مەدەنىيەت مىنىستىرى ۋە ھەرقايسى مىللەت يازغۇچىلار ۋەكىللىرى ئارقا - ئارقىدىن سۆزگە چىقىپ، زىيا سەمەدىنىڭ سىياسىي ۋە يازغۇچىلىق ھاياتىغا يۇقىرى باھا بەردى.

يىغىندا شەرقىي تۈركىستانلىقلار زىيا سەمەدىگە تون كەيگۈزدى.

6 - ئاينىڭ 14 - كۈنى، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى مىڭدىن ئارتۇق شەرقىي تۈركىستانلىق باققا جەم بولۇپ، زىيا سەمەدىنىڭ 80 ياشقا كىرگەنلىكىنى ئايرىم قۇتلۇقلىدى.

زىيا سەمەدىنىڭ 80 ياشقا كىرگەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن، قازاقىستاننىڭ ھەرقايسى ئۇيغۇر رايونلىرىدا ئايرىم - ئايرىم ھالدا خاتىرىلەش پائالىيەتلىرى ئۆتكۈزۈلدى.

زىيا سەمەدى دالاي لاما بىلەن. 1986 - يىل.

ئاتاغلىق ئۇيغۇر يازغۇچىسى زىيا سەمەدى 1914 - يىلى ئىلى ۋادىسىدىكى ياركەنت شەھرىدە دۇنياغا كەلگەن. 1930 - يىلىغىچە ياركەنتتىكى ئۇيغۇر، رۇس مەكتەپلىرىدە ئوقۇغان. 1931 - يىلى ئاتا-ئانىسى بىلەن بىللە غۇلجىغا كېلىپ ئولتۇراقلاشقان ۋە ئوقۇتقۇچى، مەكتەپ مۇدىرى، ئۇيغۇر ئۇيۇشما مەدەنىي - مائارىپ بۆلۈم باشلىقى بولۇپ ئىشلىگەن. 1937 - يىلىدىن 1944 - يىلىغىچە شېڭ شىسەينىڭ تەرىپىدىن قولغا ئېلىنىپ تۈرمىگە تاشلانغان. 1944 - يىلى شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلۇپ، 1947 - يىلىغىچە شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابىي ياشلار تەشكىلاتى ۋە دۆلەت سەنئەت ئۆمىكىدە مەسئۇل خىزمەتلەرنى ئىشلىگەن. 1950 - يىلىغىچە پولكوۋنىك ئۇنۋانى بىلەن ھەربىي ۋەزىپە ئۆتىگەن. كېيىن مەدەنىيەت نازىرى، غەربىي - شىمال ئەدىبىياتچىلار بىرلەشمىسى مۇئاۋىنى، مائارىپ نازارىتى مۇئاۋىنى، ھۆكۈمەت ئەزاسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن، 1958 - يىلى مىللەتچىلىك سەۋەبىدىن تەكلىماكانغا سۈرگۈن قىلىنغان. 1962 - يىلى قازاقىستانغا چىقىپ كەتكەن ۋە قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى ئۇيغۇر بۆلۈم باشلىقى، يازغۇچىلار ئىتتىپاقى دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى ۋەزىپىلىرىنى ئۈستىگە ئالغان،

تالانتلىق يازغۇچى زىيا سەمەدىنىڭ «قانلىق داغ»، «غېرىپ - سەنەم»، «سىرى ئېچىلدى»، «كۈيۈمچان ئانا»، «سۆرۈلۈك مىنۇتلار»، «خىتاي زىندانلىرىدا»، «زۇلۇمغا زاۋال»، «ئىپارخان»، «ئىلى دەرياسى بويىدا» قاتارلىق سەھنە ئەسەرلىرى ۋە سىنارىيىلىرى، «بىرتال پاپىروس»، «ئۈزۈك كۆللىگەن چاغدا»، «دەرتمەننىڭ زارى» ھېكايىلىرى، «مايىمخان»، «يىللار سىرى»، «غېنى باتۇر»، «ئەسىردىن - ئەسىرگە» قاتارلىق رومانلىرى كەڭ خەلق بىلەن يۈز كۆرۈشكەن، «ئەخمەتجان ئەپەندى» رومانى نەشر قىلىنىش ئالدىدا تۇرماقتا.

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاتاغلىق يازغۇچىسى، ئىگىلمەس - سۇنماس ۋەتەنپەرۋەر، مىللەتسۆيەر زىيا سەمەدى شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ 1 - ۋە 2 - دەرىجىلىك «ئىستىقلال»، قازاقىستاننىڭ «ئەمگەك تۇغى»، «خەلق يازغۇچىسى» مېداللىرى بىلەن مۇكاپاتلانغان.

تۈركىيەدىكى ۋەتەنداشلار ئەيسا ئەپەندىمنى مۇبارەكلىدى

ئىزخەۋىرىمىز: 6 - ئاينىڭ 18 - كۈنى، تۈركىيە ئىستانبۇلدىكى شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز «شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى مەدەنىيەت مەركىزى» گە توپلىنىپ، شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ لىدېرى ۋە بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىننىڭ تۈركىيە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتى تەرىپىدىن پەخرىي دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەنلىكىنى قىزغىن تەبرىكلىدى.

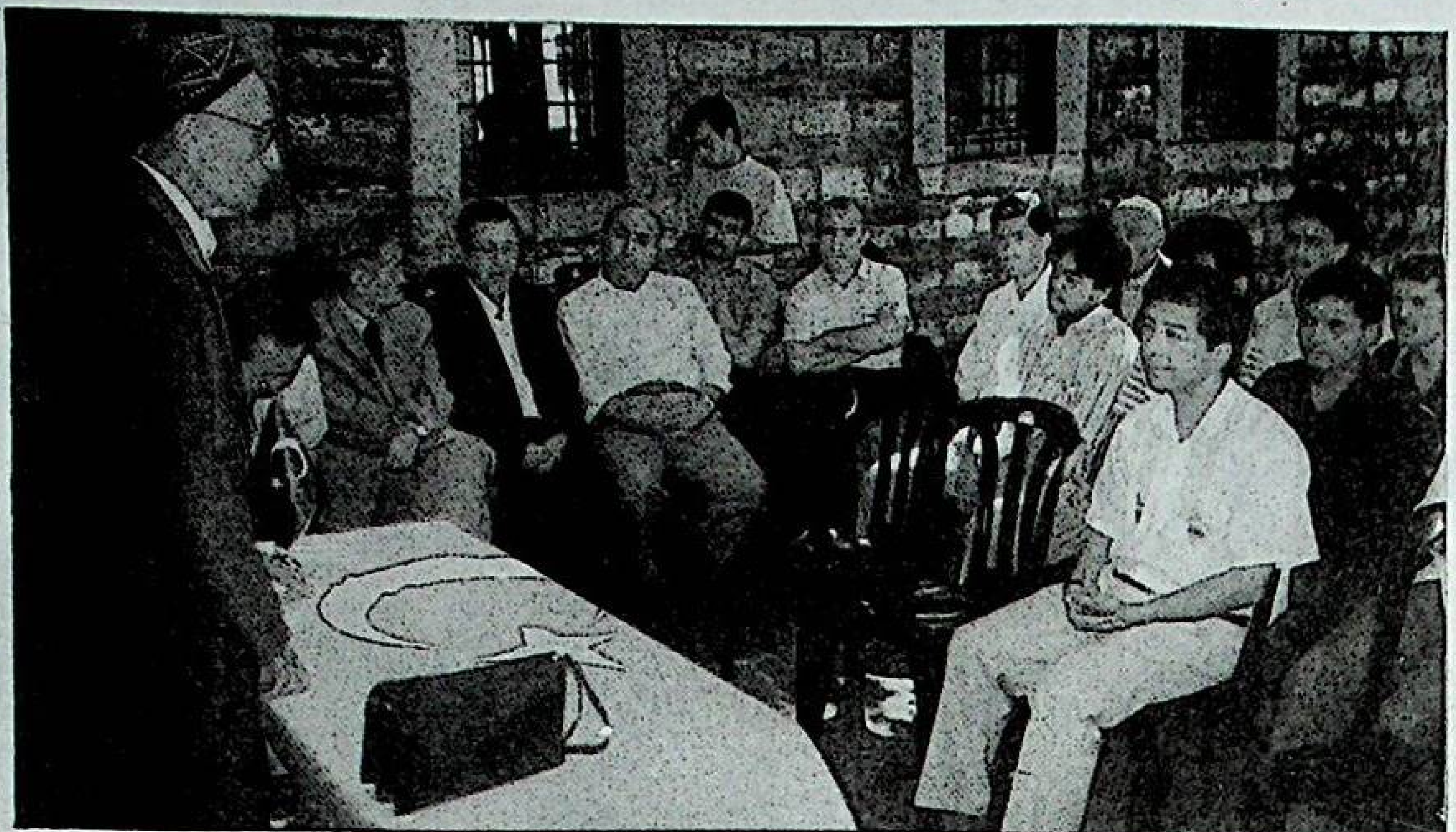

تەبرىكلەش يىغىنىدا، يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلغان «شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى» نىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، دوسېنت. دوكتور سۇلتان ماخمۇت قەشقەرى ئالدى بىلەن سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «بۈيۈك لىدېرىمىز ئەيسا ئەپەندىمنىڭ سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتى تەرىپىدىن دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەنلىكى، ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدا ياشاۋاتقان پۈتۈن شەرقىي تۈركىستانلىقلار ئۈچۈن زور بىر خۇشاللىق ھەمدە بۈيۈك بىر شان-شەرەپتۇر. بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا ئەپەندى پۈتۈن ئۆمرىنى ۋەتەن - مىللەت داۋاسىغا سەرپ قىلىپ، بۇ يولدا ھاردىم - تالدىم دېمەي، شەخسىي مەنپەئەتكە ۋە راھەت - پاراغەتكە بېرىلمەي، ئۇلۇغ مۇجاھىدلارغا خاس بولغان بىر خىل قەيسەرانە روھنى نامايەن قىلدى، شۇنداقلا، بىز شەرقىي تۈركىستانلىقلار ئۈچۈن بۈيۈك ئۈلگە كۆرسىتىپ بەردى. ئەيسا ئەپەندى ۋەتەن سىرتىدا ئېلىپ بارغان جاپالىق مۇجادىلىسى ئارقىلىق، ۋەتەن سىرتىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنىڭ مۇستەھكەم ئاساسىنى تىكلەپ بەردى. بىز ھەر بىر شەرقىي تۈركىستانلىق، ئەيسا ئەپەندىمنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ۋە مىللەتسۆيەرلىك روھىدىن ئۆگىنىپ، ئۇنى ئۆزىمىزگە ئۈلگە قىلىپ، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنىڭ تېخىمۇ جانلىنىشى ئۈچۈن تېگىشلىك تۆھپە قوشۇشىمىز لازىم!».

يىغىندا، ۋەتەنپەرۋەر تىجارەتچى ئىسمائىل ھاجىم سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «تۈركىيە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئەيسا ئەپەندىمگە دوكتورلۇق ئۇنۋانى بەرگەنلىكى، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنىڭ ئىگىسىز ئەمەسلىكىنى ئوچۇق نامايەن قىلدى، شۇنداقلا، بىز شەرقىي تۈركىستانلىقلارغا زور ئىشەنچ ۋە ئۈمىد ئېلىپ كەلدى. شەرقىي تۈركىستان خەلقى خىتايلارغا قارشى ھايات - ماماتلىق كۈرەش ئېلىپ بېرىۋاتقان بۈگۈنكى جىددىي ۋەزىيەتتە، ۋەتەن سىرتىدا ياشاۋاتقان بىز شەرقىي تۈركىستانلىقلار ۋەتەن داۋاسىغا پۈتۈن ۋۇجۇدىمىز بىلەن ياردەم بېرىشىمىز لازىم، پۇلى بارلار پۇلى بىلەن، ئىلمى بارلار ئىلمى بىلەن، كۈچى بارلار كۈچى بىلەن، قەلىمى بارلار قەلىمى بىلەن ... ئومۇمەن قولىدىن نېمە كەلسە شۇنى قىلىشى كېرەك!».

تەبرىكلەش يىغىنىدا لىدېرىمىز ئەيسا ئەپەندى سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ تۈرلۈك ئاسسىمىلاتسىيە سىياسەتلىرى نەتىجىسىدە، ھازىر شەرقىي تۈركىستان خەلقى تارىخ سەھنىسىدىن يوقۇلۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە. مۇشۇنداق بىر جىددىي تارىخىي ۋەزىيەت ئاستىدا، ۋەتەننى خىتاي ئاسارىتىدىن قۇتۇلدۇرۇش ھەر بىر شەرقىي تۈركىستانلىقنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مىللىي ۋە ۋىجدانى بۇرچى. ھازىر خىتاينىڭ دۇنياغا كېڭەيمىچىلىك قىلىش تەھدىتىنى ھېس قىلغان دۇنيا جامائەتچىلىكى، خىتاينى چەكلەش ۋە تىزگىنلەش ئۈچۈن پىرقا تارتىشچانلىقلارنى ئېلىپ بارماقتا ھەمدە شەرقىي تۈركىستان داۋاسىغا كۆڭۈل ھېسداشلىق قىلماقتا. بۇ بىز ئۈچۈن زور بىر تارىخىي پۇرسەت. بىز بۇ پۇرسەتتىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى پۈتۈن دۇنيا مىقياسىدا تېخىمۇ جانلىق شەكىلدە كۈچلۈك قانات يايدۇرۇشىمىز لازىم!».

ئەيسا ئەپەندىم ۋەتەن سىرتىدا پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان بارلىق تەشكىلاتلىرىمىزنى ۋە مۇجاھىدلىرىمىزنى، ئۆز ئارا تېخىمۇ زىچ ھەمكارلىشىپ ۋە ئىتتىپاق قىلىشىپ، تەشكىللىك ھالدا نامايىش قىلىش قاتارلىق تۈرلۈك شەكىللەردىن پايدىلىنىپ، خىتايغا قارشى ھەركەتلەرنى ئومۇمىيۈزلۈك جانلاندۇرۇشقا ۋە كۈچەيتىشكە چاقىردى!

تۈرك دۇنياسى ياشلىرى قۇرۇلتىيىدا شەرقى تۈركىستان ھەققىدە مۇھىم قارار ئېلىندى

ئۆز خەۋەرچىمىز: بۇيىل 5 - ئاينىڭ 15 - كۈنى تۈركىيە ئىستانبۇلدا چاقىرىلغان تۈرك دۇنياسى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ 2 - نۆۋەتلىك ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىدا، شەرقى تۈركىستاننىڭ مىللىي مۇستەقىللىق ھەركىتىنى قوللاش ۋە ياردەم بېرىش ھەققىدە مۇھىم قارار ئېلىندى. پۈتۈن تۈرك دۇنياسىدىكى 26 تۈرك توپلۇقىدىن كەلگەن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋەكىللىرى ۋە تۈركىيەنىڭ بىر قىسىم مەشھۇر زاتلىرى ھەممە مىللەت ۋەكىللىرى ئىشتىراك قىلغان بۇ قېتىمقى يىغىنغا، شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ لىدىرى، بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن ئەپەندى، « شەرقى تۈركىستان » گېزىتىنىڭ ساھىبى ئارسلان ئالپتېكىن ۋە بىر قىسىم شەرقى تۈركىستانلىق ياش مۇجاھىدلار تەكلىپ بىلەن قاتناشتى.

يىغىندا ئەڭ ئالدى بىلەن بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا ئەپەندى سۆز قىلىپ، يىغىن ئەھلىگە قىزىل خىتاينىڭ شەرقى تۈركىستاندا يۈرگۈزۈۋاتقان ئاسسىمىلاتسىيە قىلىپ يوقۇتۇش سىياسىتىنى تەپسىلىي ئاڭلاتتى ھەمدە شەرقى تۈركىستاندىكى 25 مىليون تۈرك خەلقىنىڭ خىتاينىڭ تەھدىدى ئاستىدا يوقۇلۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلگەنلىكىنى، شەرقى تۈركىستاندا ياشاۋاتقان قانداش، دىنداش قېرىنداشلىرىنىڭ تارىخ سەھنىسىدىن يوقۇلۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنىڭ، شۇنداقلا پۈتۈن ئىنسانلىق ئالىمىنىڭ جىددىي ياردەم بېرىشى كېرەكلىكىنى مۇراجەت قىلدى.

يىغىندا، پۈتۈن تۈرك توپلۇقلىرىدىن كەلگەن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋەكىللىرى ئارقا - ئارقىدىن سۆزگە چىقىپ، پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنىڭ بىرلىك ۋە باراۋەرلىكىنى قوغداش، شۇنداقلا دۇنيا تىنچلىقىنى قوغداش ئۈچۈن ئورتاق تىرىشچانلىق كۆرسىتىدىغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈشتى. يىغىن ئاخىرىدا تۈرك دۇنياسى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋەكىللىرى باياناتنامە ئېلان قىلىپ، شەرقى تۈركىستاندىن تارتىپ بوسنا - ھەرسەككىچە بولغان پۈتۈن تۈرك دۇنياسىدىكى تۈركلەرنىڭ مىللىي كىملىكىنى قوغداش ئۈچۈن ئورتاق تىرىشچانلىق كۆرسىتىدىغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈشتى.

باياناتتا قىسقىچە مۇنداق دېيىلدى: « ئەزەربەيجان - ئەرمەنىستان ئۇرۇشى پەقەت يالغۇزلا ئەزەربەيجاننىڭ مەسىلىسى بولماستىن، بەلكى پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنىڭ مەسىلىسى. بوسنا - ھەرسەكتىكى قېرىنداشلىرىمىزدا ۋەھشىلىك تۈردە قىرغىن قىلىنماقتا. بىز بۇ قىرغىنچىلىقلارنى قوللاپ كېلىۋاتقان ياۋروپا بىرلىكىگە ۋە شىمالىي ئاتلانتىك ئەھدى تەشكىلاتىغا قاتتىق نارازىلىق بىلدۈرىمىز! رومانىيە تۈركلىرىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ مەدەنىيەت ھەقلىرىنى قوغداش يولىدا ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرىنى، سانجاق ۋە كوسوۋا تۈركلىرىنىڭ مۇستەقىللىق كۈرەشلىرىنى قوللايمىز! 50 يىلدىن بېرى بالقان تۈركلىرىنىڭ مىللىي كىملىكىنى يوقۇتۇش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان رەزىل سىياسەتلەرگە ۋە خىتاينىڭ شەرقى تۈركىستان خەلقى ئۈستىدىن يۈرگۈزۈۋاتقان تۈرلۈك ئاسسىمىلاتسىيە قىلىپ يوقۇتۇش سىياسەتلىرىگە قاتتىق قارشى تۇرىمىز!

بىز تۈرك ياشلىرى شىمالىي قىبرىس تۈرك جۇمھۇرىيىتى ۋە شەرقى تۈركىستاننىڭ تونۇلۇشى، شۇنداقلا، شەرقى تۈركىستاننىڭ مىللىي مۇستەقىللىقى ئۈچۈن پۈتۈن دۇنيا مىقياسىدا كۈرەشنى قانات يايدۇرىمىز! ».

بۇ قېتىمقى يىغىندا يەنە تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى پىرېزىدېنت مەھكىمىسىنىڭ باش مەسلىھەتچىسى، شەرقى تۈركىستاننىڭ، شۇنداقلا پۈتۈن تۈرك توپلۇقلىرىنىڭ ھامىيسى، سادىق دوستى نامىق كامال زەيبەك ئەپەندى سۆز قىلىپ، پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنى بىرلىك، باراۋەرلىك ئاساسىدا تېخىمۇ مۇستەھكەم ئۇيۇشۇپ، تۈركى مىللەتلەرنىڭ مىللىي مۇستەقىللىقى ۋە كەلگۈسى بەخت - سائادىتى ئۈچۈن كۈرەش قىلىشقا چاقىردى.

لى پېڭنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيا سەپىرىنىڭ ماھىيىتى

تۈركىيە « ئوتتۇرا شەرق » گېزىتىنىڭ 94 - يىل 5 - ماي سانىدىكى خەۋىرى: خىتاينىڭ باش مىنىستىرى لى پېڭ قازاقىستان، قىرغىزىستان ۋە ئۆزبېكىستانلارنى زىيارەت قىلىش ئارقىلىق، بۇ دۆلەتلەرنىڭ شەرقى تۈركىستانغا بولغان مەنىۋى جەھەتتىكى قوللىشىنى توختۇتۇشقا تۇرۇندى.

لى پېڭ، قازاقىستان، قىرغىزىستان ۋە ئۆزبېكىستانلارنى زىيارەت قىلىش داۋامىدا بۇ دۆلەتلەر بىلەن بىر قاتار سودا توختاملىرىنى ئىمزالىدى. چەتئەللىك كۆزەتكۈچىلەر، لى پېڭنىڭ بۇ قېتىمقى زىيارىتىنىڭ ئاساسىي مەقسىتىنىڭ بۇ دۆلەتلەرنىڭ شەرقى تۈركىستانغا بولغان مەنىۋى قوللىشىنى توختۇتۇش ئىكەنلىكىنى قەيت قىلىشتى.

لى پېڭنىڭ قازاقىستان بىلەن ئاڭلاشمىسى

لى پېڭ بىلەن قازاقىستاننىڭ پىرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نەزەرباييېۋنىڭ ئۆزئارا تۇنجى قېتىم چېگرا كېلىشىمنامىسى ئىمزالىغانلىقىغا يېقىندىن دىققەت قىلغان چەتئەل كۆزەتكۈچىلىرى، « خىتاي شەرقى تۈركىستان چېگرىسىنى تۇنجى قېتىم ئۆزلىرىنىڭ دۆلەت چېگرىسى سۈپىتىدە بىر تۈرك دۆلىتىگە ئېتىراپ قىلدۇردى » دېدى. خىتاي بىلەن سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى ئوتتۇرىسىدا 1956 - يىلى ئىمزالانغان كېلىشىمنامىدىن كېيىن يەنە تۇنجى قېتىم چېگرا كېلىشىمنامىسى ئىمزالانغانلىقىنى بىلدۈرگەن مۇتەخەسسىسلەر، قازاقىستاننىڭ بۇ قېتىم خىتاي بىلەن ئىمزالىغان چېگرا كېلىشىمنامىسىنىڭ بىر تارىخىي خاتالىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈشتى. بۇ قېتىم قازاقىستان بىلەن خىتاي ئوتتۇرىسىدا يەنە سودا توختامى ئىمزالاندى، توختامغا ئاساسەن خىتاي قازاقىستاندىن نېفىت مەھسۇلاتلىرى سېتىۋالىدۇ، بۇنىڭ بەدىلىگە قازاقىستانغا تېخنىكا ئۈسكۈنىلىرى، ئاپتوموبىل ئۈسكۈنىلىرى ۋە سانائەت مەھسۇلاتلىرى سېتىپ بېرىدۇ. بۇ ئارىدا خىتاي قازاقىستاندا 30 مىليون يۈەنلىك قەرز پۇل ھېساۋاتى ئاچىدۇ.

قازاقىستاندىكى لى پېڭنىڭ زىيارىتىگە قارشى ھەرىكەتلەر

بۇ قېتىم لى پېڭ بارغانلىكى ئوتتۇرا ئاسىيا جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ ھەممىسىدە لى پېڭنىڭ زىيارىتىگە قارشى ھەرىكەتلەر ئېلىپ بېرىلدى. قازاقىستاندا شەرقى تۈركىستانلىق كۆچمەنلەر لى پېڭگە قاتتىق نارازىلىق بىلدۈردى. قازاقىستان بىخەتەرلىك كۈچلىرىنىڭ قاتتىق مۇھاپىزىتى ئاستىدا ئېلىپ بېرىلغان بۇ قېتىمقى زىيارەت مەزگىلىدە، بارىن ۋەقەسىدىن كېيىن خىتاي تەرىپىدىن شېھىت قىلىنغان ياشلارنىڭ رەسىملىرى ۋە شەرقى تۈركىستاننىڭ بايرىقىنى كۆتۈرۈپ چىققان شەرقى تۈركىستانلىقلار، لى پېڭگە قاتتىق نارازىلىق بىلدۈردى.

شەرقىي تۈركىستاننىڭ بۈگۈنكى ۋەزىيىتى

(ئەيسا ئەفەندىنىڭ كونيا سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىدە پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىش مۇراسىمىدا بەرگەن دوكلاتى)

مۆھتەرەم تۈرك قېرىنداشلىرىم:

ئەزەربەيجان، ئىدىل-ئۇرال ۋە غەربىي تۈركىستاننى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئۆزبېكىستان، قازاقىستان، قىرغىزىستان، تۈركمەنىستان ھەمدە تاجىكىستان مۇستەقىللىققە ئېرىشتى، بۇ تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ مۇستەقىللىق ھەركىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا تەسىر كۆرسىتىپ قېلىشىدىن قاتتىق ئەنسىرىگەن خىتايلار، شەرقىي تۈركىستاندا جىددىي ئالدىنى ئېلىش تەدبىرلىرىنى ئىشقا سالماقتا. خىتاي ھۆكۈمرانلىرى غەربىي تۈركىستان چېگرا بويلىرىدا ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستان پۇخالىرىنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئىچكى قىسىملىرىغا ھەيدىۋېتىپ، ئۇلارنىڭ يېرىگە «خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى»نىڭ پېنسىيىگە چىققان خادىملىرىنى يەرلەشتۈرمەكتە. خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستانغا ئورۇنلاشتۇرغان ئەسكەرلىرىنى ئۇرۇش ھالىتىگە كەلتۈرۈپ، يېزا-بازار ۋە شەھەر كوچىلىرىدا چارلاش ئېلىپ بېرىۋاتقان ئەسكەرلەرنىڭ سانىنى ئاشۇردى ھەمدە پايتەخت ئۈرۈمچىگە لەنجۇ ھەربىي رايونىدىن يۆتكەپ كېلىنگەن ئەسكەرلەرنى ئورۇنلاشتۇردى.

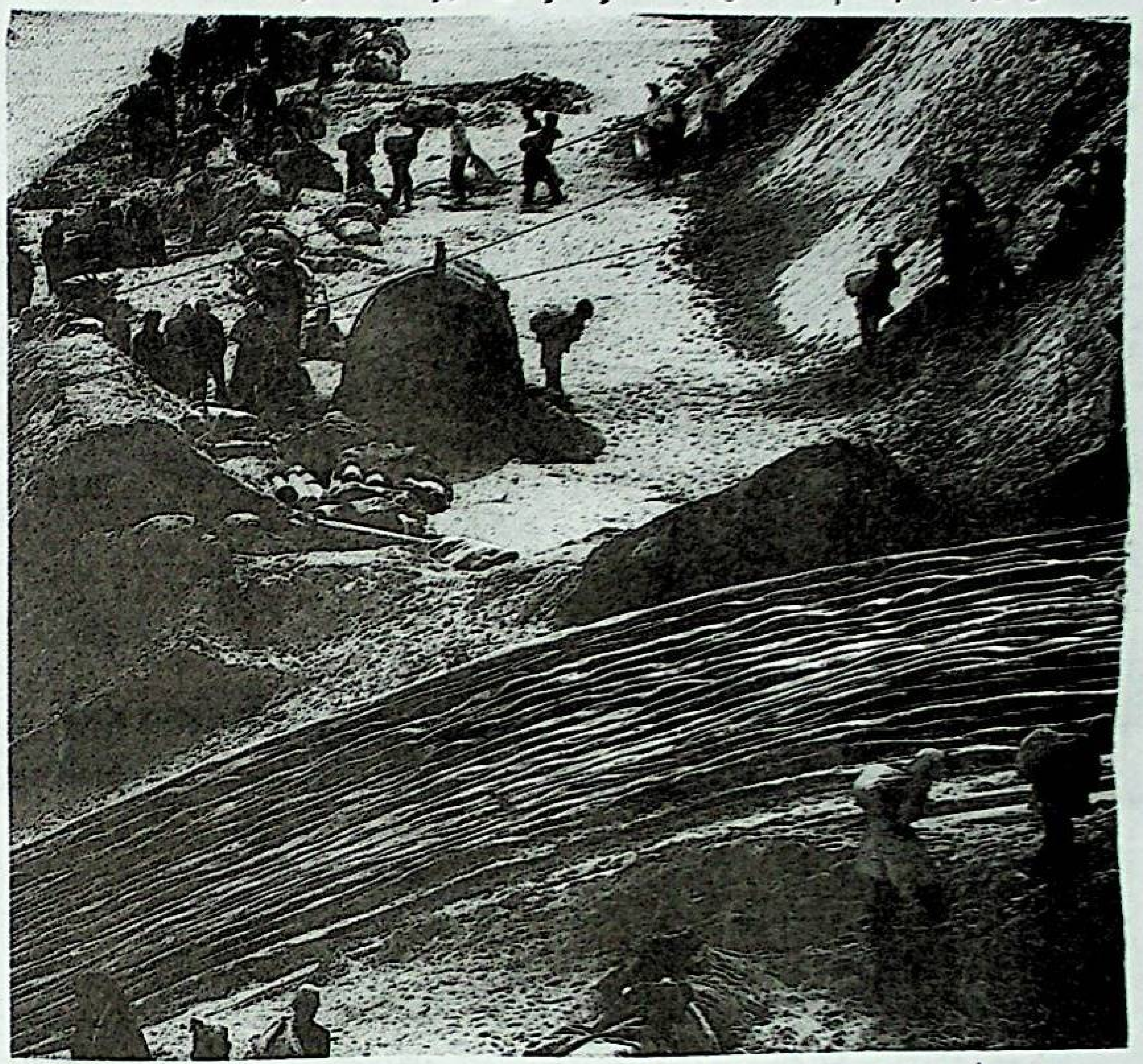

(سۈرەتتە: شەرقىي تۈركىستان خەلقى ھاشاردا)

خىتاي كوممۇنىستلار پارتىيىسى سېكرېتارى، خىتاينىڭ باش مىنىستىرى ۋە دۆلەت مۇداپىيە مىنىستىرى پات-پات شەرقىي تۈركىستانغا شاشلاپ كېلىپ، شەرقىي تۈركىستاندىكى ھەربىي قىسىملىرىنى بۇيەردە «سوتسىيالىزمنى، خەلق دىكتاتورىسىنى ۋە ئاناۋەتەننىڭ پۈتۈنلىكىنى قوغدايدىغان مۇستەھكەم قورغان قۇرۇپ چىقىشقا» چاقىرماقتا.

خىتاينىڭ باش مىنىستىرى لى پېڭ بۇيىل 4-ئايدا ئۆزبېكىستان، تۈركمەنىستان، قىرغىزىستان ۋە قازاقىستان جۇمھۇرىيەتلىرىنى زىيارەت قىلىش داۋامىدا، بۇ جۇمھۇرىيەتلەرنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىق ھەركىتىنى قوللىماسلىققا قول كەلتۈرۈشكە ئۇرۇندى.

شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرى بۈگۈن ئىنسانچە ياشاش، مۇستەقىل ياشاش ۋە تارىخ سەھنىسىدىن يوقاپ كەتمەسلىك ئۈچۈن ئۆلۈم-كۈرۈش قىلماقتا. پەقەت خىتايلارنىڭ شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىگە يۈرگۈزۈۋاتقان نوپۇس، ئىختىسات، مائارىپ، مەجبۇرى نىكاھلاندۇرۇش، مەجبۇرى پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا قويۇش ۋە ئاتوم سىناق قىلىش سىياسەتلىرى، شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ مىللىي كەلگۈسىگە جىددىي تەھدىت ئېلىپ كەلمەكتە.

1949-يىلى ئاران 300 مىڭ بولغان شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتاي نوپۇسى، رەسمىي ئىستاتىستىكىغا ئاساسلانغاندا ھازىر 6 مىليوندىن ئېشىپ كەتتى. بۈگۈن ھەركۈنى شەرقىي تۈركىستانغا 7 مىڭ خىتاي يەرلەشتۈرۈلمەكتە. خىتايلارنىڭ نىيىتى كەلگۈسىدە شەرقىي تۈركىستانغا 100 مىليون خىتاي يەرلەشتۈرۈشتىن ئىبارەت. ئۇلارنىڭ ئاساسىي مەقسىدى، شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنى غايەت زور خىتاي قاينىمى ئىچىدە ئېرىتىپ تۈگەتمەك.

خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ ئالدى-كەينى ئۈزۈلمەي كېلىپ يەرلىشىشى نەتىجىسىدە، شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرى ھازىر ئۆز يۇرتىدا ئازسانلىق ئورۇنغا چۈشۈپ قېلىش خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە ۋە ئىشسىزلىق، يوقسۇزلۇق ئازابىنى چەكمەكتە.

ھازىر شەرقىي تۈركىستاندا مۇھىم ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدا خىزمەت قىلىۋاتقانلارنىڭ ھەممىسى خىتايلار بولۇپ، شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىش يەرلىرىنىڭ 90 پىرسەنتىنى خىتايلار ئىگىلىگەن بولۇپ، تۈركلەرنىڭ ئىشسىزلىق نىسبىتى خىتايلارغا قارىغاندا پەۋقۇلئاددە يۇقىرىدۇر.

شەرقىي تۈركىستان، ئۇران، پىلاتىن، ئالتۇن، كۈمۈش، كۆمۈر ۋە نېفىتقا ئوخشاش مول تەبىئىي بايلىققا ئىگە گۆھەر زېمىندۇر. شەرقىي تۈركىستاندا تەتقىقات ئېلىپ بارغان ياپونىيە ئارخېئولوگلىرىنىڭ بەرگەن مەلۇماتلىرىغا ئاساسلانغاندا، تارىم ئويمانلىقىدىكى نېفىت زاپاس مىقدارى 20 مىليارت توننا بولۇپ، تەبىئىي گاز مىقدارى 30 مىليارت مېتىر كۇب. ھازىرغا قەدەر شەرقىي تۈركىستاندا يىلىغا يەتتە مىليون توننا نېفىت ئىشلەپچىقىرىلماقتا. ئەپسۇسكى، شۇنچە باي تۇپراقنىڭ ئىگىلىرى بولغان شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ ھازىرقى كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان يىللىق ساپ كىرىمى ئاران 45-50 دوللار ئەتراپىدىدۇر.

شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ يۈزدە 85 پىرسەنتى دېھقاندۇر. خىتايلارنىڭ 1981-يىلى يولغا قويغان تېرىلغۇ يەرلەرنى ھۆددىگە بېرىش سىياسىتى، شەرقىي تۈركىستان دېھقانلىرىغا ھېچبىر پايدا بەرمىدى. دۆلەتكە بېرىدىغان باج-سېلىقلىرىنى ئۆتەشكە ئامالسىز قالغان 100 مىڭلارچە دېھقان تېرىلغۇ يەرلىرىدىن ئايرىلىشقا مەجبۇرى بولماقتا. خىتاي ئاققۇنلىرىنىڭ كۆپىيىشى تۈپەيلىدىن، شەرقىي تۈركىستاندا كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان تېرىلغۇ يەر كۆلىمى ئاران 0.28 گېكتار بولماقتا.

ھازىر شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ يۈزدە 60 پىرسەنتى ساۋاتسىز. ئالىي مەكتەپ دەرىجىلىكلەرنىڭ يۈزدە 75 پىرسەنتى خىتايچە بولغىنى ئۈچۈن، ئالىي مەكتەپكە كىرىشنى ئىستىگەن يەرلىك ئوقۇغۇچىلارنىڭ خىتايچىنى ياخشى بىلىشى شەرت قىلىنماقتا. ئالىي مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇشنى ئارزۇ قىلغان يەرلىك ئوقۇغۇچىلارنىڭ 97 پىرسەنتى خىتايچىنى ياخشى بىلمىگىنى ئۈچۈن، ئالىي مەكتەپكە كىرىش ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمەيۋاتىدۇ. خىتايچە دەرس بېرىلىدىغان مەكتەپلەرنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلار ئۆزىنىڭ ئانا تىلىدا سۆزلىشەلمىگىنى ئۈچۈن، مەقسەتلىرىنى خىتايچە ئۇقتۇرۇشقا مەجبۇر بولماقتا. ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ تۈرك تىلى، مەدەنىيىتىنىڭ بارلىققا كېلىشى ئۈچۈن بۈيۈك تۆھپىلەرنى قوشقان شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ ھازىر بىر زامانىۋى ئانسىكلوپېدىيىسى، ئىزاھلىق لۇغىتى ۋە ئىلمىي ئەسەرلىرى يوقتۇر.

شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ نوپۇسى 25 مىليون بولۇپ، ھازىر پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان بويىچە ئۇيغۇرلار ئىچىدە پىروفېسسورلۇق ئۇنۋانىنى ئالغانلار ئاران ئالتە نەپەر. ھازىر پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاندىكى نەشرىيات ئورۇنلىرىنىڭ يۈزدە 16 پىرسەنتى تۈركچىدۇر. «مىللەتچىلىك قىلدى»، «ئاناۋەتەننى پارچىلاشقا ئۇرۇندى» دېگەن بۆھتانلار بىلەن تۈرلۈك ئېغىر جازالارغا ئۇچرىغان تۈرك ئىلىم ئادەملىرى مىللىي تېمىلاردا ماقالە يېزىشتىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدى. خىتايلار شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنى ئاسسىمىلاتسىيە قىلىپ يوقىتىشنى تېزلىتىش ئۈچۈن، تۈركلەر بىلەن خىتايلارنىڭ ئۆيلىنىشىنى

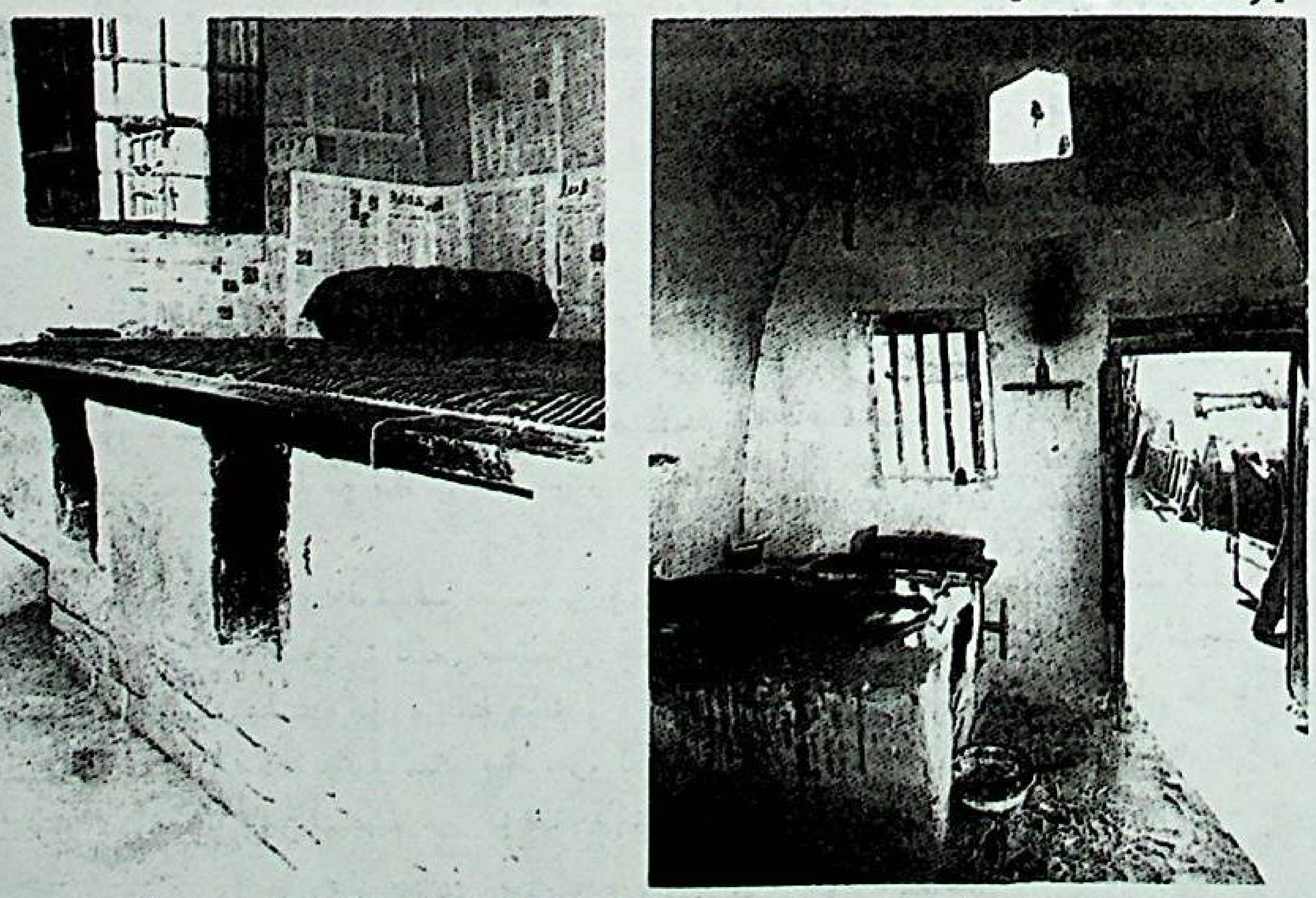

(شەرقىي تۈركىستانلىقلار مال قوتانلىرى كەبى ئۆيلەردە ياشاشقا مەجبۇر بولماقتا)

پۈتۈن كۈچى بىلەن تەشۋىق قىلماقتا. كىشىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە يىللىق كىرىمى ئاران 45-50 دوللار بولغان ئاناۋەتىنىمىزدە، بىر خىتاي قىزى بىلەن ئۆيلەنگەن تۈرككە ھۆكۈمەت 500 دوللارغا يېقىن پۇل ياردەمى قىلماقتا. خىتاي ھۆكۈمىتى ناۋادا يېزىلاردا ئىشسىز قالغان تۈرك يىگىتلىرى خىتاي قىزلىرى بىلەن ئۆيلەنسە، ئۇلارغا شەھەردە ئىش بې-

داۋامى 7-بەتتە

شەرقى تۈركىستاننىڭ بۈگۈنى ۋە ئەتىسى

(ئەپسانە ئەدەنىنىڭ كونيا سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىدە پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانىنى ئېلىش مۇراسىمىدا بەرگەن دوكلاتى)

بېشى 6- بەتتە

رىغا ئىلىشقا ۋە مىڭ دوللار پۇل ياردەم بېرىدىغانلىقى ھەققىدە ۋەدە بەرمەكتە. ئۇلاردىن يولغان باللار خىتاي ئائىلىرى تەرىپىدىن خۇددى خىتايغا ئوخشاش تەربىيىلەنمەكتە. خىتايچە مەكتەپلەرگە بېرىلمەكتە ۋە نوپۇسلىرىغا «خىتاي» دەپ ئەنگە ئېلىنماقتا.

خىتاي ھاكىمىيىتى شەرقى تۈركىستان تۈركلىرىنى ئېرىتىپ يوقىتىش ئۈچۈن، بىر تەرەپتىن بۇيەرگە توختىماي خىتاي كۆچمەنلىرىنى ئەكېلىپ يەرلەشتۈرسە، يەنە بىر تەرەپتىن، «ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ كۆپىيىشىگە پاسىل تىلىك قىلىش»، «خەلقنىڭ سۈپىتىنى يۇقۇرى كۆتۈرۈش»، «مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى تەڭپۇڭسىزلىقنى يوقىتىش» دېگەنگە ئوخشاش باھانىلار بىلەن شەرقى تۈركىستان تۈركلىرى ئارىسىدا مەجبۇرى پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا قويماقتا. خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ شەرقى تۈركىستان تۈركلىرىگە مەجبۇرى پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا قويۇشى، ئەسلىدە خىتاينىڭ ئاساسىي قانۇنىغىمۇ خىلاپ. خىتاينىڭ ئاساسىي قانۇنىدا، خىتايدىن باشقا ئازسانلىق مىللەتلەرگە پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىنى يولغا قويۇلمايدىغانلىقى چەكلەنگەن.

خىتايلار ئاتوم سىناقلىرىنى شەرقى تۈركىستاننىڭ لوپنۇر رايونىدا ئېلىپ بارماقتا. گەرچە شەرقى تۈركىستان خەلقى كۈچلۈك قارشى تۇرسىمۇ، ئەمما، خىتايلار 1964- يىلدىن بۇيان لوپنۇردا 39 قېتىم ئاتوم سىنىقى ئېلىپ باردى. لوندوندىكى ئاتوم تېخنىكا مەركىزىنىڭ 94- يىل 4- ئايدا ئېلان قىلغان دوكلاتىغا ئاساسلانغاندا، لوپنۇردا ئېلىپ بېرىلغان ئاتوم سىناقلىرى نەتىجىسىدە ئەتراپقا تارقالغان رادىئاكتىپ ماددىلار شەرقى تۈركىستاندا 210 مىڭ كىشىنىڭ ئۆلۈشىگە سەۋەپچى بولغان. خىتايلار بۇيىل لوپنۇردا يەنە ئىككى ئاتوم بومبىسى ئېتىش تەييارلىقىنى تاماملاپ بولغان. قازاقىستاندىكى ئاۋادا- سەممەي-لوپنۇر ئەكشىلاتىنىڭ بەرگەن دوكلاتىغا ئاساسلانغاندا، ھازىر شەرقى تۈركىستان نوپۇسىنىڭ يۈزدە 15 پىرسەنتى ئاشقازان، ئۆپكە كېسەللىكى ۋە تۈرلۈك قان كېسەللىكلىرىگە گىرىپتار بولغان. مېيىپ تۇغۇلغان باللارنىڭ ھەددى- ھېسابى يوقتۇر. پەقەت لا تارىم ئويمانلىقىدا يېتىشتۈرۈلگەن مېۋە- چېۋە، كۆكتات ۋە بۇرايوندا ياشاۋاتقان ھايۋانلار رادىيو ئاكتىپ ماددىنىڭ ئېغىر تەسىرىگە ئۇچرىماقتا.

ئەڭ موھىم بولغىنى، شەرقى تۈركىستاندا ھازىر ئاتومنىڭ تەسىرى تۈپەيلىدىن بارلىققا كەلگەن كېسەللىكلەرنى داۋالايدىغان توغرا- دۇرۇس بىر دوختۇرخانا يوق. ئازغىنە بىرقانچە دوختۇرخانىلاردا ئىشلەيدىغان دوختۇرلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك خىتايلاردىن ئىبارەت. ئۇلار دوختۇرخانىلارغا ئېلىپ كېلىنگەن بەرلىك كېسەللەرنى كۆڭۈل قويۇپ داۋالىمايۋاتىدۇ. خىتاي دوختۇرلار تىل بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن، يەرلىكلەرنىڭ كېسەللىكىگە توغرا دىياگنوز قويالمايدۇ. بۇسەۋەپتىن، شەرقى تۈركىس-

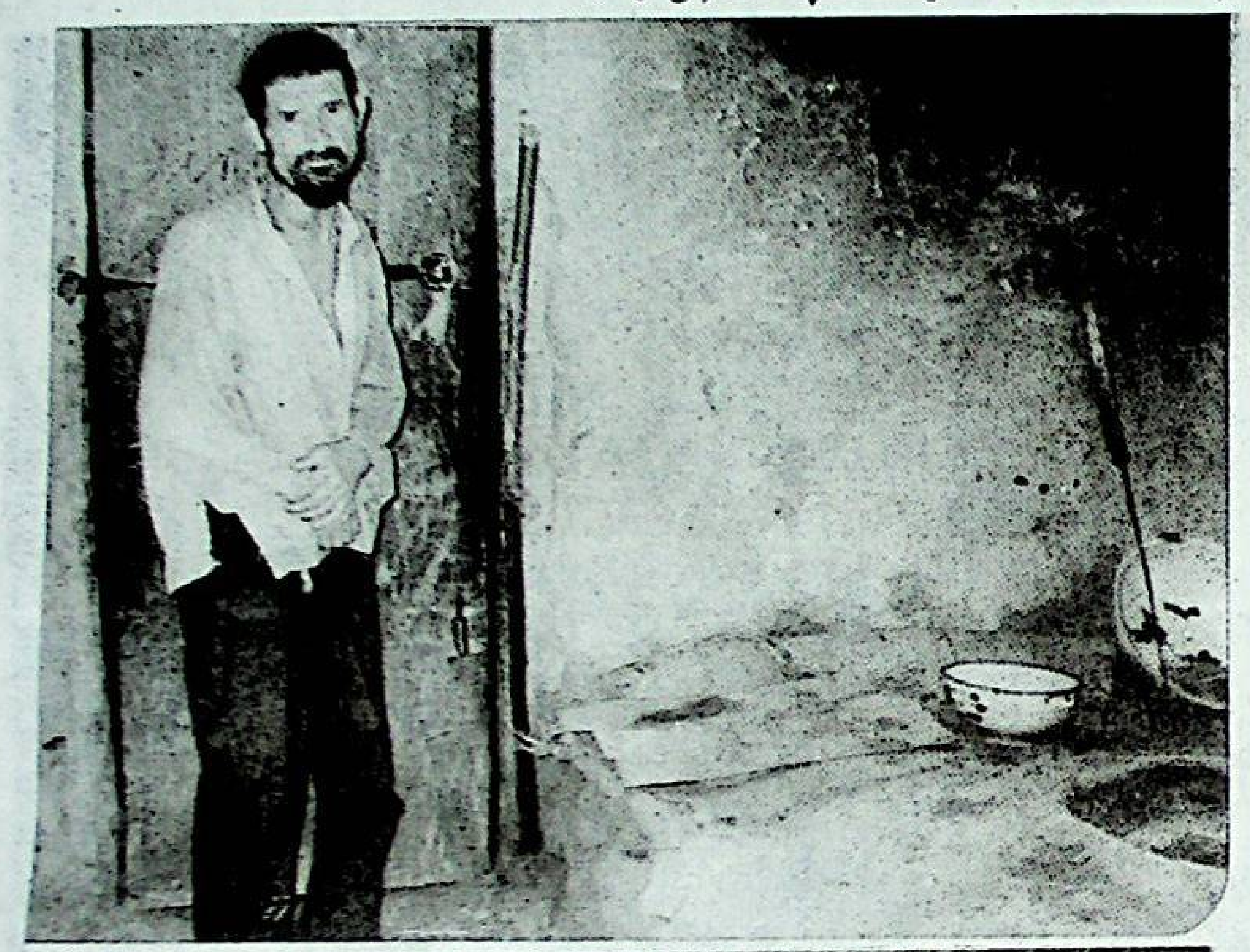

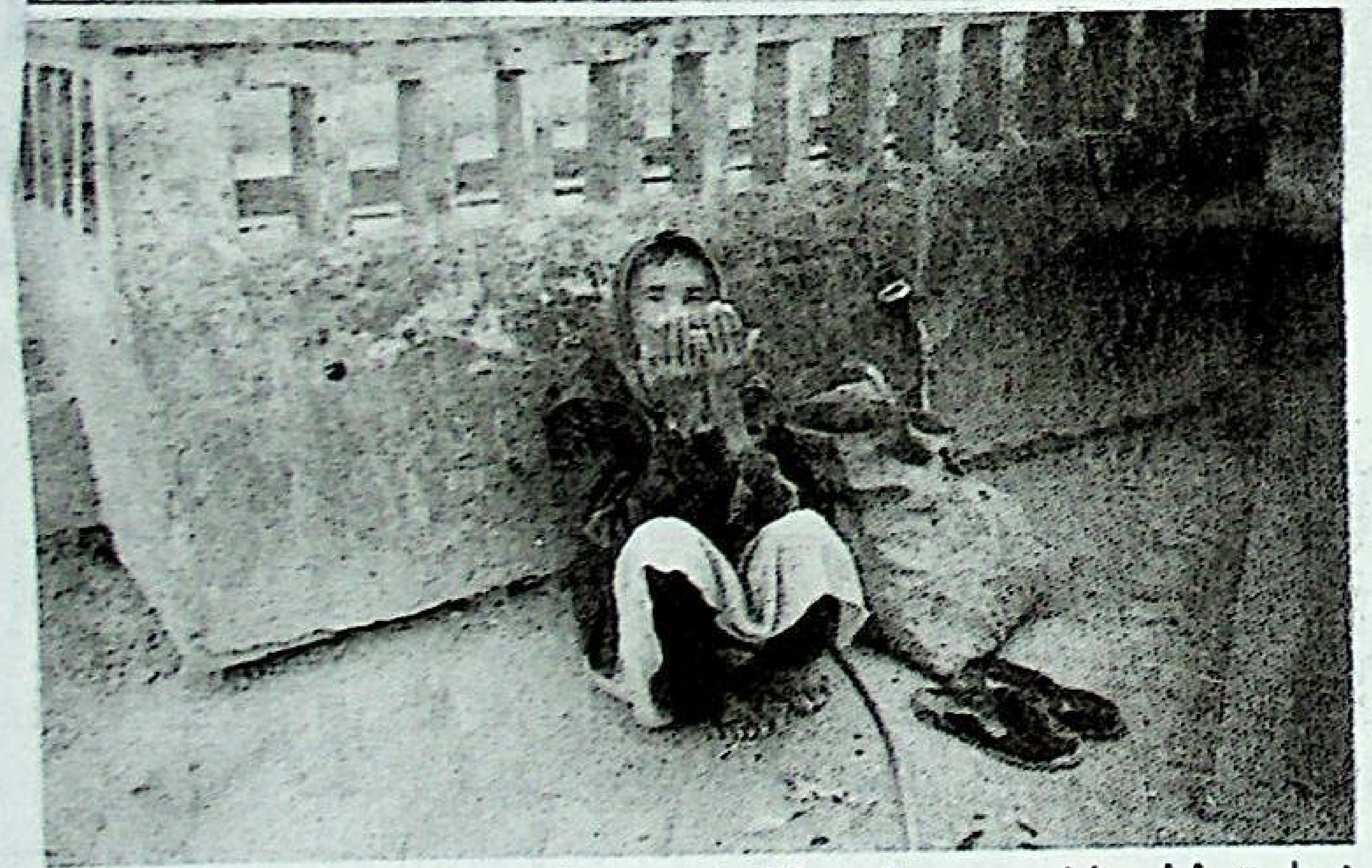

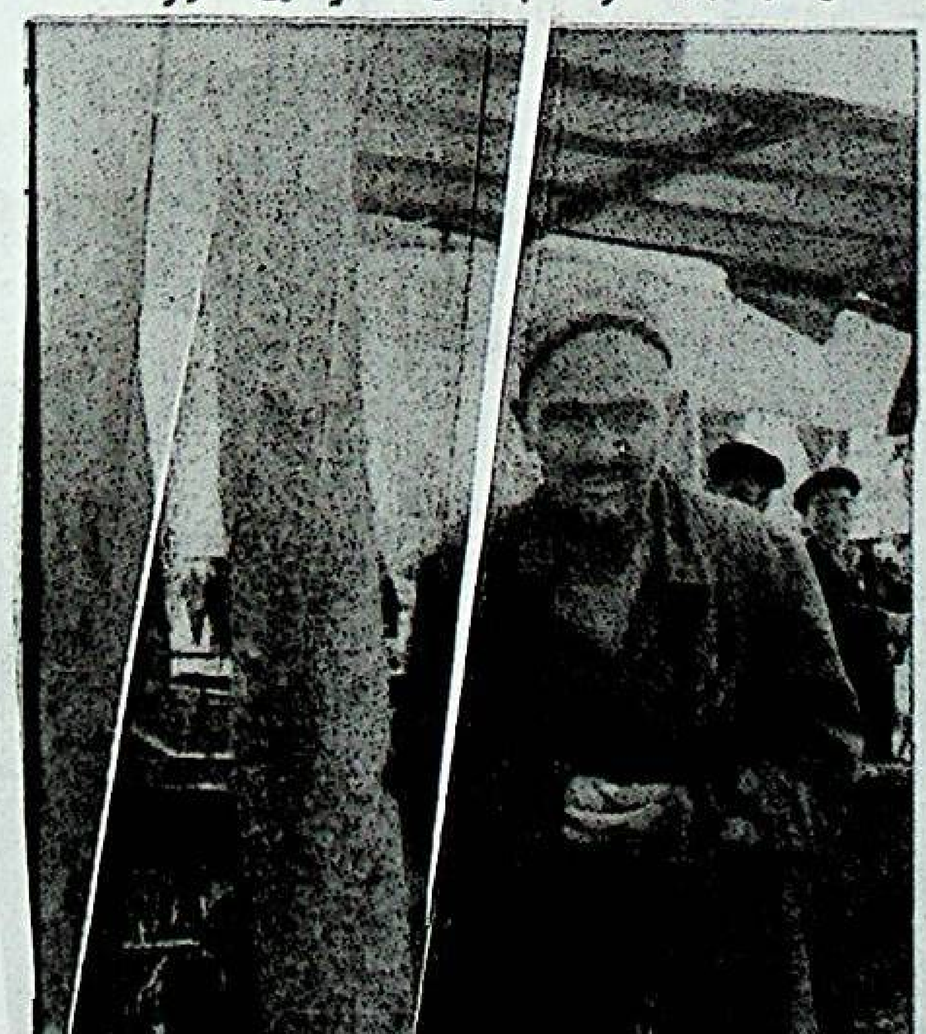

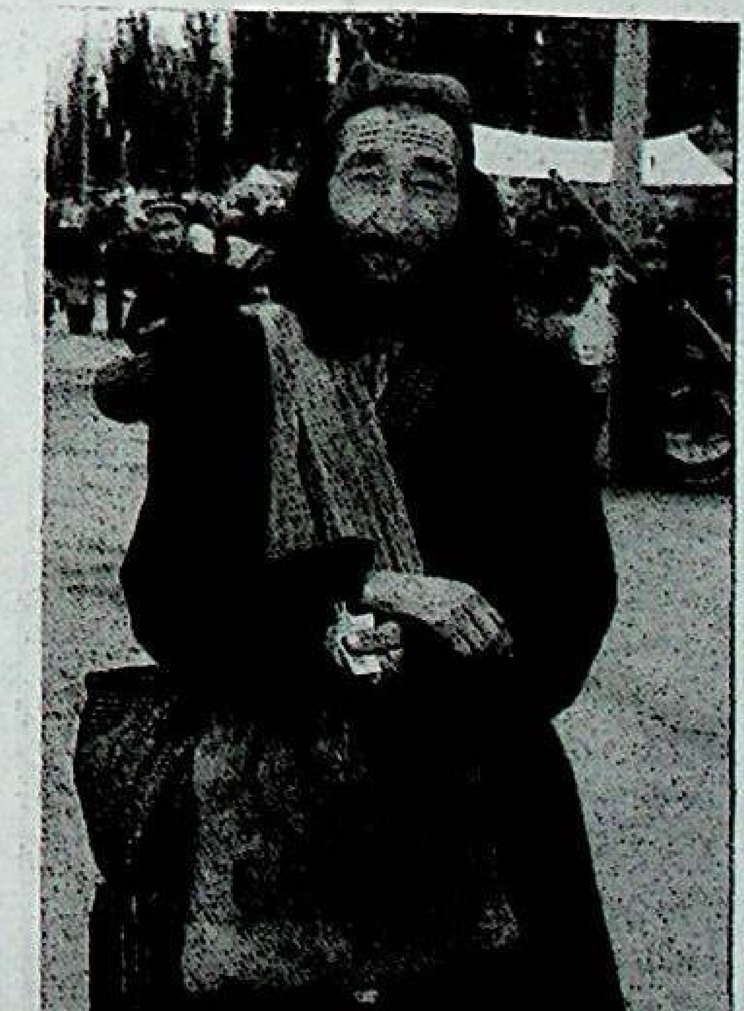

(قۇللۇق ۋە نامراتلىقتا ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىقلار)

تاندا بالىنىسا ياتقان تۈرك كېسەللىرىنىڭ يۈزدە 70 پىرسەنتى دەل ۋاقتىدا تېگىشلىك تەدبىر ئېلىنمىغىنى ئۈچۈن ئۆلۈپ كېتىۋاتىدۇ!

بىر شەرقى تۈركىستانلىق تۈرك 1994- يىلى 3- ئاينىڭ 30- كۈنى ئەنقەرەدە كۆرۈشكەن ۋاشىنگتون تايمىس گېزىتىنىڭ مۇخبىرىغا شەرقى تۈركىستاننىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى تونۇشتۇرۇپ مۇنداق دېگەن:

«شەرقى تۈركىستاندا ھەركۈنى يەتتە مىڭ خىتاي كۆچمىنى كېلىۋاتىدۇ. ئىقتىسادى سىياسەتتە پەقەت خىتايلارلا كۆزدە تۇتۇلغان، پۈتۈن ئىشلار خىتايلارغا بېرىلىۋاتىدۇ. ئۇيغۇر تۈركلىرى ئىشسىز يۈرمەكتە. ئەڭ ياخشى ئۆيلەردە خىتايلار ئولتۇرىۋاتىدۇ. بىز بولساق كوچىلاردا يېتىپ- قوپىۋاتىمىز. ئۇلارنىڭ قورسىقى توق، بىز بولساق ئاچلىقتىن پەرىشان، بىز پەرىشانلىق ئىچىدە ياشاۋاتىمىز. ئۇلار بولسا راھەت- پاراغەتتە ياشاۋاتىدۇ. شەرقى تۈركىستاندا تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان خىتاي باللىرى بىر ئېغىزمۇ ئۇيغۇرچە بىلمەيدۇ. ئەمما، بىزگە خىتايچىنى ئۆگىنىشنى مەجبۇرلاۋاتىدۇ. بىز ئانا يۇرتىمىزدا مۇستەملىكە ئىچىدە قالدۇق. ئانا يۇرتى كۆپلىگەن ئۇيغۇر تۈركلىرى ئۆزلىرىنىڭ مىللىي ئۆرپ- ئادەت، تىللىرىنى ئۇنتۇپ كەتتى. ھازىر بىز ئۆزىمىزنىڭ ۋەتىنىدە چەتئەللىككە ئايلىنىپ قالدۇق».

تېنچلىق ئۇسۇللىرى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ئىنسانى ھەق- ھوقۇقلىرىنى ئىزدىگەن شەرقى تۈركىستان تۈركلىرى، «ئىسيانچى»، «ئۇنسۇر»، «مىللى بۆلگۈنچى» ۋە «خەلقنىڭ بىرلىكىنى پارچىلاشقا ئۇرۇنغان يامان نىيەتلىك ئۇنسۇرلار» دېگەنگە ئوخشاش «گۇناھ» لار بىلەن ئەيىپلىنىپ تۈرمىلەرگە تاشلىنىپ، قىيىن- قىستاققا ئېلىنماقتا، ھەمدە ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنماقتا.

خىتايلارنىڭ شەرقى تۈركىستان تۈركلىرىگە يۈرگۈزگەن بۇ ئىنسان ھەقلىرىدىن چىققان سىياسەتلىرى، كۆپلىگەن خەلقئارالىق تەشكىلاتلار ۋە ئاۋسترالىيە، ئامېرىكا ۋە ئەنگىلىيە پارلامېنتى، ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتلىرى تەرىپىدىن ئېلان قىلىنغان دوكلاتلاردا كۆپ قېتىم قەيت قىلىندى.

شەرقى تۈركىستان تۈركلىرى بۈگۈن ياكى ئەتە- ئۆتمىش ھالدا ئېرىپ تارىخ سەھنىسىدىن يوقۇلۇپ كېتىش، ۋە ياكى كوللېكتىپ ھالدا قوزغىلاڭ قىلىپ قەھرىمانلارچە قۇربان بولۇشتەك بىر خەۋىپلىك ھالغا كەلدى. بۇ ئەھۋاللار شەرقى تۈركىستاننى پارتلاشقا ھەرزامان تەييار تۇرغان بىر ساتەتلىك بومبا ھالىغا كەلتۈردى. ناۋادا شەرقى تۈركىستان خەلقى خىتاينىڭ بۇ ئېرىتىپ يوقىتىش سىياسىتىگە قارشى جىددى بىر تەدبىر ئالمىسا، ئەتە- ئۆتمىش ھالدا تارىخ سەھنىسىدىن يوقۇلۇپ كېتىدۇ! ناۋادا شەرقى تۈركىستانلىقلار قەھرىمانلارچە ئۆلۈشنى ئەۋزەل كۆرۈپ كوللېكتىپ قوزغىلاڭ كۆتەرسە، ئۇھالدا بۇھەرىكەت قىرغىنچىلىق بىلەن تاماملىنىدۇ. چۈنكى، بۈتۈن دۇنيا خەلقى ئالدىدا بېيجىڭدىكى دېموكراتىيەتەلەپ قىلغۇچى ئوقۇغۇچىلارنى قىلىچەتەپ تارتماي تانكىلارغا باستۇرغان كوممۇنىست خىتاي ھاكىمىيىتى، شەرقى تۈركىستان تۈركلىرىنى خۇددى بىر توخىنى ئۆلتۈرگەندەك ئۆلتۈرۈشكە ھازىردۇر!

داۋامى 8- بەتتە

شەرقى تۈركىستاننىڭ بۈگۈنى ۋە ئەتىسى

(ئەيسا ئەفەندىمنىڭ كونيا سېلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىدە پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانىنى ئېلىش مۇراسىمىدا بەرگەن دوكلاتى)

بېشى 7 - بەتتە

شەرقى تۈركىستاندا مەيدانغا كېلىش ئېھتىمالى بولغان كوللېكتىپ قوزغىلاڭ، شەرقى تۈركىستان خەلقىگە ئوخشاش ئېزىلگەن مىللەتلەرنىڭ مىللىي مۇستەقىللىقلىرى ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتقان تىبەت ۋە شەرقى تۈركىستان خەلقلىرى ئارىسىدىمۇ مەيدانغا كېلىشى مۇمكىن. ھازىر خىتايدا يۈز مىليونغا يېقىن ئاز سانلىق مىللەت ياشىماقتا. خىتاينىڭ شەرقى جەنۇبى ئۆلكىلىرىدە ياشاۋاتقان ئاز سانلىق مىللەتلەر ۋېيتنام، لائوس، كامبودژا، بېرما ۋە تايلاند خەلقلىرى بىلەن ئۇرۇقداشتۇر، بۇ مىللەتلەرمۇ مۇستەقىللىق كويىدا. بۇندىن باشقا يەنە، تەيۋەن، شاڭگاڭ، ئاۋمىنلاردا ياشاۋاتقان نەچچە مىليون خىتاي بىلەن خىتاينىڭ ئىزىدە ياشاۋاتقان يۈز مىليونلارچە خىتاي يەنە خىتايدا ئىنسان ھەقلىرى ۋە دېموكراتىيە بولغان سىياسى تۈزۈلمىنىڭ قۇرۇلىشى ئۈچۈن كۈرەش قىلماقتا.

(شەرقى تۈركىستاندىكى ئاتوم سىنىقىنىڭ قۇربانى)

1994 - يىل 5 - ئاينىڭ 6 - كۈنى رويتېر ئاخبارات ئاگېنتلىقى، بىرزامانلاردا دۇنيا بويىچە ئەڭ ئىنتىزامچان دەپ قارالغان خىتاينىڭ خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ ھازىر تەشكىلسىز ۋە ئىنتىزامسىز ھالغا كەلگەنلىكىنى ھەمدە، كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ ئارمىيىنى پۈتۈنلەي كونترول قىلالمايدىغان ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى خەۋەر قىلدى.

گېرمانىيىدە چىقىدىغان « ئىقتىسادى ھەپتە » ژورنىلىنىڭ 1994 - يىل 5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى بەرگەن خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، ئىقتىسادى سىياسەتلەرنىڭ ناچارلىقى تۈپەيلىدىن، پۈتۈن خىتايدىكى 800 مىليون دېھقان ھاكىمىيەتتىن نارازى. ئاخىرقى بەش ئاي ئىچىدە خىتايدا 600 قېتىم قانۇنسىز نامايىش، 200 قېتىم توپىلاڭ ۋە 200 قېتىم پارتىلىتىش ۋەقەسى يۈز بەرگەنلىكىنى بايان قىلغان بۇ ژورنال، ئىقتىسادى تەرەققى قىلغان ئۆلكىلەرنىڭ ئىقتىسادى ئارقىدا قالغان ئۆلكىلەرنى بېقىشتىن نارازى بولۇۋاتقانلىقىنى قەيت قىلدى.

خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ ئورگان گېزىتى بولغان « خەلق گېزىتى » نىڭ 1994 - يىل 5 - ئاينىڭ 22 - كۈنى بەرگەن خەۋىرىدە، ھازىر خىتايدا ھايات كەچۈرۈشنىڭ ئىنتايىن قىيىنلىشىپ كەتكەنلىكىنى ۋە غەربى قىسىملاردا زور ئىنتىزامسىزلىقنىڭ ھۆكۈم سۈرۈۋاتقانلىقىنى ۋە ئۆلكىلەردىكى ھاكىمىيەتنىڭ تامامەن كونترولدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى بايان قىلىپ، ئەگەر ھۆكۈمەت ئۈنۈملۈك تەدبىرلەرنى ئالمىسا، دۆلەتنىڭ زور قالايمىقانچىلىق ئىچىدە قالىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

خىتاي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ ئۆتكەن يىلى 9 - ئايدا ئېلان قىلغان 54 بەتلىك بىر دوكلاتىدا، خىتاينىڭ قۇدرەتلىك ئادىمى دەپ قارالغان دېڭشياۋپىڭنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن، خىتاينىڭ ئىككىنچى بىر يۇگوسلاۋىيىگە ئايلىنىدىغانلىقىنى، شۇنىڭ ئۈچۈن خىتايدا ئامېرىكا تۈسىنى ئالغان بىر فېدېرال سىستېما قۇرۇش كېرەكلىكى ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

خىتاينىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولمايدىغان بىر پالاكەتكە قاراپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلغان خىتاينىڭ ئىچى ۋە تېشىدىكى كوممۇنىستىك رېجىمغا قارشى ئىنسانلار، خىتايدا جەزمەن مۇستەقىل دۆلەتلەر بىرلىكىنى ئىزدەنەك قىلغان بىر سىستېمىنىڭ قۇرۇلۇشىنى تەلەپ قىلىشقا باشلىدى.

يۇقارقىدەك ئەھۋال ئاستىدا، خىزدى شەرقى تۈركىستاندا يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان كوللېكتىپ قوزغىلاڭ، گويا يۇگوسلاۋىيە ۋە تەسكە ئوخشاش پۈتۈن خىتايدا يۈز بېرىدىغان ھەمدە ئاسىيا قىتئەسىدە بۈيۈك بىر خاتىرجەمسىزلىك مەيدانغا كېلىدۇ. بۇ خاتىرجەمسىزلىكنىڭ ئەڭ زور تەسىرىگە ئۇچرايدىغىنى ئەلۋەتتە يېقىندىن مۇستەقىللىققە ئېرىشكەن غەربى تۈركىستاندىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى بولىدۇ. خالاس!

ئامېرىكىدا چىقىدىغان Newsweek ژورنىلىنىڭ 1994 - يىل 2 - ماي سانىغا بېسىلغان بىر ماقالىدە، غەربى تۈركىستاننىڭ، شەرقى تۈركىستاندا كوللېكتىپ بىر قوزغىلاڭ يۈز بەرگەندە، ئۇيەردىكى قازاق، قىرغىز، ئۆزبېك، تاجىك ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ خىتايلار تەرىپىدىن قىرىلىپ كېتىشىگە قاراپ تۇرالمايدىغانلىقى بايان قىلىنىدى. بۇخىل ئەھۋال ئاستىدا، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى بىلەن بىخەتەرلىك كېلىشىمى ئىمزالىغان روسىيە خۇددى تاجىكستان ۋەقەسىدە بولغىنىغا ئوخشاش، چېگرىنى ئورتاق قوغداش باھانىسى بىلەن غەربى تۈركىستانغا زور مىقداردا ئەسكەر يېتەكلەپ ئورۇنلاشقان بولۇشىدۇ ۋە نەتىجىدە غەربى تۈركىستاننىڭ يەنە قايتىدىن روسىيەنىڭ كونتروللۇقى ئاستىغا ئۆتۈشكە يول ئېچىلىدۇ. ھازىر، سىياسى، ئىقتىسادى ۋە ئىجتىمائى جەھەتتە تېخى كۈچلىنىپ كېتەلمىگەن غەربى تۈركىستاندا، سانى ناھايىتى ئاز بولغان بىر قىسىم روسلار قازاقىستاندىن ئايرىم زېمىن تەلەپ قىلماقتا. بۇ ئەھۋاللارغا كۆز يۇمۇپ قاراپ تۇرۇشنى خالىمايدىغان ئەزىز تۈركىيەمۇ ۋاختى - سائىتى كەلگەندە تۈرك دۇنياسىنىڭ لىدېرى سۈپىتىدە، بۇ ۋەقەلەرگە ئارىلىشىپ قېلىشتىن خالى بولالمايدۇ.

ئومۇمەن، بىر مىليارد 300 مىليون نوپۇسقا ئىگە خىتايدا يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان بۇ خاتىرجەمسىزلىك ۋە مۇقىمسىزلىقنىڭ پەقەت ئاسىيا قىتئەسىگىلا ئەمەس، ۋاختى كەلگەندە پۈتۈن دۇنياغا تەھدىت ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى ئالدىن مۆلچەرلىگەن كۆپلىگەن دۆلەتلەر، شەرقى تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستان باشچىلىقىدىكى دۆلەتلەر خىتايدىكى بۇ قاتمال ۋەزىيەتنى قانداق يۇمشۇتۇش ھەققىدە باش قاتۇرۇشقا باشلىدى. شەرقى تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستان خەلقلىرىنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈشىنىڭ، دەسلەپكى قەدەمدە خىتايدا ئىنسان ھەقلىرىگە ھۆرمەت قىلىنىدىغان دېموكراتىك بىر سىستېمىنىڭ بارلىققا كېلىشىنىڭ بۇ قاتماللىقنى يۇمشۇتۇشتىكى ئاساسى ئامىل ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتكەن دۆلەتلەر ھازىر خىتاينى مۇشۇ يولغا قاراپ مېڭىشقا قىستىماقتا.

مۇشۇنداق بىر ئەھۋال ئاستىدا، تۈركىيە باشچىلىقىدىكى مۇستەقىل تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك بولغان بۇ مەسىلىگە جىددى قارىشى ناھايىتى مۇھىمدۇر!

بىز تۈركلەرنىڭ تۈركتىن باشقا دوستىمىز يوق، دەيمىز، بۇ، ناھايىتى توغرا ئىسپاتلانغان سۆز، بۇنىڭ ئۈچۈن بىز تۈركلەرنىڭ بىر - بىرىگە بولغان دوستلۇقىنى ۋە ھەمداشلىقىنى يەنىمۇ كۈچەيتىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىشىمىز لازىم، يەنە بىر جەھەتتىن، ئەزىز تۈركىيە باشچىلىقىدىكى بارلىق مۇستەقىل تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى شەرقى تۈركىستان ھەققىدە ئورتاق بىر ئىستراتېگىيە تۈزۈپ چىقىشى كېرەك.

(شەرقى تۈركىستاندىكى خىتاي قىسىملىرى ھەربى مانېۋىر ئۆتكۈزمەكتە)

شۇنىڭ بىلەن بىرگە، تۈركىيە باشچىلىقىدىكى مۇستەقىل تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى شەرقى تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستاندىكى جىددى ۋەزىيەتنى پەسەيتىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىۋاتقان دۆلەتلەرنىڭ كامپانىيىسىگە ئاكتىپلىق بىلەن قاتنىشىشى كېرەك. ئۇنداق بولمىغان تەقدىردە، ئەزىز تۈركىيەمىز باشچىلىقىدىكى بارلىق مۇستەقىل تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى خىتاي ۋاباسىدىن قۇتۇلالمايدۇ!

1994 - يىل 6 - ئاينىڭ 3 - كۈنى

(تۈركىيە - كونيا)

دۈشمەننىڭ سۈيىقەستىدىن ھوشيار بولايلى

ھۆسەيىن قارى ئىسلامى

خىتايلار شەرقىي تۈركىستاننى قولدىن چىقىرىپ قويماسلىق ئۈچۈن، بارلىق ئىمكانلارنى ئىشقا سالماقتا. شەرقىي تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىنى زۇلۇم دەستىدىن ئامالسىز يۇرتىنى تاشلاپ كېتىشكە مەجبۇرلاپ، زېمىنىنىڭ ھەقىقىي ئىگىلىرىنى سىرتقا ھەيدەپ، ئۇلارنىڭ ئورنىغا خىتاي كۆچمەنلىرىنى يەرلەشتۈرمەكتە. بۇ، خىتايلارنىڭ شەرقىي تۈركىستاننى قولدىن چىقىرىپ قويماسلىق ئۈچۈن ئاساس تىكلەشنىڭ بىردىن - بىر يولىدىن ئىبارەت.

ئەمما، بىزنىڭ ئۆز يۇرتىمىزنى تاشلاپ باشقىلارنىڭ يۇرتىغا چىقىپ پانا تىلەپ ئۆمرىمىزنى ئۆتكۈزۈشىمىزنىڭ ئىككى چوڭ زىيىنى بار؛ بىرى، يۇرتىمىزدىن ئايرىلىپ باشقىلارنىڭ ئالدىدا موھتاج بولىمىز، يەنە بىرى، دۈشمەنلەرنىڭ غەرىزىگە يول قويۇپ، يۇرتىمىزنى كومەۋنىستىك خىتايلارغا قالدۇرۇپ بەرگەن بولىمىز. شۇڭا، بۇنىڭغا ئوخشاش ئىستىقبالىمىزغا زىيان يەتكۈزىدىغان ئىشلاردىن قاتتىق ساقلىنىشىمىز لازىم. بولۇپمۇ، پات يېقىندا كېلىدىغان ئىستىقلالىيىتىمىزنىڭ غەلىبىسى ئالدىدا يۇرتىمىزنى قاتتىق ئىگىلەپ تۇرۇشىمىز، شۇندىلا يېقىن ئارىدا قولىمىزغا كېلىدىغان ھۆررىيىتىمىز ئۈچۈن ئۆز ۋەتەن، ئۆز يۇرتىمىزدا شېھىتلىرىمىزنىڭ قان ئىزلىرىنى بېسىپ، ئۇلارنىڭ روھىنى خاتىرجەم قىلىشىمىز لازىم. شۇنىڭ ئۈچۈن، يۇرتداشلىرىمىزنىڭ سىرتلارغا چىقىپ كېتىشى ئۈچۈن ياردەمدە بولىدىغان ئەھۋاللارنى قىلماسلىقىمىز كېرەك. چۈنكى بۇ خىتاي زۇلۇمىدىن قۇتۇلۇش مۇجادىلىمىزگە تامامەن پايدىسىز. بۈگۈن خىتايلار شەرقىي تۈركىستاندا يەرلىك مىللەتلەرنى تامامەن يوق قىلىش ئۈچۈن، تۇغۇت چەكلەشنى شىددەت بىلەن ئېلىپ بارماقتا. ئەمما، ۋەتەن، مىللەت داۋاسىغا زور كېرەكلىك بولغان ۋە ئۆز يۇرتىدا تۇرۇش ئىمكانىيىتى زادىلا بولمىغان بىر قىسىم مۇھاجىرلىرىمىزنىڭ ۋەتەن سىرتىدا ئىستىقامەتتە بولۇشى يەنە بىز ئۈچۈن پايدىلىقتۇر. ئەزىز يۇرتىمىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ قۇتۇلۇشى - خىتايلاردىن ئايرىلىپ چىقىشتۇر. خىتايلار تارىختىن بېرى يۈرگۈزۈپ كەلگەن ئىستىبدات زۇلۇمىنى كۈندىن - كۈنگە كۈچەيتىپ، خەلقىمىزنى تەسلىم بولۇشقا مەجبۇرلىماقتا. بۇنىڭ دەلىلى، خىتايلار پۈتۈن ئىختىساتنى ئىمپورت ۋە يۈك توشۇش يوللىرىغا سەرىپ قىلىۋاتىدۇ. بۇ ئارقىلىق شەرقىي تۈركىستاننىڭ بايلىقىنى ئىچكىرى خىتاي ئۆلكىلىرىگە توشۇشنى ئۈنۈملۈك ئېلىپ بېرىشقا ئۇرۇنماقتا. شەرقىي تۈركىستان مۇسۇلمانلىرى تارىختىن بېرى خىتايلارنىڭ بۇخىل زۇلۇمىغا چىداپ كەلدى، ئەمدى بۇخىل زۇلۇمغا چىداپ تۇرۇشقا بولمايدۇ. ئەمما، زۇلۇمغا قارشى پىداكارلىق كۈرەشتە مۇ تۇرۇپ، ھېچبىر زامان ۋەتىنىمىزنى قولغا كەلتۈرەلمەيمىز. بۇ يولدا باشقىلار مىللىيونلارچە قۇربانلارنى بېرىپ، ئۆز ئەلىنىڭ ھەق - ھوقۇقىغا ئىگە بولدى، شۇڭا بىز زۇلۇم ئالدىدا باش ئېگىپ تەسلىم بولۇشتىن يىراق تۇرايلى.

خىتايلار زۇلۇمنى تېخىمۇ ئېغىرلىتىپ، بىزنى ئىستىقلالدىن ۋاز كەچتۈرۈش ئۈچۈن بارلىق ئىشلارنى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ، ئۇلار بۇنىڭغا ئوخشاش نەيرەڭۋازلىقنى يۇرتىمىزدا توختاتقىنى يوق، بىر مەسىلىنى نەچچىگە ئايرىپ، قەبىلە نامىنى مەسىلەت قىلىپ كۆرسىتىپ، ھەر كىمنىڭ تۇغۇلغان يېرىدىن باشقا جايلارغا مەجبۇرى كۆچۈرۈپ، ئايماقچىلىق، قەبىلىۋازلىقنى تەرغىپ قىلماقتا. ھاكىملارنى تېگىشتۈرۈپ، جاھىللارنى ئۇلارنىڭ ئورنىغا قويماقتا. خەلقىمىزنىڭ يەيدىغىنىنى خىتايلارغا بېرىپ، ياشلىرىمىزنى مەيخانىلارغا ئۆگىتىپ، ئەخلاقىمىزنى بۇزماقتا. ئازساندىكى قاراكۆڭۈل ئىنسانلارنى تەربىيىلەپ، ئۆزى ئۈچۈن ئىشلەتمەكتە. تارىختىن بېرى خىتايلار ئارىمىزغا بۆلگۈنچىلىك سېلىپ، زۇلۇمنى قاراكۆڭۈل ئىنسانلار ئارقىلىق ئېلىپ بېرىپ، ئۆزلىرىنى قارا پەردە ئارقىسىدا ساقلاپ كەلدى. نۆۋەتتە خىتايلار ۋەتەن سىرتىدىكى مۇھاجىرلىرىمىزنىڭ، شۇندىلا زىيالىيلىرىمىزنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سېلىپ، ئىستىقلال يولىمىزدىكى پائالىيەتلىرىمىزنى بۇزۇش ئۈچۈن تەدبىر قوللانماقتا ھەمدە، بەزىلەردىن پايدىلانماقتا. ئەمما ئۇلار بىزنىڭ ياردەمچىمىز بولۇپ كۆرۈنمەكتە. بۇلاردىن قاتتىق ھوشيار بولۇشىمىز لازىم. چۈنكى ئۇلار مىللىي تەربىيە كۆرمىگەن، مىللىي ھېسسىياتى بولمىغان شەخسىيەتچى ۋە ئىستىقلالدىن تامامەن ئۈمىت ئۈزگەن جاھىل ئۇنسۇرلاردۇر. ئۇلارنىڭ ھەرقانداق سۆز - ھەرىكەتلىرىگە يول قويماسلىقىمىز لازىم. بولمىسا، ئالدىغا قاراپ كېتىۋاتقان مۇجادىلىمىزگە چوڭ توسالغۇ بولىدۇ.

بىزگە مەلۇم بولغان ھەر تۈرلۈك تەشكىلات ۋە جەمئىيەتلىرىمىز، مىللىي پائالىيىتىمىزدىكى بىر خىزمەتتىمىزدۇر. بۇ تەشكىلاتلار ۋە جەمئىيەتلەر ئەسلى قۇتۇلۇشنى نىشان قىلىپ قۇرۇلغان تەشكىلات ۋە جەمئىيەتتۇر. ئەمما، بەزى يۇرتداشلىرىمىز بۇ مىللىي ھەرىكەتنى شەخسى ئۈچۈن مۇجادىلىگە ئايلاندۇرۇۋالدى، دېمەك، بۇ تەشكىلاتلارنىڭ غايىسى جەزمەن ئىستىقلال بولۇشى، دەۋرگە ئۇيغۇن بولۇشى لازىم. بىر دۆلەتنىڭ قۇتۇلۇشى ئۈچۈن قانچىلىك جەمئىيەت ياكى تەشكىلات قۇرۇلغان بولسۇن، ئۇ چوقۇم بىرگە يىغىلىپ مەقسەت قىلىنغان بولۇشى، تەشكىلى پىرىنسىپلىرى شۇ مەقسەتنى ئاساس قىلىشى، ئورتاق يول تۇتۇشى كېرەك. دۈشمىنىمىز خىتاي بىزنى پارچىلاش ئۈچۈن ئەتراپىمىزدا چىۋىنگە ئوخشاش ئۇچۇپ يۈرىدۇ. بىز دۈشمەننىڭ ھىلە - مىكىرلىرىگە تاقابىل تۇرۇپ، دىنىمىز، يۇرتىمىز، خەلقىمىز ئۈچۈن خىزمەت قىلىپ، ئۆز جەمئىيەت مەجبۇرىيەتلىرىنى ئادا قىلىشىمىز لازىم.

ئۇلۇق تەڭرىمىز بىزلەرگە دائىم يۆلەكچىمىز بولسۇن! ئامىن!

(سەئۇدى ئەرەبىستان)

شەرقىي تۈركىستان ياردەم كۈتمەكتە

تۈركىيەدە چىقىدىغان «ئوتتۇرا شەرق» گېزىتىنىڭ 94 - يىلى 9 - مايدىكى سانىنىڭ 1 - بېتىگە، «ئاتوم بومبىلىرى توختىماي سىناق قىلىنىۋاتقان، زۇلۇم ۋە ئىسكەنجە ئۆزلۈكسىز داۋام قىلىنىۋاتقان تۈركلەرنىڭ ئەسلى ماكانى - شەرقىي تۈركىستان ياردەم كۈتمەكتە» دېگەن ماۋزۇدا سۈرەتلىك مەخسۇس ماقالە بېسىلدى، بۇ ماقالىنىڭ ئەينەن تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى 1950 - يىلىغىچە قەدەر خىتاي ۋە رۇس قىسىملىرىنىڭ ئۆزلۈكسىز ھۇجۇمىغا ئۇچراپ كەلدى. تۈركلەرنىڭ ماكانى شەرقىي تۈركىستان 1954 - يىلىنىڭ تۈنجى باھارىدا خىتاينىڭ ئىشغالى ئاستىغا كىردى. خىتايلارنىڭ يۈزلەرچە يىللاردىن بېرى قوللىنىپ كېلىۋاتقان قېرىنداش مىللەتلەرنى بىر - بىرىگە دۈشمەن قىلىش سىياسىتى نەتىجىسىدە، ئىشغالغان دۆلەت شېھىت بولدى.

خىتايلار شەرقىي تۈركىستاننى ئىستىلا قىلغاندىن كېيىن، بۇ يەردە ئومۇمىي يۈزلۈك قىرغىنچىلىققا كىرىشىپ كەتتى، 1950 - يىلدىن 1992 - يىلغىچە بولغان مەزگىل ئىچىدە، يۈز بەرگەن مىللىي مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرىدە 520 مىڭ تۈرك شېھىت بولدى.

شەرقىي تۈركىستاندىكى ئاتوم سىناقلىرى

خىتاي ھازىرمۇ ھەم ئوچۇق ھاۋادا ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىۋاتقان بىردىنبىر دۆلەت. ھازىرغىچە شەرقىي تۈركىستاننىڭ لوپنۇر رايونىدا ۋە ئەتراپىدىكى ئاتوم تەتقىقات مەركىزىدە جەمئىي 37 قېتىم ئوچۇق ھاۋادا ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىلدى. ئاتوم مۇتەخەسسىسلىرى شەرقىي تۈركىستاندىكى ئاتوم سىناقلىرىنىڭ سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدا يۈز بەرگەن چېرنوبىل ۋەقەسىدىن 15 ھەسسىدىن ئارتۇق خەتەر ئېلىپ كەلگەنلىكىنى ئاشكارىلىدى. ئاتوم سىناقلىرى ھەتتا قازاقىستاندىمۇ تەسىر كۆرسىتىشكە باشلىدى.

تۆۋەندىكىلەر شەرقىي تۈركىستاندا ئاتومنىڭ زىيىنىغا ئۇچرىغان بىر قىسىم ئىنسانلارنىڭ سۈرىتىدىن ئىبارەت:

شەرقىي تۈركىستاندىكى قارشىلىق كۆرسىتىش ھەرىكەتلىرى

ھازىر شەرقىي تۈركىستاندا 60 مەخپىي پارتىيە ۋە تەشكىلات مىللىي مۇستەقىللىق ئۈچۈن كۈرەش قىلماقتا. شەرقىي تۈركىستاندا 1953 -، 1955 -، 1957 -، 1962 -، 1968 - ۋە 1970 - يىللىرى يۈز بەرگەن قوزغىلاڭلاردىن زور ساۋاق ئالغان زىيالىيلار، مىللىي مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرىنى تېخىمۇ مۇنتىزىملاشتۇردى. 1992 - يىلى 12 - ئايدا شەرقىي تۈركىستانلىقلار تۈركىيەنىڭ ئىستانبۇل شەھىرىگە توپلىنىپ، «شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى»نى چاقىرىپ، يېڭى ستراتېگىيىلىك يۆنىلىشنى بەلگىلىدى.

شەرقىي تۈركىستانلىقلار ياردەم كۈتمەكتە

خىتايلار ئۆزلىرىنىڭ يۇرتىدا سىناق قىلالمىغان ئاتوم بومبىلىرىنى تۈركلەرنىڭ ئاتا يۇرتى شەرقىي تۈركىستاندا سىناق قىلماقتا. تۈركلەرنىڭ ھاياتىنى ۋە جېنىنى قەدىرسىزلىماقتا. ئاتوم سىناقلىرى تۈپەيلىدىن شەرقىي تۈركىستاندا ھازىر داۋالاش مۇمكىن بولمىغان ئۇرغۇنلىغان غەلىتە كېسەللىكلەر پەيدا بولماقتا. ئاتوم سىناقلىرىنىڭ قۇربانى بولغان تۈرك ئۆمۈرلىرى پۈتۈن دۇنيادىن ئۆزلىرىنىڭ ئىنسانىي ھەق - ھوقۇقلىرىنى ۋە ھاياتىنى قوغداپ قېلىشنى تەلەپ قىلماقتا. ھازىر شەرقىي تۈركىستاندىكى خەتەرلىك ھالەت ئەڭ چېكىگە يەتتى.

شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىدولوگىيىسىدىكى بۈيۈك بۇرۇلۇش

پەرھات يۇرۇڭقاش

ھەقىقەت شۇنى تولۇق ئىسپاتلىدىكى، قىزىل خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە سالغان دەھشەتلىك زۇلمى ۋە يەرلىك خەلقنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلىپ يوقۇتۇش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان جىددىي تىرىشچانلىقلىرى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى تېخىمۇ سەگەكلەشتۈرۈپ، ئۇلارنىڭ ئىدولوگىيىسىدە بۈيۈك بۇرۇلۇشنىڭ ھاسىل بولۇشىغا ۋە ئۆزلىرىنىڭ مىللىي كىملىكىنى قوغدىشى ئۈچۈن مۇستەھكەم قورغان قۇرۇپ چىقىشىغا سەۋەبچى بولدى، قىزىل خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە قارىتىپ ئاتقان ھەر بىر مۇشتى بىر - بىرلەپ ئارقىسىغا يېنىپ ئۆزلىرىگە تېگىشكە باشلىدى.

١٥ يىللىق ئىچكى قالايمىقانچىلىقنىڭ (ماۋ قوزغىغان مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋى) تەسىرىدىن قۇتۇلۇپ سەل - پەل ئەسلىگە كېلىۋالغان خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى، ٧٥ - يىللارنىڭ ئاخىرلىرى ھەمدە ٨٠ - يىللارنىڭ باشلىرىدىن ئېتىۋارەن، شەرقىي تۈركىستاننى تۈپ يىلتىزىدىن ئىستىلا قىلىش ھەققىدە، بىرقاتار ستراتېگىيىلىك سىياسەتلەرنى تۈزۈپ چىقىپ، بۇ سىياسەتلىرىنى شەرقىي تۈركىستاندا قەدەممۇ - قەدەم ئىشقا ئاشۇرۇشقا تۇرۇندى. بۇ ستراتېگىيىلىك سىياسەتلەرنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى، شەرقىي تۈركىستانغا زور تۈركۈمدە خىتاي كۆچمەنلىرىنى يەرلەشتۈرۈش، يەرلىك مىللەتلەر ئارىسىدا پىلانلىق تۇغۇتنى مەجبۇرىي يولغا قويۇش، مىللىي ۋە ئىسلامىي ھەركەتلەرنىڭ كېڭىيىشىنى قاتتىق چەكلەش، تارىخنى بۇرمىلاش، مىللىي مائارىپنىڭ تەرەققىي قىلىشىنى توسۇش ۋە تەبىئىي بايلىقلارنى تالان - تاراج قىلىشنى ئىزچىل تۈرتۈشتىن ئىبارەت ئىدى. ئەمما، ھەممىمىزگە مەلۇمكى، دەل يۇقارقى فاشىستىك سىياسەتلەر جىددىي يولغا قويۇلغان ٨٠ - يىللاردىن ھازىرغىچە بولغان ١٥ نەچچە يىل ئىچىدە، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مۇستەملىكىچى خىتاي ھاكىمىيىتىگە قارشى ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرى خۇددى تارىم ۋە جۇڭغار ئويمانلىقلىرىدا شىددەت بىلەن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان نېفىت پونتانلىرىدەك ئۈزلۈكسىز داۋام قىلماقتا. مۇنتىزىم تۈس ئالغان قارشىلىق كۆرسىتىش تەشكىلاتلىرى، پارتىيىلەر ۋە تۈرلۈك ئىجتىمائىي گۇرۇپپىلارنىڭ سانى كۆپەيدى، بۇ كۈرەشلەرنىڭ دائىرىسى قىسمەن ئىلگىرىلەپ ئومۇملاشماقتا، ئىستىخىيىسىز ھەركەتتىن، كەڭ ئىجتىمائىيلىققا ئىگە بولغان ئاڭلىق ئومۇمىي خەلق ھەركىتىگە ئايلاندى، خىتاي ھاكىمىيىتى، « شىنجاڭنىڭ ۋەزىيىتى چوڭ ياخشى » دەپ تەشۋىق قىلغانسېرى، مۇستەملىكىگە قارشى ھەركەتلەر شۇنچە كۈچەيدى. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىدىيىسى ۋە ئىدولوگىيىسىدىكى بۈيۈك ئويغىنىش ۋە بۇرۇلۇشنىڭ مەھسۇلى !

مەن شەرقىي تۈركىستاندىكى « شىنجاڭ خەلق رادىيو ئىستانسىسى »دا ١٥ يىلغا يېقىن مۇخبىر ۋە تەھرىرلىك قىلدىم ھەمدە مىللىي مۇخبىرلار بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولدۇم. بۇ جەرياندا مەن خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاندىكى بارلىق ۋىلايەت، ناھىيىلەرنى، ھەتتا يېزا - قىشلاقلارنى بىرقانچە قېتىمدىن ئارىلاپ چىقىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدۇم. ١٥ يىللىق مۇخبىرلىق ھاياتىمدا ھۆكۈمەتنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلىرىدىن تارتىپ، يازغۇچى، تارىخچى، ئوقۇتقۇچى، مەمۇرلار، ئىشچى - خىزمەتچىلەر، ئوقۇغۇچىلار، ئىشچى - دېھقانلار، تىجارەتچىلەر، دىنىي زاتلار، سودىچى، تەپتىشماقچىلار، جىنايەتچىلەر ھەتتا خائىنلار .... بولۇپ كۆپلىگەن كىشىلەرنى زىيارەت قىلىپ، ئۇلار بىلەن سۆھبەتلەشتىم. مەيلى شەرقىي تۈركىستاننىڭ قايسى بۇلۇڭ - پۇچقىقىغا بارماي، ھەممىلا كىشىنىڭ ئېغىزىدىن دېگۈدەك خىتاي ھاكىمىيىتىگە بولغان بىر خىل نارازىلىق، ئۆچمەنلىك، غەزەپ - نەپرەت ئارىلاشقان سۆز - ئىبارىلەر چىقىپ تۇراتتى. مىللىي ئەمەلدارلار خىتاي ئەمەلدارلارنىڭ ئۆزلىرىنى نامىدا بار، ئەمەلدە يوق قۇرۇق ھەيكەلگە ئايلاندۇرۇپ قويغانلىقىدىن ۋە مىللىي كادىرلارنىڭ پىكرىگە قىلچە ھۆرمەت قىلمايدىغانلىقىدىن شىكايەت قىلسا، تارىخچىلار خىتايلارنىڭ يالغان تارىخ ئويدۇرۇپ چىققانلىقىدىن، ھەقىقىي تارىخنى بۇرمىلىۋەتكەنلىكىدىن شىكايەت قىلاتتى، مەمۇرلار ۋە ئىشچى - خىزمەتچىلەر خىزمەت ئورۇنلىرىدا خىتاي خىزمەتداشلىرىنىڭ ھاقارىتىگە ۋە مىللىي كەمسىتىشكە ئۇچراۋاتقانلىقىدىن شىكايەت قىلسا، دېھقانلار تۈرلۈك ئالۋاڭ - ياساقلارنىڭ كۆپىيىپ كېتىۋاتقانلىقىدىن ۋە ياخشى تېرىلغۇ يەرلىرىنى ھەمدە ياخشى مېۋىلىك باغلىرىنى بىڭتۇەن (قۇرۇلۇش قىسىملىرى)لەرنىڭ ئىگىلەپ كېتىۋاتقانلىقىدىن ... شىكايەت قىلاتتى، بۇ شىكايەتلەرنىڭ ئاساسىي نۇقتىسى يەنىلا خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ شىددەت بىلەن كۆپىيىپ كېتىۋاتقانلىقىغا مەركەزلەشكەنتى. « بۇ خىتايلار توڭگۇزنىڭ كۈچۈكىدەك كۆپىيىپ كەتتى » دېگىنىدەك سۆزلەرنى ئومۇمەن ھەممىلا كىشىنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىيالايسىز.

مېنىڭ ئۈرۈمچى شەھەرلىك ساقچى ئىدارىسىنىڭ مەلۇم بىر شۆبىسىدە بىر تونۇشۇم بار ئىدى، ئۇ بىر كۈنى ماڭا ھال ئېيتىپ مۇنداق دېدى :
« ئىدارىمىزدىكى خىتاي ساقچىلار خىتاي جىنايەتچىلەر بىلەن ئۇيغۇر جىنايەتچىلەرگە پەرقلىق مۇئامىلە قىلىدۇ، ناۋادا خىتاي جىنايەتچىلەر تۇتۇلۇپ چۈشۈپ قالسا، سىلىق مۇئامىلە قىلىدۇ، ئەگەر ئۇيغۇر جىنايەتچىلەر تۇتۇلۇپ چۈشۈپ قالسا، ئۇرۇپ، قىيناپ، ئاچ قويۇپ تۇزغىلىقىنىغا تويغۇزىدۇ، ھازىر بىزمۇ خىتاي ساقچىلارنى دورايدىغان بولۇۋالدۇق، ئۇيغۇر جىنايەتچىلەر قولىمىزغا چۈشسە، ئانچە ئەزۋەيلەپ كەتمەي سىلاپ - سىپاپ ئۇزىتىۋېتىمىز، ناۋادا خىتاي جىنايەتچىلەر قولىمىزغا چۈشۈپ قالسا، تازا ئۇرۇپ - دۇمبالاپ ئاچچىقىمىزنى چىقىرىۋالىمىز ».

١٩٨٩ - يىلى ٤ - ئايدا مەن ئىدارىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن، بېيجىڭدىكى « شىنخۇا ئاخبارات ئاگېنتلىقى »غا كۆرۈشكە باردىم، بۇ جەرياندا مەن بېيجىڭدا تۇرۇپ تىجارەت قىلىۋاتقان بىر ئۇيغۇر تىجارەتچى بىلەن تونۇشۇپ قالدىم، ئۇ ماڭا دەردىنى تۆكۈپ مۇنداق دېدى :
« سىزمۇ بىلىسىز، ئىچكىرى ئۆلكىلەردىن شەرقىي تۈركىستانغا بېرىپ يەرلەشكەن خىتايلار ئۇيەردە خۇددى بەگ - خوجايىنلاردەك ئەركىن - ئازادە يۈرۈشىدۇ، خىزمەتنىڭ ياخشىسى، ئۆينىڭ ئوبدىنى شۇلارنىڭ، ئەمما بىزچۇ؟ شەرقىي تۈركىستاندىن تىجارەت قىلىش ئۈچۈن خىتاينىڭ ئىچكى ئۆلكىلىرىگە كەلگەن بىز ئۇيغۇرلار بۇيەردە خۇددى ئىتنىڭ كۈنىنى كۆرۈۋاتىمىز، ھەممىلا خىتاي بىزگە ھاقارەت، كەمسىتىش نەزىرى بىلەن باقىدۇ، مېھمانخانىلارغا بارساق، گۇۋاھنامىمىزگە بىرلا قاراپ، ئۇنى بىزگە ئېتىپ، « شىنجاڭلىقلارغا ياتاق يوق ! » دەپ ۋاقىراپ ھەيدەپ چىقىرىدۇ ».

بۇ، ئىچكى ئۆلكىلەردە تىجارەت قىلىۋاتقان بارلىق ئۇيغۇر تىجارەتچىلەرنىڭ ئورتاق قارىشى ئىدى.

ئۈرۈمچىدە، بىزنىڭ مەھەللىدە بىر توپ ئىشسىز ياش بار ئىدى، ئۇلار ھەر كۈنى قاراڭغۇ چۈشكەندە، مەھەللىنىڭ دوقمۇشىدا تۇرۇۋېلىپ، ئۆتكەن - كەچكەن خىتايلارنى تۇتۇۋېلىپ راسا ئۇرۇپ - دۇمبالاپ قېچىپ كېتەتتى، بىر كۈنى مەن ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرقانچىسىغا نەسىھەت قىلىپ : « ئادەم ئۇرۇش ياخشى ئەمەس، ناۋادا ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويساڭلار پۈتۈن ھاياتىڭلار تۈگىشىدۇ » دېدىم، ئەمما، ئۇلار ماڭا : « دېگىنىڭىز توغرا ئاكا، ئەمما، ئاچچىقىمىزنى ئۇلاردىن چىقارماي كىمدىن چىقىرىمىز ؟ مۇشۇ خىتايلار ئىشتنىڭ قۇرۇتىدەك كۆپىيىپ كەتمىگەن بولسا، بىزمۇ قاراپ تۇرۇپ ئىشسىز قالمايتتۇق، شۇڭا بۇ خەقنى كۆرسەكلا ئەرۋايىمىز ئۆرلەيدىغان بولۇپ قالدى » دېدى.

ھازىر شەرقىي تۈركىستاندا خىتايلار ئۈستىدىن شىكايەت قىلىش كەڭ ئىجتىمائىي ھادىسىگە ئايلاندى. مەيلى ئىدارە - جەمئىيەت، زاۋۇت، كان - كارخانا ياكى مەكتەپلەر بولسۇن، ئاتەن 2 - 3 ئۇيغۇر بىر يەرگە كەلسىلا ئىختىيارسىز ھالدا خىتايلارنىڭ قىلمىش - ئەتمىشلىرى ۋە زوراۋانلىقلىرى ئۈستىدىن شىكايەت قىلىشاتتى، ھەتتا خىتايلار بار بەزى سورۇنلاردىمۇ بۇ خىل سۆھبەتلەر ئوچۇق - ئاشكارە ئىدى، ھەتتا كىشىلەر ئارىسىدا « مىللىي مۇناپىق »، « خىتاينىڭ ياللانچىسى » دەپ نامى چىققان بەزى كىشىلەرمۇ ئايرىم چاغلاردا ئۆزىنى باسالماي خىتايلار ئۈستىدىن شىكايەت قىلىپ چۈشەتتى.

مەسىلەن : ١٩٩٥ - يىلدىكى مەشھۇر بارىن ئىنقىلاۋى خىتاي قانخورلىرى تەرىپىدىن باستۇرۇلۇپ بىرقانچە كۈندىن كېيىن، « ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم » بىلەن « خەلق ھۆكۈمىتى »، « ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى » نىڭ رەئىسلەر بىناسىدا، نازارەت دەرىجىلىكتىن يۇقىرى دەرىجىلىك كادىرلارغا ئىنتايىن مەخپىي ھالدا « بارىن ۋەقەسى » نىڭ ئومۇمىي جەريانىنى ئاڭلاتتى، شۇكۈنى مەنمۇ مۇخبىرلىق سالاھىيىتىم بىلەن (ئۇچاغدا مەن پارتىيە - ھۆكۈمەت ساھەسىگە مەسئۇل مۇخبىر ئىدىم) بۇ يىغىنغا قاتناشتىم، شۇكۈنگە قەدەر بارىن ۋەقەسى تېخى جەمئىيەتكە ئېلان قىلىنمىغان ئىدى، شۇكۈنكى يىغىندا قورچاق رەئىس تۆمۈر داۋامەت « بارىن ۋەقەسىنىڭ جەريانى ۋە خاراكتېرى » ھەققىدە دوكلات بەردى. بارىن ۋەقەسى يۈز بەرگەندىن كېيىن، ئۇ ئاتايىتەن بارىن يېزىسىغا بېرىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ قايتىپ كەلگەن ئىدى. يىغىندا تۆمۈر داۋامەت ئالدى بىلەن، بارىندىكى « ئەكسىلئىنقىلابچى »لارنىڭ خىتاي قوراللىق قىسىم ئەسكەرلىرىنى قانداق « ۋەھشىلەرچە » ئۆلتۈرگەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭ « زوراۋانلىقلىرى »نى بىرقۇر بايان قىلىپ ئۆتكەندىن كېيىن، ئاخىرىدا مۇنداق دېدى :
يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزدا مۇقىملىققا پايدى -

داۋامى ١١ - بەتتە

شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىدىئولوگىيىسىدىكى بۈيۈك بۇرۇلۇش

بېشى 15- بەتتە

سىز ئامىللار كۆپىيىپ كەتتى. بۇنىڭدىكى ئاساسلىق سەۋەبلەرنىڭ بىرى شۇكى، ئازسانلىق مىللەت ياشلىرىنىڭ ئىشسىزلىق نىسبىتى ئېشىپ كەتتى. كۆپلىگەن زاۋۇت، كان - كارخانىلار ۋە ئىدارە - جەمئىيەتلەر «خەنزۇچىنى بىلمەيدۇ» دېگەننى باھانە قىلىپ، ئازسانلىق مىللەت ياشلىرىنى ئىشقا ئالمايۋاتىدۇ. خادىم قىسقارتىشقا توغرا كەلسە، ئالدى بىلەن ئازسانلىق مىللەت خادىملىرىنى قىسقارتىدۇ. بۇخىل ئەھۋاللار تۈزىتىلمىسە، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بۇندىن كېيىنكى تەرەققىياتىغا ۋە مۇقىملىقىغا زور بالايى - ئاپەتلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ. بىز يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى تۇرۇش بىلەن بىرگە، چوڭ خەنزۇچىلىققىمۇ قارشى تۇرۇشىمىز لازىم».

گەرچە مەن ئىلگىرى تۆمۈر داۋامەتكە ھەمراھ بولۇپ بىر قانچە قېتىم ئاساسىي قاتلاملارغا بارغان بولسامۇ، ئەمما، ئۇنىڭ ئاغزىدىن يەرلىك خەلققە ھېسداشلىق قىلغان ياكى خىتايلارنى ئانچە - مۇنچە ئەيىبلىگەن بىرەر كەلىمە سۆزنى ئاڭلاپ باقمىغان ئىدىم. شۇڭا، بۇ قېتىم تۆمۈر داۋامەتنىڭ سۆزلىرى ماڭا ناھايىتى يېڭىچە ۋە غەلىتە تۇيۇلدى. مەنلا ئەمەس، شۇ كۈنى يىغىنغا قاتناشقان مىللىي باشلىقلارمۇ ئۆز قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي قالدى. يىغىندا تۆمۈر داۋامەتنىڭ سول تەرىپىدە قانخور جاللات ۋاڭ ئېنماۋ، ئوڭ تەرىپىدە «ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم»نىڭ سېكرېتارى سۇڭ خەنلياڭ ئولتۇرغان ئىدى. تۆمۈر داۋامەت سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن، بۇ ئىككى خىتاينىڭ چىرايلىرى تاتىرىپ كەتتى.

بۇ يەردە مەن تۆمۈر داۋامەتنى ئاقلاۋاتقىنىم يوق. ئۇنىڭ 1- نومۇرلۇق مىللىي مۇناپىق ئىكەنلىكىنى ھەممەيلەن بىلىدۇ. مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم، خىتايلارنىڭ چېكىدىن ئاشقان مىللىي ۋە سىياسىي زۇلمى مۇشۇنداق چوڭ بىر مىللىي مۇناپىقنىمۇ نارازى قىلغان. شۇ كۈنى يەنە ئۇنىڭ ئاغزىدىن، «بارىنلىقلار ناھايىتى نامرات خەق ئىكەن، قاراپ ئىچىم سېرىلىپ كەتتى» دېگەن سۆز بىر قانچە قېتىم ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى.

مەن شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلدىمكى، شەرقىي تۈركىستاندا خىتايغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان ھەربىر ھەرىكەت، يەرلىك خەلقنىڭ روھىي دۇنياسىغا خۇشاللىق ئېلىپ كېلىدىغان ئاساسلىق ئامىلغا ئايدى. مەسىلەن، «19- ماي ۋەقەسى»، «بارىن ۋەقەسى»، «ئاپتوبۇس پارتلاش ۋەقەسى» ۋە «قاغىلىق ۋەقەسى» يۈز بەرگەندىن كېيىن، يەرلىك خەلق بىر خىل پەخىرلىنىش ۋە ئىپتىخار تۇيغۇسىغا چۆمدى. ئىككى - ئۈچ ئۇيغۇر بىر يەرگە كەلسىلا، «خىتايلارنى تازا يالاپتۇ»، دېيىشىدۇ. «بۇ خىتايلار بەك ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى»، دەپ پىچىرلىشاتتى. بارىن ئىنقىلابى قانلىق باستۇرۇلۇپ، مۇجاھىدلار يېڭىلىپ شېھىت بولغاندىن كېيىن، كۆپلىگەن يەرلىك خەلق، بولۇپمۇ ياشلار ئىنتايىن قايغۇغا چۆمدى، ھەمدە «سالام لۇتپۇللا» دېگەن مەشھۇر ناخشىنى «سالام زەيدىن» دەپ ئۆزگەرتىپ، يۇشۇرۇن سورۇنلاردا ھەتتا بەزى ئاشكارە سورۇنلاردىمۇ ئېيتىپ يۈردى. بارىن ۋەقەسى يۈز بېرىپ، بىرەر يىلدىن كېيىن، نامراتلىقتا ۋە ئازاپقا چىدىمىغان كۆپلىگەن بارىنلىقلار قەشقەر، ئۈرۈمچى قاتارلىق چوڭ شەھەرلەرگە كېلىپ تىلەمچىلىك قىلىشقا مەجبۇر بولدى. كىشىلەر، «مەن بارىنلىق» ياكى «مەن بارىندىكى پالانى مۇجاھىدنىڭ تۇغقىنى» دېگەن سۆزنى ئاڭلىغان ھامان، دەرھال يانچۇقىدا نېمىسى بولسا شۇنى بەردى. ھەتتا بەزى كىشىلەر نېمە يەپ - ئىچىمەن، دېمەستىنلا بىر - ئىككى ئايلىق مائاشىنى شۇندا قىلا بېرىۋەتتى (كېيىنچە بەزى ۋىجدانسىز كىشىلەر يالغاندىن «مەن بارىنلىق» دەپ كىشىلەرنى ئالداپ، مەشھۇر مۇجاھىدلەرنىڭ ناماكانى - بارىننى پۇل تاپىدىغان دەسمايە قىلىۋالدى).

ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا يېقىنقى يىللاردىن شۇنى ئېنىق كۆرۈۋېلىشكە بولىدۇكى، گەرچە شەرقىي تۈركىستاندا خىتاي زۇلمى تازا چېكىگە يەتكەن بولسىمۇ، ئەمما، بۇ زۇلۇم ئىچىدە ياشاۋاتقان قەيسەر خەلقىمىز قىلچە ئۈمىدسىزلىنىپ قالغىنى يوق. ئەكسىچە، زۇلۇم كۈچەيگەنسېرى، ئۇلارنىڭ زۇلۇمغا قارشى كۆرەشلىرى شۇنچە ئۇلغىيىپ، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە بولغان غەزەپ - نەپرىتى شۇنچە ئاشماقتا. ئۇلار ھېچبىر زامان خىتاينىڭ ساننىڭ كۆپلىكىدىن ۋە خىتاينىڭ كۈچلۈك ئىكەنلىكىدىن قورقۇپ قالغىنى يوق. خىتايلارنىڭ پىشىك ئالاھىدىلىكىنى ياخشى چۈشىنىپ يەتكەن يەرلىك خەلق، خىتايلارنىڭ قۇرۇق قونچاق، زەئىپ، تېشى پال - پال، ئىچى غال - غال بىر مىللەت ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ يەتتى، چۈنكى بۇنى ئەمەلىيەت تولۇق ئىسپاتلىدى. ھەر قېتىم شەرقىي تۈركىستاندا خىتايغا قارشى بىرەر ھەرىكەت يۈز بەرگەندە، خىتايلار تۈركۈملەپ - تۈركۈملەپ ئىچكى ئۆلكىلەرگە قېچىپ كەتتى. بارىندەك كىچىك بىر يېزىدا ۋەقە چىقىۋىدى، چوڭ شەھەرلەردىكى خىتايلار كېچىلىرى سىرتقا چىقالماس بولدى. ئۈرۈمچىدە ئاپتوبۇس پارتلىتىلدى، بىر قانچە ئايغىچە خىتايلار ئاپتوبۇسقا چىقىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. ئاددىي بىر مىسال، گەرچە ئۈرۈمچى ئاھالىسىنىڭ 95 پىرسەنتى خىتاي بولسىمۇ، ئەمما، باتۇر خەلقىمىز

پەرھات يۇرۇڭقاش

«19- ماي ئىنقىلابى»نى قوزغاپ، ئازغىنە كىشى شۇنچە كۆپ ژاندارما قاتمۇقات مۇھاپىزەت قىلىپ تۇرغان «ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم» بىناسىغا باستۇرۇپ كىرىپ، ئۇنىڭ ئىچىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى!

مەن شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلدىمكى، ۋەتەن سىرتىدا مۇجادىلە قىلىۋاتقان مۇجاھىدلىرىمىزنىڭ ھەربىر پائالىيىتى، ۋەتەن ئىچىدە پارتلاش خاراكتېرلىك تەسىر كۆرسەتمەكتە. ئاللاھ ئۆزۈڭ ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلغىنكى، ئۇلۇغ لىدەرىمىز ۋە ھارماس مۇجاھىدىمىز ئەيسا ئەپەندى 40 نەچچە يىلدىن بۇيان ۋەتەن سىرتىدا ئېلىپ بېرىۋاتقان كۈچلۈك، جانلىق ۋە جاپالىق مۇجادىلىسى ئارقىلىق ۋەتەن ئىچىدىكى خەلقنىڭ روھىغا ئىلھام، دىلىغا تەسەللى بېرىپ كەلمەكتە. «ئەيسا ئەپەندىم» دېگەن بۇ ئۇلۇغ ئىسىم ھەربىر شەرقىي تۈركىستانلىقنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئېلىپ، ئۇلارنىڭ ئۈمىد ۋە ئىشەنچ بۇلىقىغا ئايلاندى. ئەيسا ئەپەندىمنى مەركەز قىلغان دۇنيانىڭ ھەممىلا يېرىدە پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان مۇجاھىدلىرىمىزنىڭ جانلىق كۆرەشلىرى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئىچىدىكى خەلققە كۈچ - قۇۋۋەت بەخش ئەتمەكتە!

ئاخىردا شۇنى دېمەكچىمەنكى، ۋەتەن ئىچىدىكى خەلقنىڭ ئىدىئولوگىيىسىدىكى بۈيۈك بۇرۇلۇشتىن شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلغىلى بولىدۇكى، ھازىر شەرقىي تۈركىستان ھەر زامان پارتلاشقا تەييار تۇرغان بىر مائەتلىك بومبا ھالىغا كەلدى. خەلقىمىز ھېچبىر زامان ئۈمىدسىزلىك پاتقىقىغا پاتقان ئەمەس. ئەگەر ئۈمىدسىزلىك زەنجىرىگە باغلانغان بولسا ئىدى، ئۇ ھالدا يۈزلەرچە يىللاردىن بۇيان مۇستەملىكىچىلەرگە قارشى كۆرەشلەرنى ئېلىپ بارماس ئىدى.

تۈركىيە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدىرى، پىرا پېسور، دوكتور خالىل جىن ئەپەندىنىڭ يېقىندا بىزگە قىلغان بىر جۈملە سۆزى قۇلاق تۈۋىمىزدىن زادى نېرى كەتمەيدۇ، ئۇ بولسىمۇ: «گەرچە خىتايلار بىر مىليارت 300 مىليون بولسىمۇ، ئەمما بىز يەر شارىدا بىرتال تۈرك قالسىمۇ خىتايلاردىن زادى قورقۇپ قالمايمىز، خۇددى ناپالېئون ئېيتقاندەك، تۈركلەرنى ئۆلتۈرۈش ئاسان، ئەمما باش ئەگدۈرۈش قىيىن!».

1994- يىل 6- ئاي

(تۈركىيە - ئىستانبۇل)

خىتاي پارچىلىنىدۇ!

تۈركىيە «ئوتتۇرا شەرق» گېزىتىنىڭ 21- ماي سانىدىكى خەۋىرى: ئامېرىكىدا چىقىدىغان تەسىرى كۈچلۈك ژۇرنال «Newsweek»نىڭ يېقىندا بەرگەن خەۋىرىدە، دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن، خىتاينىڭ پارچىلىنىش باسقۇچىغا كىرىدىغانلىقىنى ۋە پارچىلىنىشتىن قۇتۇلالمايدىغانلىقى بايان قىلىندى. شەرقىي تۈركىستان ۋە تىبەت رايونلىرىدا تۈرك دۆۋلىتىنىڭ قۇرۇلىدىغانلىقىنى قەيت قىلغان بۇ ژۇرنال، تۆۋەندىكىلەرنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ: «خىتاي ھازىر يولىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نۇقتىسىغا كەلدى، تۈركلەرنىڭ ئويغۇنۇشى كۈچەيدى. خىتاي يېقىلىشتىن قۇتۇلالمايدۇ. يىللاردىن بېرى ئىنسانلارنى دىنسىزلاشتۇرۇشقا ئۇرۇنغان خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى، گەرچە بارلىق تىرىشچانلىقلىرىنى كۆرسەتكەن بولسىمۇ، ئەمما مۇسۇلمانلارنىڭ سانى شىددەت بىلەن كۆپەيمەكتە. شەرقىي تۈركىستاننىڭ بايلىقلىرىنى تالان - تاراج قىلغان، شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنى يەتكۈچە ئەزگەن ۋە ئۇلارنى چەكسىز ئازاپ سالغان خىتاي يوقۇلۇش گىردابىغا بېرىپ قالدى. ھازىر خىتايدا كوممۇنىستىك رېجىم ئاخىرقى باسقۇچقا بېرىپ يەتتى. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پارچىلىنىشىدىن كېيىنكى ئۈچىنچى پارچىلىنىدىغان دۆۋلەت خىتايدىن ئىبارەت».

زۇلۇم ۋە بېسىم سەۋەبىدىن مىليونلارچە ئىنساننىڭ غەزەپ - نەپرىتىگە ۋە لەنىتىگە قالغان قىزىل خىتاينىڭ پارچىلىنىش گىردابىغا بېرىپ قالغانلىقى قەيت قىلىنغان بۇ ژۇرنالدا يەنە مۇنداق دېيىلدى: «گەرچە كوممۇنىست خىتاي ھۆكۈمىتى مۇسۇلمانلارغا قارىتا دۈشمەنلىك پوزىتسىيىسىنى قوللانسىمۇ، ئەمما، مۇسۇلمانلار ئۆزلىرىنىڭ مۇسۇلمانلىقىنى ۋە مىللىي غۇرۇرىنى داۋاملىق كۈچەيتمەكتە. مەسىلەن، ئاپتونومىيە تەلەپ قىلغۇچى شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ مىللىي ئويغۇنۇشلىرى بارغانسېرى جانلانماقتا. 10 مىليون ئۇيغۇر تۈركى ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستاندا مۇستەقىل بىر جۇمھۇرىيەت قۇرۇشنى ئارزۇ قىلىۋاتقان تۈركلەر، خىتاينىڭ خۇددى سوۋېت ئىتتىپاقىدەك پارچىلىنىپ كېتىشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتمەكتە».

«ئەمەلىيەتتىكى باراۋەرسىزلىك» توغرىسىدا

شاخېلىل بوزقۇرت

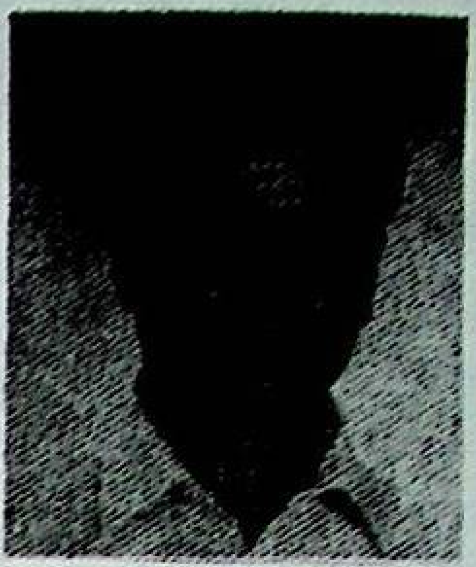

قىزىل خىتاي شەرقى تۈركىستاننى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن، ئۇزۇن ئۆتمەي «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى» قورچاق ھۆكۈمىتىنى قۇردى. شۇنىڭدىن باشلاپ كوممۇنىستلارنىڭ مۇستەملىكە سىياسىتى يۈزىسىدا ھۆكۈمرانلىق قىلدى. شەرقى تۈركىستاندىكى كوممۇنىستىك رېجىم ۋە خىتاي شوۋىنىزمىچىلىكىغا چىدىماي، قوزغىلىپ قارشىلىق كۆرسەتكەندە، قىزىل خىتاي ۋەھشىلىك بىلەن بېسىقتۇردى. بېسىقتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، داۋاملىق بۇرۇنقى پوزىتسىيە ۋە ئۇسۇللىرىنى ئۆزگەرتمەدى. مىللىي زۇلۇم، مىللىي كەمستىش ۋە ھەقسىزلىق ھەددىن ئېشىپ كەتكەندە، خەلق يەنە قوزغىلىپ قارشىلىق كۆرسەتتى. دەرۋەقە، ئەھۋال مۇشۇ يوسۇندا توختىماي تەكرارلىنىش ئارقىلىق، شەرقى تۈركىستاننىڭ 1949-يىلدىن بۇيانقى تارىخى — مۇستەملىكە ۋە مۇستەملىكىگە قارشى تۇرۇش تارىخى بولۇپ شەكىللەندى. يەرلىك تۈرك خەلقىنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەت جەھەتتىكى ئىجتىمائىي تەرەققىيات ئورنى خىتايلار تەرىپىدىن ئىگىلىۋېلىنىپ، باراۋەرلىك، ئەركىنلىك ۋە ئورتاق راۋاجلىنىشتىن ئىبارەت ئىجتىمائىي تەرەققىياتتىن سۆز ئاچقىلى بولمايدىغان بولۇپ قالدى. مانا بۇلار بىز ئېيتماقچى بولغان ئەمەلىيەتتىكى باراۋەرسىزلىكنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

«ئەمەلىيەتتىكى باراۋەرسىزلىك» دېگەن نېمە؟ ئۇنى قانداق چۈشىنىش كېرەك.

«ئەمەلىيەتتىكى باراۋەرسىزلىك» قارىشىنى ئالدى بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقىدا ستالىن ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن، خىتاي كوممۇنىستلىرى مۇستەملىكە سىياسىتىگە تەتبىق قىلىپ، باشقا مىللەتلەرنى قۇل قىلىش ئەمەلىيىتى بىلەن بىرلەشتۈردى ھەمدە ئۇنىڭغا: «جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى ئېكسپىلاتاتسىيە تۈزۈمىنى يوقىتىپ، سوتسىيالىستىك تۈزۈمنى ئورناتتى. لېكىن، خەنزۇلار بىلەن ئاز سانلىق مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدا ئۇزاق تارىختىن قېپ قالغان ئەمەلىيەتتىكى باراۋەرسىزلىك مەۋجۇت، ئۇنى ھەر دەرىجىدە ھەل قىلىپ كەتكىلى بولمايدۇ» دەپ سىياسىي نەزەرىيە جەھەتتىن ئىزاھلىدى.

ھەممىگە ئايان، شەرقى تۈركىستان پۈتۈن دۇنيادا كەمدىن كەم ئۇچرايدىغان تەبىئىي بايلىقلىرى مول رايونلارنىڭ بىرى. باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، شەرقى تۈركىستاننىڭ يەر ئاستى تۈرلۈك - تۈمەن بايلىقلار، ھەتتا دۇنيادا كەم ئۇچرايدىغان ئۇران، رادىي قاتارلىق ئېل بايلىقلار خەزىنىسى، نېفىت دېڭىزى ۋە كۆمۈر كانلىرى دۇنياسى شۇندىلا يەر بايلىقى، سۇ بايلىقى، ئورمان - چۆپ بايلىقى ۋە بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان تەبىئىي مۇھىت بىلەن مەنزىرىلىك يەرلىرى ئىنتايىن كەڭ رايون. بۇنداق تەبىئىي شارائىت شەرقى تۈركىستاندا دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، ھۈنەرۋەنچىلىك، باغۋەنچىلىك، سودا - سېتىق قاتارلىق ئىگىلىكلەرنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ياخشى ئىمكانىيەت يارىتىپ بەرگەندىن تاشقىرى، زامانىۋى سانائەت، زامانىۋى يېزا ئىگىلىك، زامانىۋى قاتناش - ترانسپورت، نېفىت - خىمىيە سانائىتى، پەن - تېخنىكا، ئىستېمال بويۇملىرى جۈملىدىن يەرلىك خەلقنىڭ ئىجتىمائىي ئىقتىسادىي تۇرمۇش سەۋىيىسىنى تۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلدۇرۇشقۇلاي شارائىت يارىتىپ بەرگەن. لېكىن، خىتاي كوممۇنىستلىرى شەرقى تۈركىستاننى ئىشغال قىلىپ، ئەڭ چىرىك، ئەڭ جاھالەتلىك فېئودال - فاشىستىك دىكتاتورا ۋە چېكىدىن ئاشقان ۋەھشىيانە مۇستەملىكە تۈسى ئالغان ئاپتونومىيىنى يۈرگۈزگەندىن كېيىن، يەرلىك خەلق مىسلىسىز ئېغىر پاجىئەگە دۇچ كەلدى. ئۇلار «جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيىنى يولغا قويۇشى مىللەتلەرنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەت جەھەتتە باراۋەرلىك ھوقۇقىنى قولغا ئالغانلىقىدىن ئىبارەت» دېگەن ساختا بايرىقىنى كۆتىرىۋېلىپ ئالدامچىلىق ۋاستىلىرىنى ئىشقا سېلىپ، شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىقتىسادىي ئىگىلىك ھوقۇقى، ئەۋزەل ئىجتىمائىي تۇرمۇش شارائىتى ۋە تارىخى - مەدەنىي مىراسلىرىنى خالىغانچە ۋەيران قىلىشقا، خالىغانچە دەپسەندە قىلىشقا ۋە يوقىتىشقا ئورۇندى. ئۇلار نورمال ئىقتىسادىي تەرەققىيات دېموكراتىيىسى ۋە ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئەركىنلىكىنى مىللىي شوۋىنىزمچىلىق، تارىخىي ئىنكارچىلىق ۋە خەلقنى ئالداشتىن ئىبارەت «كوممۇنىست دىكتاتورا»نىڭ مۇستەبىت ھۆكۈمرانلىقى ئاستىغا ئالدى. بۇ ھال يەر مەيدانى كەڭ، تەبىئىي بايلىقلىرى مول ۋە ئىقتىسادىي تەرەققىيات ئىستىقبالى ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە شەرقى تۈركىستان خەلقىگە سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەت جەھەتتە غايەت زور ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈردى.

ھالبۇكى، خىتاي كوممۇنىستلىرى ئەمەلىي ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىشىدىكى سەۋەبلەرگە تەن بەرمەي، قاندىقتۇ «شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادى ئىنتايىن ئارقىدا، تارىخىي سەۋەبلەر ۋە رېئال شارائىت تۈپەيلىدىن خەنزۇلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان جايلاردىكى تەرەققىي تاپقان رايونلار بىلەن بىر قەدەر چوڭ پەرق ساقلانماقتا» دەپ يەرلىك خەلقنىڭ ئىجتىمائىي ئورنى، قانۇنىي ھوقۇقى ۋە ئىنسان ھەقلىرىنىڭ تاجاۋۇزچىلىققا ئۇچرىشىنى شۇندىلا سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىيەت جەھەتتە تەرەققىي قىلىش ئەركىنلىكىدىن مەھرۇم قالغانلىق سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان باراۋەرسىزلىكنى «تارىخ»، «رېئال شارائىت» قا دۆڭگەدى. مانا بۇ خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ دۇنيا جامائەتچىلىكىنى ۋە شەرقى تۈركىستان خەلقىنى ئالداپ، ئېغىزدا ئېتىراپ قىلىشقان «ئەمەلىيەتتىكى باراۋەرسىزلىك» نەزەرىيىسىدۇر. دېمەك، بۇنىڭغا ئاساسلانغاندا كەسكىن قىلىپ ئېيتىشقا بولىدۇكى، شەرقى تۈركىستاننىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەت ئارقىدا قېلىشى، تارىخ ۋە رېئال شارائىت مەسىلىسى ئەمەس، بۇنىڭغا تامامەن خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى جاۋاپكار بولۇشى كېرەك. ئەگەر خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى شەرقى تۈركىستاننىڭ ئەزەلدىن بار بولغان تەبىئىي بايلىقلىرىدىن پايدىلىنىش، مەدەنىيىتىنى راۋاجلاندۇرۇش ئىمكانىيىتى بىلەن ھوقۇقىنى خەلققە قايتۇرۇپ بېرىدىغانلا بولسا، شەرقى تۈركىستان خەلقى ئۆزىنىڭ ئىنتايىن پارلاق ئىستىقبالىغا ئىگە بولۇپ، پەۋقۇلئاددە تىز سۈرئەتتە چوقۇم تەرەققىي تېپىپ كېتىدۇ. بۇنىڭدا قىلچە شەك - شۈبھە يوق. خۇلاسىلىغاندا شۇنىسى ناھايىتى ئېنىقكى، كوممۇنىستلارنىڭ پۈتۈن تارىخىدا باشتىن - ئاخىر ھىيلە - مىكىر، يالغانچى، ئالدامچى ۋە ۋاپاسىزلىق نەيرەڭلىرىدىن باشقا ھېچ نەرسە بولغان ئەمەس.

ماقالىمىنىڭ ئاخىرىدا شۇنىمۇ تەۋسىيە قىلىپ ئۆتۈشنى لايىق كۆردۈم، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان تۈرلۈك سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ۋەتەندىن ئايرىلىپ، تۈركىيە - ئىستانبۇلغا كېلىپ يەرلىشىپ قالغان زىيالىيلىرىمىزغا ناھايىتى ئېنىقكى، خىتاي كوممۇنىستلىرى شەرقى تۈركىستانغا مۇستەملىكە قاتارىدا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتىدۇ. شەرقى تۈركىستاننىڭ جىددى سىياسىي ۋەزىيىتىنى يوشۇرۇپ، تېخىمۇ ئەزىل ئىشلارنى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. دەل شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن بىز ئۇلارنىڭ زۇلمەتلىك ھۆكۈمرانلىقىنى، بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ مۇستەملىكە تۈسى ئالغان سىياسەتلىرىنى پاش قىلىپ، ئۇلۇق مۇجاھىد ئەيسا ئەپەندىمنىڭ ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشۇپ، ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان زۇلمەتلىك ئازاپ - ئوقۇبەت ئاستىدا تارتقان دەرت - ئەلەملىرىمىزنىڭ ئاچچىقىنى قولىمىزدىكى قەلەمىمىز ئارقىلىق چىقىرىشىمىز كېرەك. مېنىڭچە، بۇ ھەر بىر ۋەتەنپەرۋەر زىيالىيلىرىمىزنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان جىددىي مەجبۇرىيىتى. بۇ مەجبۇرىيەت ئالدىدا يۈزتۈۋازلىق، ئايرىمچىلىق قىلماي، ئۆز ئارا بىرلىشىپ خىتايلارنىڭ دۈشمەننى ئارقىلىق دۈشمەننى تىزگىنلەشكە ئاساس يارىتىپ بېرىدىغان ئەھۋاللاردىن قاتتىق ساقلىنىشىمىزغا توغرى كېلىدۇ.

ئەيسا ئەفەندىم مارمارا ئۈنىۋېرسىتېتىدا

ئۆز خەۋىرىمىز: بۇ يىل ٤ - ئاينىڭ ٦ - كۈنى، شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ لىدەرى، ھازرماس، بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن ئەفەندى ئىستانبۇلدىكى مەشھۇر مارمارا ئۈنىۋېرسىتېتى تەرىپىدىن ئۆتكۈزۈلگەن تۈركلۈك ھەققىدىكى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا تەكلىپ بىلەن قاتناشتى.

تۈركىيەدىكى بەزى مەشھۇر مۇتەخەسسىسلەر ۋە مارمارا ئۈنىۋېرسىتېتىدىكى مۇتەخەسسىسلەر ئوقۇغۇچىلاردىن بولۇپ ئىككى مىڭغا يېقىن كىشى قاتناشقان بۇ يىغىندا ئەيسا ئەفەندى ئالدى بىلەن سۆزگە چىقىپ، ئۆزىنىڭ ٧٥ يىلدىن بېرى سۈرۈپ كېلىۋاتقان تۈركلۈك مۇجادىلىسى ۋە قىزىل خىتاينىڭ نۆۋەتتە شەرقى تۈركىستاندا خەلققە سېلىۋاتقان تۈرلۈك زۇلۇملىرىنى يىغىن ئەھلىگە قىسقىچە ئاڭلىتىپ ئۆتكەندىن كېيىن، مۇنداق دېدى: «ھازىر، كوممۇنىست خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقى تۈركىستان خەلقىنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلىپ يوقىتىۋېتىش ئۈچۈن قولىدىن كېلىدىغانلىكى بارلىق چارىلارنى ئىشقا سالماقتا. قىزىل خىتاينىڭ ئاساسىي مەقسىدى، شەرقى تۈركىستاننى ۋاستە قىلىپ تۇرۇپ پۈتۈن ئوتتۇرا ئاسيانى ئىستىلا قىلىشتىن ئىبارەت. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئوتتۇرا ئاسيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنى ئاساسىي مەركەز قىلغان پۈتۈن تۈرك دۇنياسى بىرلىك ئىچىدە ئۆز ئارا تېخىمۇ زىچ ھەمكارلىشىپ، خىتاينىڭ ئوتتۇرا ئاسياغا قارىتىلغان كېڭەيمىچىلىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىشى لازىم. ئىستراتېگىيىلىك ئورنى ئىنتايىن مۇھىم بولغان شەرقى تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىقى ۋە بىخەتەرلىكى، پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنىڭ، شۇنداقلا پۈتۈن ئىنسانىيەت ئالەمىنىڭ بىخەتەرلىكىگە مۇناسىۋەتلىك زور مەسىلىدۇر».

بۇ قېتىمقى يىغىنغا قاتناشقان بىر قىسىم مۇتەخەسسىسلەر، پىروفېسسور، دوكتورلارمۇ ئارقا - ئارقىدىن سۆزگە چىقىپ، ئەيسا ئەفەندىمنىڭ سۆزىنى تولۇق مۇئەييەنلەشتۈردى ھەمدە پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنى شەرقى تۈركىستاننىڭ مىللىي مۇستەقىللىقى ئۈچۈن ئورتاق ياردەم بېرىشكە چاقىردى.

چەتئەل مۇھاجىرلىرىنىڭ خىتايدىكى تەغدىرى

ئابدۇجېلىل تۇران

1980-يىللاردىن كېيىن خىتاي ھۆكۈمىتى سىرىتقا قارىتا ئىشىكنى ئېچىۋېتىش سىياسىتىنى يولغا قويدى. شۇنىڭ بىلەن قىزىل خىتاي ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلىشتىن ئىلگىرى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن، تۈركىيە، سەئۇدى ئەرەبىستان، پاكىستان ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا جۇمھۇرىيەتلىرىگە ھىجرەت قىلىپ، چىقىپ كەتكەن مۇھاجىر قېرىنداشلىرىمىز، شەرقىي تۈركىستانغا تۇغقان يوقلاش، ساياھەت، تىجارەتكە كېلىشكە باشلىدى. شۇنداقلا چەتئەل ساياھەتچىلىرىمۇ خىتاينىڭ ئىچكى ئۆلكىلىرىگە ۋە قىسمەن شەرقىي تۈركىستانغىمۇ كېلىپ - كېتىپ تۇردى. شەرقىي تۈركىستانغا كەلگەن مۇھاجىر قېرىنداشلىرىمىز بولسۇن ياكى چەتئەل ساياھەتچىلىرى بولسۇن، ئۇلار نۇرغۇن قىيىنچىلىق ۋە توسالغۇلارغا دۇچ كېلىدۇ. بۇنىڭدا ئالدى بىلەن ھەر قانداق كىشى 24 سائەت ئىچىدە يەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىگە تىزىملىتىپ ئالدۇرۇشى شەرت. (بۇنداق رەسمىيەتلەر خىتاينىڭ ئىچكى ئۆلكىلىرىدە مەۋجۇت ئەمەس). شۇنىڭ بىلەن بىرگە يەنە ئۆزى خالىغان مېھمانخانىلاردا قېلىشقا رۇخسەت قىلىنمايدۇ، ھۆكۈمەت بەلگىلەپ بەرگەن ناھايىتى قىممەت باھالىق مېھمانخانىلاردا قېلىشقا بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، ئۇلارنىڭ كەينىگە ئۆزلىرىنىڭ ۋىجدانسىز غالچىلىرىنى جاسۇسلۇققا سېلىپ قويۇپ ئۇلارنى تەقىپ ئاستىغا ئالىدۇ.

شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز 15 كۈنلۈك ۋىزا بىلەن تۈركىيە، پاكىستان ۋە باشقا دۆلەتلەرگە بېرىپ، ئايلاپ، يىللاپ تۇرۇپ كېتەلەيدۇ. ئەمما، شەرقىي تۈركىستانلىق مۇھاجىرلىرىمىز ئۆز ئانا ۋەتىنىگە تۇغقان يوقلاش ۋە ساياھەت ئۈچۈن بېرىپ ۋىزىسىز بىر كۈنمۇ تۇرالمايدۇ. ۋىزىسى ئۆتۈپ كەتكەنلەرگە ھەسسىلەپ جەرىمانە قويىدۇ. ئۇلارنى خالىغان يېرىگە بېرىشقا، خالىغان كىشىلەر بىلەن كۆرۈشۈشكە يول قويمايدۇ. يوق باناسەۋەپلەرنى ئويدۇرۇپ چىقىپ، چەتئەللىكلەرنى خالىغانچە تۇتۇپ سولاش، چېگرىدىن قوغلاپ چىقىرىش ۋە جەرىمانە قويۇشتەك ئۇسۇللار بىلەن جازالايدۇ ياكى ئۇلارنى تۇتۇپ قورقۇتۇپ، ئۆزلىرىگە خىزمەت قىلدۇرۇشقا ئۇرۇنىدۇ. سەئۇدى ئەرەبىستاندا چىقىدىغان «ئەننەدۋە» ناملىق گېزىتىنىڭ 93-يىلى 12-ئايلىق سانىدىكى خەۋەرگە قارىغاندا، ئاۋستىرالىيە ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىدىكى ھەيئەتنى شەرقىي تۈركىستانغا بېرىپ ساياھەت قىلىش ۋە مەشھۇر ئەدىپ ئالىم، تارىخشۇناس تۇرغۇن ئالماس بىلەن كۆرۈشۈشكە رۇخسەت قىلمىغان. دەرۋەقە، شەرقىي تۈركىستانغا چەتئەللىك مۇخبىر ۋە ژورنالىستلارنىڭ كېلىشىگە قەتئىي رۇخسەت قىلىنمايدۇ. 1991-يىلى 12-ئايدا گوللاندىيەدىن شەرقىي تۈركىستانغا ساياھەتكە بارغان ئىككى ياشنى (بىرى تۈرك قىز گوللاندىيە ۋەتەندىشى، يەنە بىرى ئەر گوللاندىيەلىك) مۇددەتتىن بۇرۇن سەۋەپسىزلا قەشقەردىن قايتۇرۇپ كېلىپ، ئۈرۈمچى چېگرىسىدىن قوغلاپ چىقارغان.

86-يىلى 12-ئايدا ئەسلى خوتەنلىك، سەئۇدى ئەرەبىستانغا مۇھاجىر بولۇپ چىقىپ كەتكەن دىنىي ۋە مىللىي ئالىم ئاسىم ھاجىم مەۋلىۋى ئۈرۈمچىدە تۇگلاپ ۋاپات بولۇپ كەتكەن.

خىتاينىڭ ئاساسى قانۇنىنىڭ 32-ماددىسىدا «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى زېمىنىدىكى چەتئەللىكلەرنىڭ قانۇنىي ھوقۇقى ۋە مەنپەئەتىنى قوغدايدۇ» دېيىلگەن. مەنمۇ بىر چەتئەللىك بولۇش سۈپىتىم بىلەن 1992-يىلى 7-ئاينىڭ 31-كۈنىدىن 8-ئاينىڭ 7-كۈنىگىچە لوداۋان تۈرمىسىگە بىر ھەپتە قامالدىم. ئۈرۈمچى شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىدىن نوپۇس تەكشۈرۈش باھانىسى بىلەن ئۆيىمنى ئاختۇرۇپ ئۆزلىرى كىتاپخانىلاردا ساتقان ئۇيغۇرچە كىتاپ، ژورناللاردىن 30 پارچىدىن ئارتۇقىنى ئېلىۋېلىپ مۇسادىرە قىلدى ۋە شۇ كىتاپلار ھەققىدە نۇرغۇن سوراقلار سورالدى. مانا شۇ ۋە پەلەر بىلەن تۇتۇلۇپ، خىتاينىڭ تۈرمىسىدە يەنە بىر قېتىم بىر ھەپتە تۈرمە ھاياتىنى ئۆتكۈزدۈم. تۈرمىدىكى ۋاقتىمدا شۇ يىلى 6-ئاي مەزگىلىدە، ئىككى ئىرانلىق ساياھەتچىنى مىنى قامىغان ئۆيگە بىر قانچە كۈن قاماپ تونجىراپ چېگرىدىن قوغلاپ چىقارغانلىقىنى؛ 6-ئايدا، شەرقىي تۈركىستانلىق مەلۇم بىر ياشنىڭ سىياسىي جىنايەت تۆھمىتى بىلەن مەزكۇر تۈرمىدە ئاچلىق ۋە تاياق ئازاۋىدىن ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلىدىم.

شۇنداقلا، سىياسىي جىنايەتچى تۆھمىتى بىلەن تۈرمىگە قامالغان شەرقىي تۈركىستانلىقلاردىن، 12 كىۋادىرات مېتىرلىق كامىردا 12 دىن 16 گە قەدەر مەھبۇس سولىنىپ، ئاچلىق، تاياق ئازاۋىدىن ھاياتىنىڭ ئىنتايىن خەۋپ ئاستىدا قالغانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. ئۇلارغا ئائىلىلىرى بىلەن كۆرۈشۈش، ئائىلىدىن ئەۋەتىلگەن تاماقلارنى تاپشۇرۇۋېلىش ئەركىنلىكى بېرىلمەيدۇ. يەنە تۈرمىنىڭ بېرىدىغان بىر ۋاق نوماش بىلەن بىر ۋاق خام موما، قايناتىلغان بەسەينى غىزا قىلىپ، شۇنىڭ بىلەن ھاياتىنى ساقلاپ قېلىشقىلا مەجبۇر بولىدۇ. نەتىجىدە، سالامەتلىكى ياخشى، قاۋۇل شۇ ئىنسانلار ئاشقازان كېسىلى، جىگەر كېسىلى، رېماتىزىم، باش ئاغرىقى قاتارلىق كېسەللەرنىڭ ئىسكەنجىسى بولۇپ قالىدۇ. دېمەك، قىزىل خىتاينىڭ تۈزگەن ھەر قانداق قانۇنى يالغان بولۇپ، ئەزەلدىن قانۇنغا ھۆرمەت قىلغان ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن خىتاي ئاسارىتى ئىچىدىكى شەرقىي تۈركىستاندا، چەتئەللىكلەرنىڭ بىخەتەرلىكىدىن سۆز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس.

پاكىستاندىكى شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ تەغدىرى

ھۈسەيىن شەھىت ئوغلى

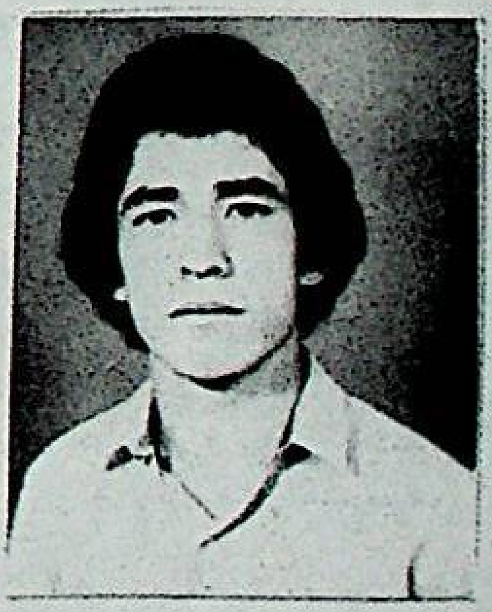

1983-يىللاردىن ئېتىبارەن، شەرقىي تۈركىستانلىق ياشلاردىن پاكىستانغا تۇغقان يوقلاش پۇرسىتىگە ئېرىشكەنلەرنىڭ بىر قىسمى شۇ يەردە قېلىپ ئوقۇشقا كىرىشكەن ئىدى. پاكىستان ھۆكۈمىتىمۇ ئۇلارغا يېقىندىن ياردەمدە بولدى. 1987-يىلى مەرھۇم زىيائۇل ھەق شەرقىي تۈركىستانلىق ھاجىلارنى كۈتۈۋالغاندا، «بالىلىرىڭلارنى قويۇپ كېتىڭلار، بىز ئوقۇتۇپ بېرەيلى» دەپ خىتاپ قىلغان. پاكىستاندا قالغان ئوقۇغۇچىلارغا دۆلەت غەزىنىسىدىن خىراجەت ئاجرىتىپ بەرگەن. بۇنىڭغا خىتاي ھۆكۈمىتى نارازى بولغان بولسىمۇ، ئوچۇق ئىنكاس بىلدۈرەلمىگەن. لېكىن شۇنىڭدىن كېيىن، 28 ياشتىن تۆۋەن ياشلارنى چەتئەلگە چىقىپ، تۇغقان يوقلاش ھەججى قىلىشنى چەكلىۋەتتى. 1988-يىلىغا كەلگەندە، پاكىستاندىكى 300 تىن ئارتۇق شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلار تەشكىللىنىپ، ئۇيغۇر تۈرك مىللىتىنىڭ دىنىي ئېتىقادى، تارىخىي ئورنى، ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئەھۋالى ۋە ئىنسان ھەقلىرى ھوقۇقىنىڭ خىتايلار تەرىپىدىن قانداق ئاياق ئاستى قىلىنغانلىقىنى ئاشكارىلايدىغان «ئۈمۈت» ژورنىلىنى ئۇيغۇر يېزىقىدا تەسىس قىلغان ئىدى. لېكىن، خىتاي ھۆكۈمىتى ئوقۇغۇچىلارنىڭ بۇ ھەرىكىتىدىن قورقۇپ، مەخپىي ھالدا پاكىستان يېڭى ھۆكۈمىتى بىلەن شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ پاسپورتىغا، پاكىستاندا تۇرۇش ئىزنىنى بەرمەسلىك توغرىسىدا كېلىشكەن. ئۇنىڭدىن ئىلگىرى، پاكىستان ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلارغا ئىقامەت بېرىشتە، ئوقۇۋاتقان ئورۇننىڭ تونۇشتۇرۇشىغا ئاساسەن بىجىرىپ بېرەتتى. لېكىن شۇ ۋەقەدىن كېيىن، مەكتەپنىڭ تونۇشتۇرۇشى ئۈنۈمسىز بولۇپ، خىتاي كونسۇلىدىن، «ئىقامەت بېرىلسە بولىدۇ» دېگەن تەستىق ئېلىنغاندىن كېيىنلا، ئاندىن ئىقامەت بېرىلىدىغان بولدى. شۇنداق قىلىپ بۇخىل تونۇشتۇرۇشنى يەنىلا تۇڭگانلارغا، خىتايلار مەخسۇس تەربىيەلەپ چىقارغان جاسۇسلارغا بېرىدۇ، سوتسىيالىستىك رېجىمغا قارشى، دېموكراتىيە، ئەركىنلىك ئىستىكى بولغان ئۇيغۇر تۈركلىرىگە ھەرگىز ئىقامەت ئېلىش تەستىقى بېرىلمەيدۇ. مانا بۇخىل بىر دۆلەت پۇخراسىغا ئىككى خىل مۇئامىلە قىلىشنىڭ ئۆزى، ئەلبەتتە خىتايلارنىڭ شەرقىي تۈركىستان ئۇيغۇر تۈركلىرىگە تەملىكە سىياسىتى يۈرگۈزۈۋاتقانلىقىنىڭ تولۇق دەلىلىدۇر، خالاس.

ئەنە شۇ ئامالسىز قالغان ئوقۇغۇچىلارغا ھېچبىر دۆلەت ۋە بىرەر ئورۇن ساھىپ چىقمىغاندىن كېيىن، بىر قىسمى شەرقىي تۈركىستانغا قايتىشقا مەجبۇر بولغان، يەنە بىر قىسمى خۇداغا تەۋەككۈل قىلىپ باشقا دۆلەتلەرگە بېرىپ ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن ئۇرۇنغان. بۇ ئوقۇغۇچىلار ئۆزلىرىنىڭ سۆيۈملۈك ۋەتىنىدىن ئايرىلىپ، ئۇرۇلۇپ - سوقۇلۇپ يۈرۈشنى ھەرگىزمۇ خالىمايدۇ. لېكىن، ئۇلارغا نېمە ئامال بولسۇن. بۇنىڭغا تۆۋەندىكى بىر كوپلېت شېئىرنىڭ ئۆزىلا جاۋاپ بولالايدۇ:

تېنىم قىززىدى ھىجران تەپتىدىن،
چىرايىم سولغۇن زۇلۇم دەستىدىن.
سەنسىز ياشاشقا مەجبۇرمەن جانان،
قۇتۇلۇش ئۈچۈن رەقىپ قەستىدىن.

بۇ ئوقۇغۇچىدىن رومانىيىگە بارغان ئىككىسى خىتايلارنىڭ يالغان شىكايەت قىلىشى بىلەن سۈيىقەستكە ئۇچراپ، قولغا ئېلىنغان. ئۇلار رومانىيە ھۆكۈمىتىدىن ئۆزلىرىنى خىتايغا قايتۇرۇۋەتمەسلىكىنى تەلەپ قىلغان، خىتايلارنىڭ يوشۇرۇن قەست قىلىشى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ھەر قانداق جازا بېرىلسە رومانىيىدە كۆرۈشكە رازى دېگەن تەلەپلىرى بىلەن 14 يىلدىن جازا بېرىلگەن. بىزنىڭ ئىگەللىشىمىزچە ئۇ ئىككىيلەن ھېچقانداق جىنايەت ئۆتكۈزگەن ئەمەس. ئەگەردە، ئۇلاردا جىنايەت بار دېيىلگەندىمۇ خىتايلارنىڭ قاتتىق قولى بار، شۇنىڭغا ئۇلار مەجبۇر بولغان. ئۇلار قولغا ئېلىنغىلى ئىككى يىلدىن ئاشتى. بىز بۇ ئىككى ئوقۇغۇچىنىڭ ئەرزىسىگە خەلقئارالىق قانۇن ئورۇنلىرىنىڭ ساھىپ چىقىشىنى ئىلتىماس قىلىمىز. شۇنداقلا شەرقىي تۈركىستانلىق مۇھاجىرلارنىڭ ئۇلارغا مادىي جەھەتتىن ياردەم قىلىشىنى ئۈمۈت قىلىمىز.

ئۇيغۇرلار نوپۇسىنىڭ سىرى

دىلشات سايرامى

1929- يىلى روسلار شەرقى تۈركىستاندا ياشاۋاتقان ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانىنى ستاتىستىكا قىلىپ، «شەرقى تۈركىستاندا 6 مىليون ئەتراپىدا ئۇيغۇر ياشايدۇ» دەپ ئېلان قىلغان ئىدى. سۇئېتسىيەلىك بىر ئاتاغلىق نوپۇسشۇناس ئالىمى شەرقى تۈركىستاندا ئۇزۇن مۇددەت تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق، 1930- يىلى ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانىنى 6 مىليون 400 مىڭ دەپ جاكارلىدى.

گېرمانىيەنىڭ ئارخېئولوگلىرى ۋە جەمئىيەت تەتقىقاتچىلىرى شەرقى تۈركىستاندا تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ، 1935- يىلى ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ نوپۇسىنىڭ 7 مىليون 460 مىڭ ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلدى.

1944- يىلى 1- ئاينىڭ 1- كۈنىدىن 1991- يىلى 1- ئاينىڭ 1- كۈنىگىچە بولغان ئارىلىق ئىچىدە، خىتاي پەنلەر ئاكادېمىيىسى، خىتاي ستاتىستىكا جەمئىيىتى، خىتاي سىستېما قۇرۇلۇشى جەمئىيىتى بىرلىكتە شەرقى تۈركىستاندا ئومۇمى يۈزلۈك نوپۇس تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق، شەرقى تۈركىستاندا ياشاۋاتقان ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانىنىڭ 14 مىليون 240 مىڭ ئىكەنلىكىنى كېسكىن مۇقىملاشتۇردى، بۇ قېتىمقى تەكشۈرۈشكە تەشكىلنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن مەنمۇ باشتىن - ئاخىرىغا قاتناشقان ئىدىم. ئەپسۇسكى خىتاي مۇتەخەسسىسلىرى تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ئېلان قىلىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە بۇ تەكشۈرۈشنىڭ نەتىجىسىنى ئىنتايىن مەخپى تۇتتى ھەمدە تەكشۈرۈش ئۆمىكىدىكى تەركىبىدىكى ھەر بىر خادىمغا مەخپىيەتلىكنى قاتتىق ساقلاش ھەققىدە ئالاھىدە بۇيرۇق چۈشۈردى ۋە بۇنىڭ بىر سىياسى ۋەزىپە ئىكەنلىكىنى ئۇختۇردى، ئارقىدىنلا تەكشۈرۈش ئۆمىكىدىكى بارلىق خادىملار تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ئېلىپ، ئۈن - تىنسىز ھالدا مەركەزگە قايتىپ كەتتى ۋە شۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئىشنىڭ ھېچبىر خەۋىرى بولمىدى. بۇ قېتىمقى ۋەقە ئارقىلىق مەن قىزىل خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ شەرقى تۈركىستاننىڭ نوپۇسى مەسىلىسىدە شەرقى تۈركىستان خەلقىنى ۋە دۇنيا جامائەتچىلىكىنى ئالداشتىكى رەزىل، ئىپلاس قىياپىتىنى ھەقىقى يوسۇندا كۆرۈپ يەتتىم! ئەمما، ساختىكار خىتاي ھاكىمىيىتى ھازىر شەرقى تۈركىستاننىڭ نوپۇسىنى (ئۇيغۇرلارنىڭ نوپۇسىنى) ئاران 7 مىليون ئەتراپىدا دەپ جېنىنىڭ بېرىچە تەشۋىق قىلماقتا.

تۆۋەندە مەن، شەرقى تۈركىستاندىكى ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانىنى قەستەن ساختىلاشتۇرغان خىتاي مۇتەخەسسىسلىكچىلەرگە مۇنداق بىر ھەقىقى پاكىتنى كۆرسىتىپ قويماقچىمەن:

1944- يىلى خىتاي ئىستىلاچىلىرى شەرقى تۈركىستاندىكى ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانىنى 4 مىليون 800 مىڭدىن ئارتۇق دەپ ئېلان قىلغان ئىدى، بىز مۇشۇ سانلىق مەلۇماتنى توغرا دەپ تۇرايلى، شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ 1988- يىلى خىتاي ستاتىستىكا ئىدارىسىنىڭ ئېلان قىلغان ئۇيغۇرلارنىڭ نوپۇسىنىڭ كۆپىيىش نىسبىتىگە ئاساسلانغاندا، 88 - يىلى ئۇيغۇرلارنىڭ سانى 15 مىليون ئەتراپىدا بولۇشى كېرەك. ئەپسۇسكى، قىزىل خىتاي ھاكىمىيىتى قىلچە تەپ تارتماستىن، «يەتتە مىليوندىن ئارتۇق ئۇيغۇر بار» دەپ ئېلان قىلدى.

ئەجەبلىنەرلىك شۇكى، خىتايلارنىڭ ئۆزى 1953- يىلى شەرقى تۈركىستاندىكى ئۇيغۇرلارنىڭ سانىنى 3 مىليون 600 مىڭدىن كۆپرەك دەپ ئېلان قىلغان، بىز بۇ سانلىق مەلۇماتنىمۇ توغرا دەپ تۇرايلى، يەنە خىتايلارنىڭ ئۆزى 1990- يىلى ئۇيغۇرلارنىڭ نوپۇسىنىڭ كۆپىيىش نىسبىتىنى 3.25 پىرسەنت ئېلان قىلغان ئىدى، خىتايلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئېلان قىلغان نوپۇسنىڭ كۆپىيىش نىسبىتىگە ئاساسلانغاندىمۇ 1990- يىلى ئۇيغۇرلارنىڭ نوپۇسى 11 مىليون 700 مىڭ ئەتراپىدا بولۇشى كېرەك. ئەگەر خىتايلار ئۆزلىرى ئېلان قىلغان 44 - يىلدىكى ۋە 88 - يىلدىكى سانلىق مەلۇماتنى (يەنى 4 مىليون 800 مىڭ بىلەن 7 مىليوننى) ئېتىراپ قىلسا، ئۇ ھالدا يەنە 7 مىليون ئۇيغۇرنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى ۋە قەيەردە ياشاۋاتقانلىقىغا جاۋاپ بېرىشى لازىم، يەنە خىتايلارنىڭ 53 - يىلدىكى سانلىق مەلۇماتى بىلەن 90 - يىلدىكى سانلىق مەلۇماتىنى توغرا دېگەن ھالەتتىمۇ (يەنى 3 مىليون 600 مىڭ بىلەن 7 مىليون)، خىتاي ھۆكۈمىتى يەنە 3 مىليون 700 مىڭ ئۇيغۇرنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىگە جاۋاپ بېرىشى كېرەك! خىتاي مۇتەخەسسىسلىرى بۇنىڭغا ئەلۋەتتە جاۋاپ بېرەلمەيدۇ!

قىزىل خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ نوپۇسىنى جېنىنىڭ بېرىچە ئاز كۆرسىتىشتىكى ئاساسى مەقسىتى نېمە؟

مېنىڭچە، بۇنىڭ ئاساسى سەۋەبلىرى شۇكى، بىرىنچىدىن، بىر مىللەتنىڭ سانىنىڭ ئاز - كۆپلىكى، شۇ مىللەتنىڭ سىياسى ئورنىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەن بولۇشىدا ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. شۇنىڭ ئۈچۈن خىتاي ئىستىلاچىلىرى شەرقى تۈركىستاندىكى ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانىنى زور دەرىجىدە كامايتىپ ئېلان قىلىش ئارقىلىق، مەيلى ئىچكى جەھەتتە ياكى تاشقى جەھەتتە بولسۇن ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سىياسى ئورنىنى يوق قىلىپ، ئۇلارنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلىش ئارقىلىق خىتاي مىللىتىنىڭ بىر قىسمىغا ئايلاندۇرۇۋالماقچى، خۇددى مانجۇلارنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلىپ يوقاتقىنىدەك. ئىككىنچىدىن، خىتاينىڭ ئىچكى نامرات ئۆلكىلىرىدىكى جېنىنى باقالمىغان خىتايلارغا، «شەرقى تۈركىستاننىڭ زېمىنى مۇنبەت، يېرى كەڭ، نوپۇسى ئاز» دەپ تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق، خىتاي كۆچمەنلىرىنى تۈركۈم - تۈركۈملەپ شەرقى تۈركىستانغا يۆتكەپ كېلىپ يەرلەشتۈرۈپ، شەرقى تۈركىستاننى خىتاينىڭ ئايرىلماس بىر پارچىسى قىلىۋالماقچى.

خىتايلار شەرقى تۈركىستاندا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق، 92- يىلى شەرقى تۈركىستاندا ياشاۋاتقان ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ «ئۆمۈر جەدۋىلى»نى تۈزۈپ چىقتى. بۇ جەدۋەلگە ئاساسلانغاندا، 1958- يىلى ئۇيغۇرلارنىڭ ئوتتۇرىچە ئۆمۈر كۆرۈش نىسبىتى 76 ياش بولغان بولسا، 1990- يىلغا كەلگەندە 65.7 ياشقا چۈشۈپ قالغان. 1955- يىلى بالىلارنىڭ تۇغۇلۇش نىسبىتى 91 پىرسەنت بولغان بولسا، 1990- يىلغا كەلگەندە 78.6 پىرسەنتكە چۈشۈپ قالغان. بىجىرىم تۇغۇلۇش نىسبىتى 1953- يىلى 88.3 پىرسەنت بولغان بولسا، 90 - يىلغا كەلگەندە 73 پىرسەنتكە چۈشۈپ قالدى، 1958- يىلى ئۇيغۇرلارنىڭ ئوتتۇرىچە بوي ئېگىزلىكى 1.75 مېتىر بولغان بولسا، 1988- يىلى 1.68 مېتىرغا چۈشۈپ قالدى. بۇ خىل ئېچىنىشلىق ھالەتنىڭ كېلىپ چىقىشىغا پۈتۈنلەي خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ شەرقى تۈركىستان خەلقىگە سالغان سىياسى، ئىقتىسادى، ئىجتىمائى بېسىمى ۋە تۈرلۈك ئىنسان قېلىپىدىن چىققان زۇلۇملىرى، ئاتوم سىناق قىلىشى سەۋەبچى بولدى.

ئەزىز شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلار، شەرقى تۈركىستاندىكى قېرىنداشلىرىمىز يوقۇلۇپ كېتىش خەۋپى ئىچىدە ياشىماقتا. يۇقىرىدا سىزلەرگە كۆرسىتىپ ئۆتكەن سانلىق مەلۇماتلار ھەقىقى مەلۇماتلارنىڭ ناھايىتى ئاز بىر قىسمىدىنلا ئىبارەت. ئاسارەت ئىچىدىكى مىللىتىمىزنى خىتاي زۇلمىدىن قۇتقۇزۇش ھەر بىر شەرقى تۈركىستانلىقنىڭ مىللى، دىنى، ۋىجدانى بۇرچى ۋە دەۋرىنىڭ جىددى تەقەززاسى!

1994- يىل 6- ئاي (ئىستانبۇل)

«مىللى تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە» ۋە ئۇنىڭ ھەقىقى ماھىيىتى

ئالى مۇھەررىر، پروفېسسور ئابلىكىم باقى ئىلتەبىر

(ماقالىنىڭ بېشى گېزىتىمىزنىڭ 2- سانىدا)

ئاپتونومىيە ئورگىنى بولغان خەلق ھۆكۈمىتى بىلەن خەلق قۇرۇلتىيى ماھىيەتتە ھېچقانداق ئەمەلى ھوقۇقى بولمىغان يەنە بىر تۈركۈم تەييارتاپلارنىڭ ماكانىدىن ئىبارەت.

ھوقۇقسىزلىقىنى تۆۋەندىكى ئەھۋاللار ئىسپاتلايدۇ:

1- يەرلىك ئاپتونومىيىلىك ئورگانلارنىڭ 1- باشلىقى ھەتتا خېلى كۆپ مۇئاۋىنلىرى ئاساسى جەھەتتىن پارتكوم ۋە شۇ ئەسكەرلىرىنىڭ مەسئۇللىرى بولۇپ، خەلقتە بۇ ھوقۇق بولمايدۇ.

2- ئەمەلى ھوقۇق دائىرىسىگە كىرىدىغان ساھەلەرنىڭ، مەسىلەن، كان ئىشلىرى، مېتال، نوقۇتچىلىق، خىمىيە، تەتقىقات ئورگانلىرىنىڭ ھەممىسى مەركەزگە قاراشلىق ئورگانلاردۇر. ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بۇ ئورگانلارغا جىنى پاتمايدۇ.

3- ھەربى رايون، ئىشلەپچىقىرىش ئارمىيىسى، دۆلەت مۇداپىئەسى قاتارلىق ئورگانلار ھېسابسىز يەر - زېمىن ۋە ئىقتىسادنى ئىگىلەپ ئالغان، ھەتتا ئۆز ئالدىغا سوت، ئەدلىيە مەھكىمىلىرى بار.

4- چەتئەل شىركەتلىرى، بانكىلار ۋە چىن ئۆلكىلىرىنىڭ ساناتەت كارخانىلىرى ئۆز ئالدىغا ھوقۇق يۈرگۈزىدىغان ئورگانلار بولۇپ، باج ئىدارىسىغا باج تاپشۇرىدۇ دېگەندىمۇ بۇ باج ئىدارىسى، يەنىلا مەركىزى ھۆكۈمەت باج مەھكىمىسىگە بىۋاستە قارايدۇ.

5- تاشقى سودا ئورگانلىرى، مەركەزدىكى مىنىستىرلىكلەرگە ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومدىكى تاشقى سودا كومىتېتىغا تەۋە بولغاچقا، يەرلىك ھۆكۈمەتنى كۆزگە ئىلىپمۇ قويمايدۇ.

خۇلاسىلىغاندا، چىن كوممۇنىست ھاكىمىيىتىنىڭ ئۆزى ئېچىۋالغان تىبەت، موڭغۇل ۋە جۈملىدىن شەرقى تۈركىستان زېمىنلىرىدا يۈرگۈزگەن مۇستەبىت مىللى سىياسىتى چاۋىسى چىقىپ پاش بولغان شەرمەندە سىياسەت بولۇپ، ئۇنىڭ بۇ رايونلاردىكى بولۇپمۇ شەرقى تۈركىستاندىكى سىياسى زۇلمى، ھەربى ئىستىلاسى، ئىقتىسادى تالان - تاراجى كىشى چىداپ بولالمايدىغان دەرىجىدە چېكىگە يەتتى. كەڭ تۈركى خەلقلەر ۋە ئۇلارنىڭ مۇتلەق كۆپ سانىدىكى زىيالىيلىرى چىن كوممۇنىستلىرىنىڭ بۇ خىل زوراۋانلىقلىرى ۋە ساختىپەزلىكلىرىنى تونۇپ يېتىپ، ئويغىنىشقا باشلاپ، ئاكتىپ ھالدا كۈرەشكە ئاتلاندى. مۇستەقىللىق داۋاسى يالقۇنى پۈتۈن شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ قەلبىگە تۇتاشتى. دۇنيا جامائەتچىلىكى، ھۆررىيەتپەرۋەر ئىنسانلار ھەمدە تاشقى دۇنيادىكى ھۆر شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ ياردىمى ئارقىسىدا، شەرقى تۈركىستان خەلقى چوقۇم ئۆز كۈرىشىنىڭ غەلىبە مېۋىسىگە ئېرىشەلەيدۇ.

زۇلۇم سالغۇچىلار چوقۇم قىساس دارىغا ئېسىلىدۇ.
ھەققانىيەتچىلار چوقۇم غەلىبە قىلىدۇ!

1992- يىل 12- ئاي -- ئىستانبۇل

شېئىرىيەت سەھىپىسى

ئانام! پاتىمەخانىم ئانام!

مۇھەممەت قاسىم ئىمىن تۈركىستانى

ياشلىقىدا باش بېرىپ ئەل يېتىشتۈرگەن ئانام،
شەخسى سائادەتىنى قويۇپ جەڭگە ئاتلانغان ئانام.

نەۋجاۋان ۋاقتىدىلا ئىمانغا دوست بولغان ئانام،
ئىمانىنى قويۇپ تۇرۇپ يۈزۈپنى ھەم باققان ئانام.

ئەيمەن ئىشرەتكە بېرىلمەي ئۆزىنى قۇربان بېرىپ،
باش ئېگىپ دەك ۋاقتىدىلا تەرەك داۋان ئاشقان ئانام.

ئۆزبېكىستان يۇرتىدا مۇئەللىمى كۆرەشچانلار بىلەن،
داستىخان ئۈستىدىلا ئۆزىنى كۆرسەتكەن ئانام.

يۇرتنى ئوبدان تونۇپ ئىمانى پەيغەمبەر كەبى،
ھەرجاپا مۇشەققەت بىلەن بۆشۈكنى تەۋرەتكەن ئانام.

يۇرتنىڭ ئازادلىقى مۇرادى مەقسىتى ئىدى،
ئۇنىڭ ئۈچۈن ئوغلىغا مۇرادى ئېيتىنى قويغان ئانام.

سىڭ بىر مۇشەققەتلەر بىلەن ئۆزبېكىستاندىن كېتىپ،
يىگىتلەردە تۇل بولۇپ يىللارنى ئۆتكۈزگەن ئانام.

مىللەت ئۈچۈن قايغۇرۇپ كورلىغا بارماق قەيسەردە،
پەرگەن سەھراسىدا يول كۈتۈپ ياتقان ئانام.

نەۋجاۋانلىق ۋاقتىنى قۇربان بېرىپ يوللار بېسىپ،
باندىت ھىملايادىن ئۆتۈپ كەتكەن ئانام.

ئۆزامان كەشمىر ھىندىستان بامباي كېچىپ،
دېڭىز يول ئاتلار يۈرۈپ شاگەيىنى تىترەتكەن ئانام.

ياشلىقىدا جاننى ئوتلارغا تىقىپ،
قاچمۇقاچ كۆچمەن بولۇپ ئىمانىنى قۇتقازغان ئانام.

ھەرشەھەردە ئۆي تۇتۇپ ھويلىلارنى گۈللىتىپ،
بىر ماكاندا ئۆتمىگەن ۋەيران بولۇپ يۈرگەن ئانام.

يىغلىغان مىللەتكە مەن ئۇزۇق بېرىپ،
ھەر بالىغا مېۋرى دەپ كۆزلىگەن ئانام.

مىللەتنىڭ خوشلىقىغا جان بېرىپ،
بومبىلار ئاستىدا ھەم يۈرگەن ئانام.

بۇۋە تەنسىزلىك بىلەن كۆچمەن بولۇپ،
بالىلارنى ھەرشەھەردە بىر دە بىر تۇتقان ئانام.

بۇگۈدەك لەرنى ھامان باقماق ئۈچۈن،
چۆل سەھرالاردا توشقان كەبى باققان ئانام.

بۇجاپا بىرلەن ئانام ئوتتۇزنى ئۆتكەزدىنىڭ يىلى،
قىرىق يىلى ئىستامبولى ئارماندا ئۆتكەزگەن ئانام.

سۆز لېرىڭ شېرىن ئىدى مۇڭلۇق ئىدى،
مىللىتىڭ ھەممىگە ئاش ئۇزۇق بولغان ئانام.

ئۆيلىرىڭ جەننەت مىسال ھالىڭ خاراپ،
مىللىتىڭ قىزلىرىغا ھەمساۋاق بولغان ئانام.

ھەرزامان ئۆيگە كىرىپ باقماندىلا،
ئەل ئۈچۈن تۇرغاندىلا خوشلۇق ئانام.

مىللىتىڭنىڭ ئازادلىقى سەن بىلەن بولسا ئىدى،
جانلىرىڭ ياشناپ كېتەردى تاتلىقىم شېرىن ئانام.

سەن كېتىپ قالدىڭ ئىمانى كىمگە تاپشۇرۇپ،
سىزگە كىم باقىدۇ ھامان مۇڭلۇق ئانام.

ئاخىرەتكە كەتتىڭ دۇنيادا راھەت كۆرمىدىڭ،
جەننەتنى بىردە ستەدە... ئارام بىلەن ئۇخلا ئانام.

شېئىرلار

مەھمۇت ئەكرەم

چىققىم

زۇلۇم-خورلۇق ئازابىدىن ۋەتەندىن باش ئېلىپ چىققىم،
ۋەتەننى تەرك ئېتىش تەسكەن يۈرەكلەرنى تىلىپ چىققىم.

يۈرەكتە لەختە-لەختە قان، بولۇپ گويا كى بىر نىمجان،
بېشىمغا تۈگۈمەس دەردۇ-ئەلەملەرنى سېلىپ چىققىم.

ۋەتەن ئىشقىدا كۆيگەن غېرىپ ۋەتەن سەۋداسىمەن،
ۋەتەن دەپ ئاھ ئۇرۇپ ھەسرەت چېكىشىمنى بىلىپ چىققىم.

پەلەك بىزلەرگە ئاچ پۈتتى، خەلق زۇلمەتتە خار ئۆتتى،
ئەرك-ھۆرلۈك مىنىڭ غايەم شۇ مەقسەتنى كېلىپ چىققىم.

ۋەتەننى باستى ئاچ ئاپەت، جۇدا شىتىن قالمىدى تاقەت،
تىلەپ مەدەت بىلەن ئاممەت جان پىدا قىلىپ چىققىم.

ۋەتەننى سۆيمەك ئىماندىن، كۈرەشمەك مەخمۇدۇ... اندىن،
ئاتاپ ئەلگە ھاياتىمنى كۈرەش سازىن چېلىپ چىققىم.

كەچ

ۋەتەننى خەۋپ-خەتەر باسسا، ئەزىز شېرىن جاندىن كەچ.
ئەل بېشىغا كۈن چۈشسە، بۈتەگمىز جاھاندىن كەچ.

قەدىردان دوست ساڭا ھەمدەم، مەدەتكار يىگدۇر ھەردەم.
گەر دوستقا بەلا كەلسە، جىمى دۇنيا-مالدىن كەچ.

بولساڭ يارغا چىن ئاشنا، گۈل ھۆسنىگە مەن تەشنا.
نىگارغا خۇددى پەرھاتدەك، تاجۇ-تەخت شاندىن كەچ.

ۋەتەندۇر مېھرىبان ئانا، خەلقىڭ جاپاكەش دانا.
ۋەتەن خەلقىڭ ئۈچۈن مەخمۇد جاندىن كەچ، جاناندىن كەچ.

بارمۇ؟

بۇدۇنيادا خەلقىمدەك بىچارە، ئىنتىزار بارمۇ؟
ئەكىدىن جۇدا بولغان جىنىدىن ھەم بىزار بارمۇ؟

ئاچ ياۋغا بولۇپ مەھكۇم، ئازادلىقىدىن بولۇپ مەھرۇم،
ئەسىرلەپ ئازاپ چەككەن قۇلدەك غەمگۇزار بارمۇ؟

ئابادلىقى گۈلىستانلار زۇلۇم ئىچىدە گورىستانلا.
ئۇلۇم قىرغىن ھالاكەتدىن مۇنداق جىق مازار بارمۇ؟

ئۆز يۇرتىدا ئۆزى خار، قىلالماس دەردىنى ئىزھار،
ياۋ قەستىن قىلىپ ئاشكارە قىسقەتنى يازار بارمۇ؟

دەرتمەن دەردىگە يىتەر پەقەت دەرتمەن دىلى خەستە،
خەلقىم ھالىغا يەتەر مەدەتكار بارمۇ؟

ھۆرلۈك ۋەسلىگە يەتمەك، مۇقەددەس ئۇلۇغ مەقسەت،
جاھاندا خەلقى مەخمۇددەك ئەرك-ھۆرلۈككە زار بارمۇ؟

بولماس

بۇتەقدىر يازمىشى-دەپ قول كەبى خار ئۆتۈپ بولماس.
ئاھ ئۇرۇپ ئىلتىجا ئەيلەپ ھۆرلۈكنى كۈتۈپ بولماس.

دۈشمەنگە يېزىدىلغانىنى كۆرمەي ھېچ ئىلاجىڭ يوق-
دەمە ۋە لھەكىمۇ لىسلاھ-دەپ باش ئېگىپ يېتىپ بولماس.

رەقىپ بەك ھەددىدىن ئاشتى، ئاھىم جىگەردىن تاشتى،
مەھكۇملۇق دەردىنى ئىچكە ئۇنسىز تىنچ ۋۇتۇپ بولماس.

رەقىپنىڭ تەسىنى قۇرۇتماي، مىللەت ئاتمۇ-نەسلىنى،
كېچىپ مەنى-ھوقۇقلاردىن ياۋغا باش تۈتۈپ بولماس.

رەقىبنى گويا غىرجا غلاپ، نوشقا ندەك ئۆرتۈپ، داغلاپ،
تىبرىنەتەك چىمىلىپ تارقاپ، كۈرەشنە ئۆتۈپ بولماس.

كۆتمىگىن مەخمۇد ئادالەت، ياۋدا يوق ئىنساپ-نومۇس،
ئازادلىقنى كېچىپ ئەسلا ئەلنى تەرك ئېتىپ بولماس.

قۇتۇلۇش نۆۋىتى شەرقى تۈركىستانغا كەلدى

ئۆزگەۋرىمىز: بۇيىل 6 - ئاينىڭ 9 - كۈنى، تۈرك ئوچاقلىرى جەمئىيىتى (تۈرك ئەنئەنىسىنى قوغداش جەمئىيىتى) تەبرىكلەش يىغىنى ئۆتكۈزۈپ، شەرقى تۈركىستان ئىنقىلابلارىنىڭ لىدەرى، بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىننىڭ تۈركىيە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتى تەرىپىدىن دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەنلىكىنى قۇتلۇقلىدى.

ئەيسا ئەپەندىمنىڭ شەرىپىگە ئۆتكۈزۈلگەن بۇ قېتىمقى قۇتلۇقلاش يىغىنىغا، تۈركىيەنىڭ بىر قىسىم مەشھۇر زاتلىرى، ئەيسا ئەپەندىمنىڭ كونا دوستلىرى، بىر قىسىم سابىق مىللەت ۋەكىللىرى ۋە مىنىستىرلاردىن بولۇپ يۈزگە يېقىن كىشى قاتناشتى.

يىغىندا ئەيسا ئەپەندىم سۆز قىلىپ، تۈركىيە باشچىلىقىدىكى بارلىق تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ شەرقى تۈركىستان مەسىلىسى ھەققىدە ئورتاق بىر سىياسەت تۈزۈپ چىقىشى لازىملىقىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

ئەيسا ئەپەندىم سۆزىدە: «سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى پارچىلىنىپ، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى مۇستەقىللىققە ئېرىشكەندىن كېيىن، بۇنىڭ شەرقى تۈركىستانغا تەسىر كۆرسىتىپ قېلىشىدىن قاتتىق ئەنسىرىگەن خىتاي ھۆكۈمىتى ھازىر شەرقى تۈركىستاندا جىددى ئالدىنى ئېلىش تەدبىرلىرىنى قوللانماقتا. مەيلى خىتاي قانچىلىك ئۇرۇنسۇن، ئەمدى قۇتۇلۇش نۆۋىتى شەرقى تۈركىستانغا كەلدى» دېدى.

ئەيسا ئەپەندىم يىغىن ئاخىرىدا شەرقى تۈركىستاننىڭ نۆۋەتتىكى ئەھۋالى ھەققىدە تەپسىلى مەلۇمات بېرىپ ئۆتكەندىن كېيىن، خىتاينىڭ سىياسى، ئىقتىسادى ۋە مەدەنىيەت جەھەتتە يۈرگۈزۈۋاتقان بېسىم سىياسىتىنىڭ شەرقى تۈركىستان تۈركلىرىگە جىددى تەھدىت ئېلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى ئەسكەرتتى.

ئەيسا ئەپەندىم ئەنقەرەدىكى بىر قانچە كۈنلۈك زىيارىتى داۋامىدا، تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ باش مىنىستىرى تەنسۇ خانىم، تۈركىيەدىكى ئىككىنچى چوڭ پارتىيە «ئانا ۋەتەن پارتىيىسى»نىڭ رەئىسى مەسئۇد يىلماز، «دېموكراتىك سول پارتىيە»نىڭ رەئىسى، تۈركىيەنىڭ سابىق باش مىنىستىرى بۈلەنت ئەجەۋىت، «رەفاھ پارتىيىسى»نىڭ رەئىسى ئەربەكان ۋە بىر قانچە مىنىستىرلىكلەرنىڭ مىنىستىرلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇلار بىلەن شەرقى تۈركىستان مەسىلىسى ھەققىدە قىزغىن سۆھبەتلەشتى.

ئوسمان باتۇر مەڭگۈ ھايات

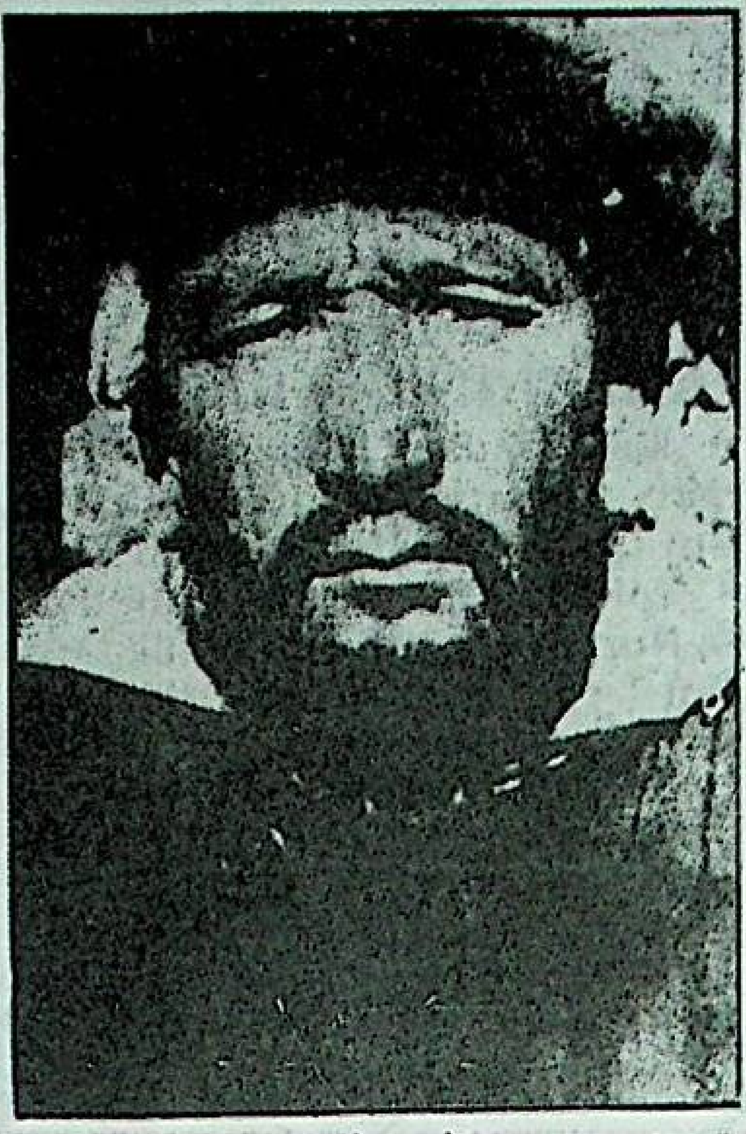

بۈيىل، خىتاي ئىمپېرىيالىزمىنىڭ دەھشەتلىك زۇلمىغا قارشى خەلقنى قوزغاپ، تاكى بىر تال تىنىقى قالغىچە خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى باتۇرلارچە كۈرەش قىلغان ۋە 51 - يىلى خىتاي ۋەھشىلىرىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىپ باتۇرلارچە شېھىت بولغان ئوسمان باتۇرنىڭ ۋاپاتىنىڭ 43 يىللىقىدۇر، پۈتۈن شەرقى تۈركىستان خەلقى ئۆزلىرىنىڭ بۈيۈك قەھرىمانىنى چەكسىز سېغىنىش ۋە ھايەجان بىلەن ئەسلىمەكتە!

مەشھۇر مۇجاھىت ۋە خەلق قەھرىمانى ئوسمان باتۇر 1899- يىلى ئالتاي ۋىلايىتىنىڭ كۆكتوقاي ناھىيىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ، شەرقى تۈركىستاندا يېتىشىپ چىققان ئەڭ بۈيۈك قەھرىمانلارنىڭ بىرىدۇر. مىللى قەھرىمان ئوسمان باتۇرنىڭ ئۆلۈم ئالدىدىكى سۆزلىرى شۇلاردىن ئىبارەت: «مەن ئۆلۈشۈم مۇمكىن، ئەمما ... مېنىڭ خەلقىم تاكى پۈتۈن دۇنيا ئۆز مەۋجۇدىيىتىنى يوقاتقانغا قەدەر مۇجادىلىسىنى داۋاملاشتۇرىدۇ».

مەشھۇر مۇجاھىد ئوسمان باتۇر 1951- يىلى 4 - ئاينىڭ 29 - كۈنى ئۈرۈمچىدە خىتاي ۋەھشىلىرى تەرىپىدىن شېھىت قىلىندى. ئەمما ئېسىل پاك روھى پۈتۈن شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ قەلبىدە مەڭگۈ ھايات! شېھىتلىرىمىزنىڭ قېنى ھەرگىز بىكارغا ئاقمايدۇ، شەرقى تۈركىستان خەلقى باتۇر شېھىتلىرىمىزنىڭ ئىزىنى بېسىپ، ئۆزلىرىنىڭ ھۆرلىكى ۋە ئەركىنلىكى، شۇنداقلا ۋەتىنىنىڭ ئىستىقلالىيىتى ئۈچۈن ئالدىنقى كۈرەش قىلىدۇ!

ئوسمان باتۇرنىڭ شېھىت بولغانلىقىنىڭ 43 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن، لىدەرىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن باشچىلىقىدىكى بارلىق شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز ئوسمان باتۇرنىڭ ئۇرۇق - تۇققان ۋە ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىدىن گېزىت نامى بىلەن سەممىي ھال سورايدۇ! جانابى ئاللاھتىن ئۇلارغا كۈچ - قۇۋۋەت ۋە بەخت - سائادەت تىلەيدۇ! ئامىن!

شەرقى تۈركىستان بايرىقى مەككىدە

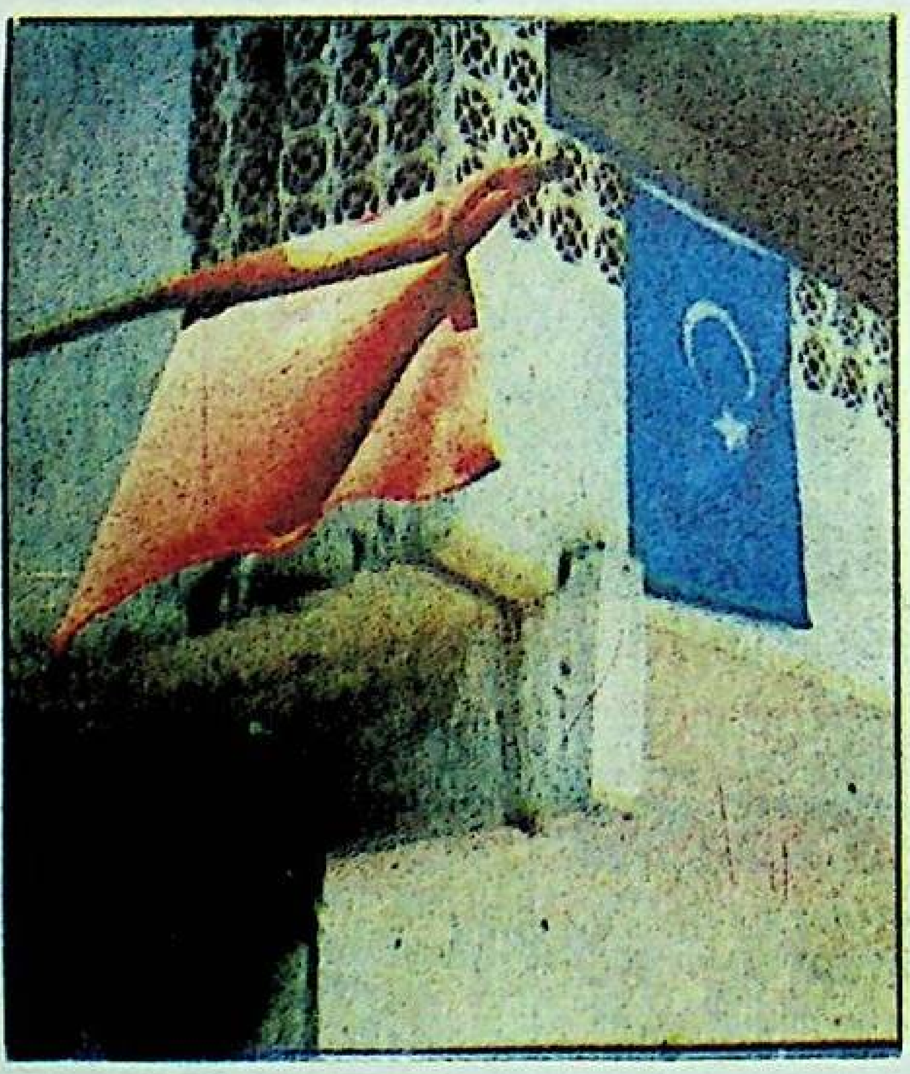

1993- يىلى ھاجى مەزگىلىدە، سۆيۈملۈك ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستاننىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقى تۇنجى قېتىم مەككىدىكى راباتتا جەۋلان قىلىپ، ھەج قىلىش ئۈچۈن كەلگەن نەچچە مىڭلىغان شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزنى چەكسىز ھاياجانغا سالغان ئىدى. بۇيىل ھاجى مەزگىلىدە، شەرقى تۈركىستانلىق ھاجىلار چۈشكەن راباتلاردا شەرقى تۈركىستان بايرىقى يەنە قايتىدىن جەۋلان قىلدى.

ئۆز ۋەتىنىنىڭ نۇرلۇق بايرىقىنى كۆرۈپ چەكسىز سۆيۈنگەن نەچچە مىڭلىغان شەرقى تۈركىستانلىق ھاجىلار خۇدادىن بۇ بايراقنىڭ تېزرەك شەرقى تۈركىستان ئاسمىنىدا جەۋلان قىلىشىنى تىلىدى!

گېزىت ئىدارە ھەيئىتىدىكىلەر:
گېزىتنىڭ قۇرغۇچىسى ۋە باش مەسلىھەتچىسى: ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن
گېزىت مەسئۇلى: ئارسلان ئالپتېكىن
باش تەھرىر: پەرھات يۇرۇڭقاش
مۇئاۋىن باش تەھرىر: شاخەلىل بوزقۇرت
ئىزاھات: گېزىتىمىزدە ئېلان قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ مەسئۇلىيىتى ئاپتورلار ئۈستىدە. كەلگەن ماقالىلەر قايتۇرۇلمايدۇ.
گېزىتىمىز ئادرېسى: Yenikapı N. Kemal Cd. Yalı Mh. No. 79/2 Aksaray – İSTANBUL
تېلېفون: Tel : (0212) 586 07 51
فاكس: « 529 58 67 – 68